

Inspiratieboek voor kleuteronderwijs

Warm, welkom

en Naar een goede
ouder-schoolsamenwerking

wederkerig

MANIFEST

Van Ouder- betrokkenheid naar Ouder- School- samenwerking

Aan het eind van het AMIF-project, ter voorbereiding van het laatste Lerend Netwerk, vroegen we aan alle proeftuinen om neer te schrijven waarvoor ze staan, wat hun visie op ouder-schoolsamenwerking is. Uit hun inbreng en het gesprek dat erop volgde, schreven we een **manifest** dat hun verworven inzichten in één tekst samenbrengt. Het is tegelijk het sluitstuk van het project én een oproep aan kleuterscholen om je erdoor te laten inspireren.

- 1 In een ouder-schoolsamenwerking staat **wederkerigheid** voor ons centraal. Ouders en school zijn **partners** die elkaar kunnen versterken, bevragen en waarderen. De **dialoog** is dus erg belangrijk en maakt ook discussie en tegenspraak mogelijk. Werken aan **wederzijds vertrouwen** is het vertrekpunt.
- 2 We beluisteren de **stem van ouders** zodat we hun noden, bezorgdheden en vragen goed kunnen vatten. We gaan ervan uit dat een goede ouder-schoolsamenwerking leidt tot een **verhoogde kwaliteit** van onze schoolwerking. Door de kernvraag bij ouders: 'is deze school een goede plek voor mijn kind?' worden we uitgedaagd om onze evident lijkende **systemen in vraag te stellen**.
- 3 Alle actoren – het kind, de ouder, de leerkracht, het schoolteam, partnerorganisaties – worden meegenomen in een **versterkend proces**. **Empowerment** zien we in het belang van elk van deze actoren en niet alleen in functie van ouders die leven in maatschappelijk kwetsbare omstandigheden.
- 4 Werken aan een ouder-schoolsamenwerking is een voortdurend en **dynamisch proces**. De uitkomst ligt niet op voorhand vast, de zoektocht inspireert. In dit proces leren we goed luisteren, elkaar goed bevragen, leren we omgaan met de diversiteit van meningen, percepties ... Iedereen kan immers vanuit zijn/haar rol of functie expertise aandragen.
- 5 Hierin staan we niet alleen maar worden we **ondersteund** door ons bondgenootschap met buurt, integratie- en welzijnsorganisaties. Bevoorrechte partners zijn de instellingen en organisaties uit de **kinderopvang en de preventieve gezinsondersteuning**. De samenwerking met hen betekent een meerwaarde.
- 6 Samen met **deze partners** streven we naar het welzijn en welbevinden van kinderen en hun gezinnen en werken we aan een rechtmatige plaats voor iedereen in de samenleving. Door in te zetten op **ontmoeting en onderlinge verbindingen** tussen de verschillende actoren dragen we bij tot een betere **sociale cohesie** in de (lokale) samenleving.
- 7 Voor al deze uitgangspunten is het aan ons, schoolmedewerkers, om het **initiatief** te nemen, om de eerste stappen naar ouders te zetten richting een steviger ouder-schoolsamenwerking.

Warm, welkom en wederkerig

Naar een goede Inspiratieboek
voor kleuteronderwijs
ouder-schoolsamenwerking

1

14	Inleiding
16	1 Warme transities
16	1.1 Gesplitst systeem
16	1.2 Zorg en leren
17	1.3 Respectvolle samenwerking en overgang
18	2 Op zoek naar een wederkerige dialoog
18	2.1 'Ouderbetrokkenheid' als eenrichtingsverkeer
18	— Impliciete verwachtingen
20	— Instrumenteel
21	— Schroom om vragen te stellen
21	— Sociale ongelijkheid
24	2.2 Toegankelijke en outreachende scholen
25	2.3 De wederkerigheid in de relatie

2

28	De stem van ouders
30	1 Waarom ouders bevragen
33	2 Stem van ouders als actie
33	2.1 Wat bevraag je?
34	2.2 Hoe bevraag je?
38	2.3 Wie bevraagt?
39	2.4 Terugkoppeling
42	3 Wat leren we hieruit?
42	3.1 De resultaten
42	— Wat doet het met een team?
43	— Welke vragen en bezorgdheden hebben ouders?
44	— Wat doet een team hiermee?
46	3.2 Extra: ook leerkrachten bevragen
51	3.3 Van 'actie' naar 'evidentie'

3

54	De zachte brug
56	1 Investeren in een warme overgang
57	2 Initiatieven van voorschoolse instellingen
58	2.1 Toeleiden en werven
59	2.2 Informeren, dialogeren en begeleiden
59	— Mogelijke thema's
64	— Aandachtspunten bij deze trajecten
67	— Hoe reageren de ouders?
70	2.3 Scholen bezoeken en bevragen
70	— Aandachtspunten
71	2.4 Verankeren
74	3 Samenwerking tussen kinderdagverblijf en school
77	4 Initiatief van de school zelf

4

82	Wederzijds wennen
84	1 Inschrijving en intake
84	1.1 Zorgen voor een welkomstsfeer
85	1.2 Een babbel over het kind
88	2 Tussen inschrijving en wenmoment
91	3 Wederkerig wenbeleid en instaptraject
91	3.1 Van 'wenmoment' ...
91	3.2 ... naar een wederkerig wenbeleid
94	3.3 Individueel en/of groeps-wenmoment
96	3.4 Expertisedeling inzake wenbeleid
96	3.5 Instrument als leidraad voor het instaptraject
102	3.6 De eerste schooldagen

5

106

Dagelijks ontmoeten en communiceren

- 108 **1 Informeel ontmoeten en uitwisselen**
- 108 1.1 Ontmoeting ouder-school(team)
- 108 — Onthaal in de klas
- 111 — Contact aan de schoolpoort
- 112 — Ouder-kindactiviteiten in de klas
- 116 — Aandachtspunten voor een ouder-kindactiviteit
- 116 — Een 'wederkerig' oudercontact
- 121 1.2 Effecten van dagelijkse ontmoetingen
- 121 — Algemeen
- 122 — Effecten op onderling contact bij ouders
- 125 — De buurt bij dit ontmoeten betrekken
- 125 1.3 Ontmoetingen mogelijk maken is 'professioneel handelen'
- 125 — Twijfel en onzekerheid bij leerkrachten
- 126 — Het script: duidelijkheid en houvast voor ouders
- 128 — Professioneel handelen

- 134 **2 Taal en communicatie**
- 134 2.1 Een dialoogcultuur
- 134 2.2 Professionalisering
- 136 2.3 Manieren van communiceren
- 136 — Mondelinge contacten
- 138 — Schriftelijke communicatie
- 139 — Beeldende en visuele ondersteuning
- 140 — De beleving zelf
- 143 2.4 Omgaan met meertaligheid
- 143 — Inzet van tolken
- 145 — De plaats van de thuistaal

6

148

Samenwerken met welzijnspartners

150 **1 Samenwerken: (voor) wie en waarom?**

151 **2 Aankloppen bij welzijn: wat kan welzijn betekenen voor scholen?**

151 2.1 Ouders een stem geven

151 2.2 Ouders leren kennen

152 2.3 Professionele ondersteuning van schoolteams

156 2.4 Wederzijdse samenwerking

158 **3 Van welzijn naar school: de school als vindplaats en inspirator**

7

162

Professionele ondersteuning aan scholenteams

164 **1 Het opzetten van een begeleidingsstructuur**

164 — De school als een professionele leergemeenschap in een diverse samenleving....

165 — ...via het opzetten van een begeleidingsstructuur

169 **2 Begeleiding en coaching**

169 — De spiegel en de vragensteller

169 — Randvoorwaarden

170 — Waarom samenwerken met een externe partner/coach?

171 — Houding

171 — Vragen stellen

173 — Open geesten

173 — Op maat

173 — Terugkoppeling nodig

176 **3 Visie-ontwikkeling**

177 — De 12 sleutels

177 — Praktijken met de 12 sleutels

8

184

Bibliografie en links

Beste lezer,

Het thema migratie staat hoog op de Europese agenda. Met het Europees Fonds voor Asiel, Migratie en Integratie (AMIF) krijgen de Europese lidstaten extra slagkracht voor het voeren van een beleid rond asiel, migratie en integratie.

In Vlaanderen creëert het AMIF ruimte voor innovatie in het integratie- en inburgeringsbeleid. Via projectoproepen rond diverse thema's tracht Vlaanderen de integratie van niet-EU-burgers te bevorderen. Deze publicatie zoekt in op een van deze thema's: kleuterparticipatie via ouderbetrokkenheid.

De toenemende diversiteit en meertaligheid stellen nieuwe uitdagingen aan het kleuteronderwijs. Kwantitatief doet het Vlaamse kleuteronderwijs het goed: meer dan 97% neemt deel. Maar de kwaliteit van de kleuterparticipatie is bij kwetsbare groepen, waaronder niet-EU-burgers, niet goed. Duurzame, kwalitatieve kleuterparticipatie is nochtans een belangrijke stap in het integratieproces. Een van de belangrijke voorwaarden voor kwalitatieve kleuterparticipatie, is een goede ouder-schoolrelatie. Precies hier lopen veel scholen vast, omdat ze er niet in slagen de kloof tussen school en niet-EU-ouders te dichten.

Het AMIF en Vlaams minister van Integratie Liesbeth Homans financierden gedurende een periode van 2 jaar 7 proeftuinen waarin scholen samen met partners experimentele acties rond

ouderbetrokkenheid voor de AMIF-doelgroep opzetten. De scholen kregen hierbij deskundige begeleiding van expertisecentrum VBJK vzw. Deze partner organiseerde ook het Lerend Netwerk waar over de proeftuinen heen ervaringen werden uitgewisseld en expertise werd opgebouwd. Deze publicatie bundelt inzichten en praktische tools die uit dit pionierswerk voortvloeiden.

De publicatie is verplichte kost voor elke organisatie die werk wil maken van ouderbetrokkenheid in functie van kleuterparticipatie. Het vormt het sluitstuk van de proeftuinen en het Lerend Netwerk. Wij hopen dat de publicatie tegelijk een startschot is voor andere scholen om de lessen en methodieken in de praktijk te brengen.

Wij danken alle deelnemende partners aan de proeftuinen en het Lerend Netwerk voor hun enthousiasme en inzet. En tot slot wensen we alle partners die zich verder inzetten voor de integratie van niet-EU-burgers alle succes toe.

Louis Vervloet

Gedelegeerde Beheersautoriteit AMIF
Departement Werk en Sociale Economie
Afdeling ESF en Duurzaam Ondernemen

Wederkerig en van onderuit

Volgens het Nederlands Woordenboek wil *wederkerig* zeggen dat het van beide kanten komt, zoals in *wederkerige liefde*. Het woord duikt veelvuldig op in dit boek, en daar hebben we een goede reden voor. We willen namelijk het eenrichtingsverkeer van ‘ouderbetrokkenheid’ – waarbij de school verwachtingen heeft naar wat ouders horen te doen – ombuigen naar een partnerschapsidee, een ouder-schoolsamenwerking. Want ook ouders hebben verwachtingen naar scholen toe maar niet elke ouder krijgt de kans die kenbaar te maken.

In het AMIF-project ‘Proeftuinen duurzame kwalitatieve kleuterparticipatie via ouderbetrokkenheid’ hebben zeven proeftuinen de kans genomen om die omschakeling te maken. Het mooie is dat zij dit niet opgelegd kregen, maar *van onderuit* kleine maar significante stappen hebben gezet naar een wederkerige relatie met ouders. ‘Proeftuinen’ was dan ook het juiste woord: zij konden experimenteren, zaken uitproberen, soms mislukken, meestal slagen, inzichten delen ... Hun samenstelling bood daar ook alle gelegenheid toe: kleuterscholen samen met voorzinningen en organisaties die in contact komen met jonge kinderen en hun gezinnen.

Prof.dr. Michel Vandenbroeck

Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek, UGent

Prof.dr. Piet Van Avermaet

Vakgroep Taalkunde, Steunpunt Diversiteit en Leren, UGent

Sandra Van der Mespel

coördinator Vernieuwing in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen

Dat maakt dat de verworven inzichten langzaam-aan inbedding vonden in de cultuur en structuur van de kleuterscholen. Doordat leerkrachten *zelf* de mindshift, de switch in denken en handelen, hebben doorgemaakt, is de kans zeer groot dat die verandering en verankering onomkeerbaar is. Dat stemt hoopvol.

Daarom hopen we dat dit boek ook andere kleuterscholen kan inspireren – en met hen de kinderbegeleiders, de medewerkers van Huizen van het Kind, Inloopteams, kinderdagverblijven, pedagogische begeleidingsdiensten ... De proeftuinen hebben in dit project aangetoond dat de overgang van thuis/kinderopvang naar het kleuteronderwijs anders kan en moet. Dat de splitsing tussen zorg en leren nergens voor nodig is. Dat de stem van ouders cruciaal is als je een maximale groei en ontwikkeling van de kinderen tot doel stelt. Dat er zeker extra aandacht moet gaan naar kwetsbare gezinnen – waaronder derdelanders. Als onderzoekers kunnen we alleen maar onze hoed afnemen voor zo veel energie, innovatie en daadkracht die deze kleuterleerkrachten, kinderbegeleiders, directies en coaches hebben getoond. Zij tonen dat een innoverende pedagogiek niet alleen nodig, maar ook mogelijk is.

Moge dit boek je aanzetten en bezielen om van 'elkaar ontmoeten' een *wederkerig werkwoord* te maken.

Over dit boek – Leeswijzer

> Aanleiding

Dit inspiratieboek is de neerslag en het eindproduct van het **AMIF-project 369** 'Proeftuinen duurzame kwalitatieve kleuterparticipatie via ouderbetrokkenheid'. De oproep kadert in het Vlaamse luik van het Nationaal Programma AMIF 2014-2020, Specifieke Doelstelling 2 "Integratie en Legale Migratie", Nationale Prioriteit 2 "Integratie", en binnen deze prioriteit: maatregelen om de integratie van personen uit derde landen te verbeteren. De oproep had als doel de kleuterparticipatie bij personen uit derde landen te verhogen en te verbeteren en focuste in het bijzonder op het aspect 'ouderbetrokkenheid' als voorwaarde voor duurzame, kwalitatieve kleuterparticipatie.

> Begeleiding

Het AMIF-project liep van **januari 2017 tot en met december 2018**. Vernieuwingen in Basisvoorzieningen voor Jongere Kinderen (VBJK) was promotor van het Lerend Netwerk. Samen met het Steunpunt Diversiteit en Leren (SDL – UGent) en de Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogie UGent, stonden we in voor de begeleiding van **zeven proeftuinen**, verspreid over het Vlaamse landschap, die op de oproep hadden ingetekend. Deze proeftuinen waren (en zijn) **samenwerkingsverbanden** tussen kleuterscholen en organisaties die in contact komen met jonge kinderen en hun gezinnen. Via het **Lerend Netwerk** konden de lokale proeftuinen hun expertise verbreden en verdiepen, experimentele acties opzetten en de opgedane kennis delen.

> Focus: inclusief

We hebben de oproep in de praktijk direct verruimd naar een brede, inclusieve invalshoek: een goede samenwerking bouw je als school op met **alle ouders**. Zij het dat gezinnen die om wat voor reden dan ook kwetsbaar zijn, zich in een situatie van sociale uitsluiting of maatschappelijke ongelijkheid bevinden, extra ondersteuning nodig hebben.

Doelgroep van dit boek

De focus-doelgroep van dit boek zijn de **kleuterteams**. Bij uitbreiding is dit boek uitermate inspirerend voor de kinderdagverblijven, Inloopteams, Huizen van het Kind en andere voorzieningen in de kinderopvang en de preventieve gezinsondersteuning, integratie en inburgering. Bovendien kunnen ook de leerkrachtenteams van het lager onderwijs, de medewerkers van schoolnabije én externe partners, betrokken bij ondersteuning van (kwetsbare) gezinnen, hier veel mosterd halen.

Manifest

Aan de binnenzijde van de cover – die de lezer ook als bladwijzer kan gebruiken – staat een bondige tekst. Die komt vanuit de proeftuinen zelf. Zij hebben tijdens het laatste Lerend Netwerk van het project gepoogd hun belangrijkste inzichten te bundelen. Deze tekst is tegelijk het sluitstuk van het project: een oproep aan iedere lezer, ieder team om zich erdoor te laten inspireren.

Handleiding bij het lezen

Dit boek bestaat uit **zeven hoofdstukken**.

We laten de proeftuinen en de bevroegde ouders zoveel mogelijk zelf aan het woord. De **citaten** van de **proeftuinen** komen uit de vele documenten die zij zelf gedurende het project hebben neergepend, en uit de gesprekken die met de proeftuiniers werden gevoerd. De citaten van **ouders** komen uit de resultaten van de bevroegingen die elke proeftuin heeft opgezet (zie hoofdstuk 2).

Hierna vind je de **lijst** van alle proeftuinen en de meewerkende partners.

De **foto's** – van Caroline Boudry, medewerker bij VBJK – zijn genomen tijdens acties die proeftuinen in dit boek beschrijven.

Achteraan vind je een korte **bibliografie**. Kort, omdat er veel onderzoek bestaat en we hier vooral concrete, bruikbare inspiratie willen meegeven.

De zeven proeftuinen

Proeftuin Antwerpen-Kiel

Stad Antwerpen - Onderwijsnetwerk Antwerpen
Huis van het Kind Kiel
Atlas, integratie & inburgering
Karel de Grote-Hogeschool – pedagogie van het jong kind
De Schoolbrug
Stad Antwerpen – sociale dienstverlening

Proeftuin Antwerpen Kievit

Kinderdagverblijf OKiDO Stekelbees Kievit
Basisschool De Wereldreiziger
Instapje (Stekelbees vzw)
Woonzorgcentrum Dageraad
Raad en Daad vzw

Proeftuin Brussel

Brusselleer, centrum voor basiseducatie
GO! BS Balder Sint-Gillis
GO! BS Balder vestiging Lotz Ukkel
GO! BS De Buurt Schaarbeek
GO! BS Nellie Melba Anderlecht
GO! CLB Scholengroep Brussel
GO! KDV Kaarsjesboom Sint-Gillis
GO! KDV Scholengroep Brussel
GO! Ouders
GO! Scholengroep Brussel (promotor)
Huis der Gezinnen Anderlecht
Kind en Gezin
Lokaal Overlegplatform Brussel
Onderwijscentrum Brussel
Solidariteit voor het gezin vzw, dienst HOPON

Proeftuin Gent

Onderwijscentrum Gent
Inloopteam Kind en Preventie – Gent
Basisschool Sint-Salvator
Basisschool De Triangel

Basisschool De Mozaïek
Methodeschool De Buurt
Freinetschool De Tovertuin
Freinetschool Mandala
Basisschool De Dialoog
Brede School Sluizeken-Tolhuis-Ham
Brede School Bloemekenswijk
Kind en Gezin
LOP basisonderwijs Gent
De Sloep vzw (Open huis voor ouders met jonge kinderen)
In-Gent vzw
Huis van het Kind Gent – OCMW Gent

Proeftuin Menen

Basisschool de Vlam
Basisschool Sint-Jansschool
Basisschool De Kleine Prins
Hogeschool VIVES
Kind en Gezin
OCMW Menen

Proeftuin Mechelen

Basisschool De Ham
Basisschool Tovertuin
Basisschool Dubbelsprong
Samenlevingsopbouw Provincie Antwerpen

Proeftuin Oostende

Vrije Kleuterschool Westdiep
Onze-Lieve-Vrouwecollege Aartshertoginnestraat en
Onze-Lieve-Vrouwecollege Kaaistraat
Inloopteam De Viertorre
Stad Oostende - Dienst Onderwijs
Stad Oostende – Dienst Kinderopvang
Stad Oostende – Dienst Samenleven
Stad Oostende – Brugfiguren

1

Inleiding

‘Van ouderbetrokkenheid naar een ouder-schoolsamenwerking’. *What’s in a name*, zou Shakespeare zich afvragen. En toch hebben we goede redenen om begrippen als ‘samenwerking’, ‘partnerschap’ en ‘wederkerigheid’ naar voren te schuiven als we de relatie tussen gezinnen en scholen willen beschrijven. Uit die begrippen straalt naar ons gevoel meer het warme uit, het welkomsgedoele, de vertrouwensband die zo belangrijk is in die relatie. Zeker in de kleuterklassen waar de kiemen voor een langdurig partnerschap tussen gezinnen en de school worden geplant.

Een goede start in de kleuterklas is des te belangrijker omdat kinderen in de Vlaamse context al vanaf prille leeftijd met een stevige transitie te maken krijgen: van thuis of de kinderopvang naar een schools systeem. Dat zorgt voor een paar ferme uitdagingen. We pleiten voor een zachtere overgang. Daarvoor is het nodig dat de ouders, de welzijns- en de schoolse actoren verbindingen aangaan, in dialoog treden en samenwerken. In deze inleiding gaan we in op wat we bedoelen met ‘warm, welkom en wederkerig’.

Warme transitie

1.1 Gesplitst systeem

Kinderen worden in Vlaanderen regelmatig geconfronteerd met overgangsmomenten: van thuis naar kinderopvang, van kinderopvang of thuis naar de kleuterklas, van het kleuter- naar het lager onderwijs, enzoverder. We schrijven 'geconfronteerd', omdat die overgangen soms wel abrupt kunnen zijn en voor veel **emotionele onrust** en stress kunnen zorgen bij de kinderen, hun ouders en de kinderbegeleiders/kleuterleerkrachten.

Vlaanderen kent een '*split system*', dat wil zeggen dat de kinderen tussen 0 en 2,5 à 3 jaar in een heel **andere context** opgevangen worden dan erna. Dat blijkt ook uit de **termen** die we gebruiken: vanaf 2,5 jaar komen de kinderen in de *school* terecht waar *leerkrachten* zijn tewerkgesteld. De kinderdagverblijven vallen beleidsmatig ook onder een andere bevoegdheid (Welzijn) dan de kleuterschool (Onderwijs). Het wordt nog wat complexer als je er de buitenschoolse opvang erbij neemt (voor- en naschoolse opvang en over de middag, tijdens woensdagnamiddagen en in vakantieperiodes) die op hun beurt onder de bevoegdheid van Kind en Gezin (Welzijn) vallen. In landen zoals Denemarken, Zweden, Estland, Litouwen en Slovenië bestaat dit soort splitsingen niet. Dit 'gesplitst systeem' heeft allerlei gevolgen die zorgwekkend kunnen zijn als er niet voldoende wordt stilgestaan bij transitie.

1.2 Zorg en leren

In ons gesplitst systeem lijkt het alsof kinderopvang meer gefocust is op zorg en kleuteronderwijs op leren. Alhoewel heel wat leerkrachten en kinderbegeleiders zorg en leren als onafscheidelijk zien, zijn er ook veel praktijken en beleidsvoorbeelden waaruit blijkt dat zorg eerder beschouwd wordt als een hinderpaal voor leren. Een neveneffect is dat (emotionele, sociale en fysieke) *zorg*-vragen van ouders onvoldoende gehoord worden, onderbelicht en soms onzichtbaar blijven.

Een typisch fenomeen is dat ouders zich '**zorgen maken over de zorg**' die hun instappende kleuters al dan niet krijgen. Is er voldoende toezicht op de speelplaats zodat de kleintjes niet omver worden gelopen? Zal mijn kind vriendjes hebben en niet

uitgesloten worden? Kan mijn kind uitrusten of slapen als hij of zij moe is? Zorgt de school ervoor dat mijn kind rustig de boterhammen kan opeten? Worden de poepjes wel goed schoon geveegd?

Het is een open vraag of deze zorgen bij sommige ouders een aanleiding zijn om kinderen niet of minder naar de kleuterklas te brengen. De verhoogde druk op ouders om hun kinderen toch vaak/vaker naar school te brengen, verscherpt de noodzaak om **goed naar hun zorgen** te luisteren. Zeker bij ouders die het onderwijssysteem in ons land niet of nauwelijks kennen – bijvoorbeeld bij derdelanders omdat hun land van herkomst geen kleuteronderwijs kent – is het noodzakelijk om op een respectvolle manier naar hun zorgen en vragen te luisteren. Hoe je dat kunt aanpakken, lees je in hoofdstuk 2.

1.3 **Respectvolle samenwerking en overgang**

Er zijn ondertussen tal van goede praktijken die de uitdagingen zoals hierboven beschreven ten gronde aanpakken. Ook bij de proeftuinen stelden we een groeiende samenwerking vast – zo ze al niet bestond – tussen alle actoren, enerzijds de welzijnssector (kinderopvang en preventieve gezinsondersteuning; Huizen van het Kind, Inloopteams, Kind en Gezin) en anderzijds de kleuter- of basisscholen. Er zijn dus **verbindingen tussen de welzijnsorganisaties en scholen** opgezet en versterkt. Deze publicatie beschrijft een heel aantal van die praktijken.

Hun grootste bekommernis is om de groei en de ontwikkeling van het kind en de dialoog met ouders **'in elkaars verlengde'** te plaatsen, om af te stappen van het traditionele abrupte en harde overgangsmoment. Uiteraard zouden beleidsmaatregelen op hogere niveaus deze mooie evolutie kunnen versterken. Het blijft bijvoorbeeld – van op afstand bekeken – een vreemde situatie dat 1 kindbegeleider in het kinderdagverblijf voor 8 kinderen staat en dat in de kleuterschool dit aantal bruusk is opgetrokken tot 1 kleuterleerkracht voor 24 (of soms meer).

Op zoek naar een wederkerige dialoog

Ouder-schoolsamenwerking is een belangrijk thema. ‘Ouderbetrokkenheid’ staat vaak op de beleidsagenda. Er is veel rond te doen en onderzoek toont ook aan dat het belangrijk is voor de schoolloopbaan. Op dit moment worden deze begrippen nogal eenzijdig ingevuld. Daarom stellen wij een bredere kijk voor. We spreken hier bewust over een relatie, een partnerschap, een samenwerking. We doen dat om de wederkerigheid sterker te benadrukken.

2.1 ‘Ouderbetrokkenheid’ als eenrichtingsverkeer

— Impliciete verwachtingen

We vinden dat er wat kanttekeningen te plaatsen zijn bij wat in de gangbare praktijk met ‘ouderbetrokkenheid’ wordt aangeduid. Om het wat ongenueanceerd uit te drukken: vaak staat ‘ouderbetrokkenheid’ op wat de school vindt dat ouders moeten en kunnen doen, of zouden moeten en kunnen. Het gaat om verwachtingen zoals aanwezigheden op formele momenten zoals de info-avond en het oudercontact, een helpende hand bij het schoolfeest of een activiteit van de ouderraad, gevulde boterhamdozen, ingevulde briefjes, agenda nagekeken ... Dit zijn verwachtingen die soms maar zeker niet altijd expliciet worden meegedeeld. Wie zelf een hele schoolloopbaan in het Vlaamse onderwijs heeft doorlopen, kent deze verwachtingen impliciet en kan ernaar handelen.

Een hardnekkige reflex in het onderwijs is – opnieuw vrij ongenueanceerd geformuleerd – het snelle **oordeel** over de ouder die hier niet of onvoldoende aan beantwoordt. Een uitspraak die bijna mythische proporties aanneemt in de leraarskamer is: “als ze niet op het oudercontact aanwezig zijn, geven ze blijk van desinteresse voor de opvoeding en schoolloopbaan van hun kind”. Zo ontstaat jargon als ‘moeilijk bereikbare ouders’, ‘probleemouders’ ... Dit wordt nog versterkt wanneer men ouderbetrokkenheid reduceert tot een hiërarchische indeling van activiteiten, waarbij bepaalde vormen (bijv. actieve deelname aan een oudervergadering) meer aanzien en waardering krijgen dan andere (bijv. aan de poort staan en kijken hoe het met kind gaat op de speelplaats).

Het vreemde is dat praktisch elk onderzoek in binnen- en buitenland aantoonde dat een ‘niet-betrokken’ ouder eigenlijk niet bestaat. Je zou het op posterformaat in elke leraarskamer kunnen uithangen: “onderzoek zegt dat **alle ouders het beste willen voor en betrokken zijn** bij de opvoeding en de schoolloopbaan van

hun kinderen”. Dat is vrij geruststellend nieuws: je kunt dus op elk moment die hardnekkige mythe ontcrachten. Het is dan een kleine stap naar de waarom-vraag: ‘als ik deze ouder weinig te zien krijg, als die weinig van zich laat horen, wat zou er dan aan de hand zijn?’

In Vlaanderen bijvoorbeeld toont recent onderzoek hoe ouders in maatschappelijk kwetsbare situaties de kleuterschool net **een zeer zinvolle opvoedings- en leeromgeving** voor hun kinderen vinden. Het is een plek waar kinderen:

- leren omgaan met de diversiteit aan kinderen in groep (mini-samenleving),
- hun eigen identiteit en zelfvertrouwen kunnen ontwikkelen,
- regels en discipline leren om in een groep samen te leven,
- leren zorg dragen voor elkaar,
- vrienden kunnen maken,
- autonoom worden in het dagelijkse leven door zich te leren aankleden, naar toilet gaan, handen wassen ...
- de Nederlandse taal kunnen aanleren voor het hier en nu en de toekomst,
- voorbereid worden op het leren lezen, schrijven en rekenen in het lager onderwijs.

— Instrumenteel

In het traditionele verwachtingspatroon dienen ouders te participeren volgens de voorwaarden die de school al gesteld heeft. Dit maakt dat vele ouders eerder sociaal wenselijk ‘performen’ uit loyaliteit voor de leerkracht of niet direct aansluiting vinden bij deze aanpak of visie van ouderbetrokkenheid in de school. Onderzoekers wijzen erop dat dit soort ‘**eenrichtingsverkeer**’ bij ouderbetrokkenheid niet altijd constructief is. Door ouders als ‘instrument’ in te zetten en niet echt als partners te beschouwen, dreigt er een mismatch te ontstaan tussen de noden van de ouders en die van de school.

Zowel scholen als ouders blijven hierdoor met onbeantwoorde vragen en bezorgdheden zitten. Veel ouders hebben vragen over hoe de fysieke, sociale en emotionele zorg van kinderen in de school wordt georganiseerd, hoe men zorg draagt voor het individuele kind zodat het niet uitgesloten wordt in de klas en ruimer in de samenleving. Door deze **mismatch** in verwachtingen en perspectieven is het moeilijk om een vertrouwensrelatie op te bouwen

tussen de school en ouders. Dat kan ervoor zorgen dat ouders dreigen af te haken, wat mogelijk een effect heeft of ze hun kind regelmatig naar de school sturen of niet.

— **Schroom om vragen te stellen**

Verder blijkt uit verschillende studies dat het voor zowel medewerkers in de school als ouders geen evidentie is om in dialoog te gaan over het onderwijs en opvoeding van de kinderen. Ze tonen aan dat het niet is omdat ouders geen vragen *stellen*, dat ze geen vragen *hebben*. Ouders hebben een zekere schroom om hun bezorgdheden over de dagelijkse gang van zaken aan te geven. Ook het gebrek aan mogelijkheden om verwachtingen te uiten, vormt een drempel. Het *niet uitspreken* van verwachtingen ziet de school soms als de afwezigheid van *verwachtingen*. Dit alles wijst op het belang dat scholen best niet afwachtend zijn en zelf **de interactie en dialoog** tussen ouder en school initiëren.

— **Sociale ongelijkheid**

‘Ouderbetrokkenheid’ wordt zowel in onderzoek als door beleid vaak gezien als een belangrijke manier om de onderwijskloof te ‘dichten’ tussen kinderen met lage en hoge SES-kenmerken of met en zonder migratieachtergrond. Niettegenstaande deze ambitie blijkt deze instrumentele benadering in realiteit vaak het **tegenovergestelde effect** te hebben. Door ‘ouderbetrokkenheid’ vooral te definiëren vanuit wat de school en overheid nodig hebben, creëren we een standaard gelijke verwachting voor alle ouders.

Heel wat sociologen tonen aan dat het sociaal en cultureel kapitaal van ouders echter niet gelijk is. Ouders worden verondersteld in een zelfde mate te participeren in het onderwijs van hun kind maar hebben wel te maken met **ongelijke financiële, culturele en sociale mogelijkheden**. Door hier geen rekening mee te houden, is het vaak moeilijk voor ouders uit kansengroepen om aan te sluiten bij de verwachtingen van leerkrachten, die onbewust doordrongen zijn door sociale en culturele normen vanuit de middenklasse. In die zin kunnen we stellen dat indien men niet outreachend en op maat van een diversiteit aan ouders werkt, men onbewust de sociale ongelijkheden eerder zal bevestigen dan uitdagen.

Ook het huidige beleid gericht op kleuteronderwijs is ontstaan vanuit een bezorgdheid dat de sociale ongelijkheid in het Vlaamse onderwijssysteem eerder bevestigd dan uitgedaagd wordt. Om ervoor te zorgen dat kinderen gelijke kansen krijgen, wil men kinderen **zo veel en zo vroeg mogelijk** laten deelnemen aan het kleuteronderwijs ('kleuterparticipatie'). Speciale aandacht gaat dan naar kinderen in maatschappelijke kwetsbare situaties (kansarm, migratieachtergrond, derdelanders). Het is in deze beleidsdebatten over de jaren heen opvallend dat er weinig feitelijke kennis bestaat waaróm ouders hun kinderen niet inschrijven of niet regelmatig genoeg naar de kleuterschool brengen. Indien men de deelname aan het kleuteronderwijs voor sommige groepen wil verhogen, is het van belang een analyse te maken over de **toegankelijkheid van het aanbod**.

Deze analyse is niet enkel een kwestie van de betaalbaarheid, bereikbaarheid en beschikbaarheid van de kleuterscholen in kaart te brengen, waarmee we in Vlaanderen vrij goed 'scoren'. De hamvraag is:

Wat maakt dat ouders – en zeker ouders die niet (altijd) vertrouwd zijn met het Vlaamse onderwijssysteem – met een gerust hart hun jonge kinderen kunnen toevertrouwen aan de kleuterscholen?

In de onderzoeksliteratuur verwoordt men dit als de vraag in hoeverre het aanbod begrijpbaar, bruikbaar, bekend, betrouwbaar en begripvol is voor kinderen, ouders, buurt en de bredere samenleving. Hoe geven ouders zelf **betekenis** aan de kleuterschool en in welke mate vinden ze dit aanbod ondersteunend voor hun kind, voor zichzelf als ouder en hun bredere leefwereld (bijv. sociale weefsel in de buurt, samenleving ...)? De Vlaamse overheid is zich hier meer en meer van bewust en bracht mogelijke drempels ook in kaart via een kwalitatieve literatuurstudie en stakeholdersraadpleging. Op basis van dit rapport werd het verband gelegd tussen het hebben van een goede ouder-schoolrelatie om zo een positievere deelname van vooral maatschappelijk kwetsbare kinderen in het kleuteronderwijs te stimuleren.

Bovenstaande uitdagingen wijzen op het belang van het installeren van een wederkerige dialoog met en op maat werken van een diversiteit aan moeders en vaders. Wederkerigheid staat voor **tweerichtingsverkeer**, wederzijdse dialoog. Dat betekent dat de school ook in de ouder, het gezin, de ruimere context is geïnteresseerd en zich afvraagt hoe ze (groepen) kwetsbare ouders het best zou kunnen ondersteunen. Beide partners luisteren naar elkaar, ze leren elkaar kennen, ze hebben vertrouwen, ze onderhandelen en maken goede afspraken. Wederzijds respect en het expliciteren van elkaars verwachtingen zijn dé voorwaarden voor een goed partnerschap.

Deze hele publicatie verwoordt de zoektocht van de proeftuinen om die wederkerigheid in de praktijk te brengen. De eerste stappen zijn: goed luisteren, de stem van ouders bevragen en aanhoren; op alle mogelijke manieren en momenten ouders een warm welkom heten, en met hen een **zorgzame vertrouwensband** opbouwen.

Dit klinkt evident en ietwat wollig maar – zo blijkt uit hun praktijken – het is hard werken, stevig discussiëren in het team, acties uitproberen (en soms zien mislukken). Maar gaandeweg en met veel kleine stappen blijkt dan dat er veel terugkeert: als ouders aangespoord worden en de kans krijgen de kleuterklas en -school te leren kennen en er warm worden ontvangen, schenken zij gerustgesteld alle vertrouwen in de leerkrachten. Over de **'klik' of de mindshift** in de geesten van individuele leerkrachten en teams staan hier mooie verhalen beschreven.

De vraag is dus niet hoe we ouders betrokken moeten maken, dat zijn ze al. De uitdaging is eerder: *hoe* herken, erken en valideer je hen in hun ouderrol en hoe kan de school van daaruit een partnerschap uitbouwen? Onderliggende vraag is ook hoe de kennis van de ouder over zijn/haar kind op een **gelijkwaardige manier** erkend kan worden als de kennis van de leerkrachten over dit kind, hoe je de wederzijdse dialoog over de groei van het kind kunt stimuleren. Op die manier zijn ouder en leerkracht medeopvoeders zonder dat de plek van de ouder genegeerd wordt en de professionaliteit van de leerkracht in het gedrang komt.

2

De stem van ouders

“We weten niet veel van de ouders en dat zorgt dikwijls voor vooroordelen. We trekken soms conclusies die fout kunnen zijn. Het zou goed zijn als we de ouders beter zouden leren kennen. Zo kunnen we vooroordelen weggrijpen, wat kan zorgen voor een meer ontspannen sfeer.”

(leerkracht)

Ouders en school hebben een gemeenschappelijk doel: maximale ontplooiingskansen voor de kinderen. Elk onderzoek naar wat een goede ouder-schoolsamenwerking betekent, stelt dat alle betrokken actoren datzelfde doel nastreven. Alvast een stevige basis voor een goede samenwerking.

Aangezien zowel ouders als scholen hoofdrolspelers zijn om dit doel te realiseren, is samenwerking, samenspraak, dialoog, heldere communicatie uiteraard erg belangrijk. Hoe meer ouders en school elkaar kunnen versterken, in elkaars verlengde liggen, hoe groter de kans dat de schoolloopbaan goed van start gaat – en succesvol kan zijn. Die basis wordt gelegd in de allereerste dagen, weken en jaren: in de kleuterklas.

Maar hoe kom je nu te weten wat die ouders denken, waar hun twijfels en vragen, bezorgdheden en drempels liggen? Waar ze blij mee zijn, en wat hun wenkbrauwen doet fronsen of hun hart doet bonzen? Het antwoord is bedrieglijk simpel: vraag het hen. In dit hoofdstuk focussen we op hoe je dat doet, ouders bevragen, en tot welke duizend bloeiende bloemen dit zoal kan leiden – als je het doordacht aanpakt.

Waarom ouders bevragen

Een samenwerking met ouders uitbouwen vanuit wederkerigheid veronderstelt dat je als school, als organisatie, ruimte creëert voor het **perspectief van ouders**. Dat je hen uitnodigt om hun noden, bezorgdheden en verwachtingen te delen en je aanpak daarop kan enten. Zo bouw je aan een vertrouwensband met ouders. Zeker in de kleuterklas is een vertrouwensband opbouwen cruciaal. Hier leg je immers de basis voor de rest van de schoolloopbaan en de ouder-schoolsamenwerking.

Kleuterleerkrachten geven ootmoedig toe dat zij graag **snel in actie schieten**. Dat is een schitterende ingesteldheid maar hier zouden we durven adviseren even op de rem te gaan staan. Uit de proeftuin-ervaringen blijkt namelijk dat acties gericht op een betere ouder-schoolsamenwerking goede resultaten boeken als ze **gebaseerd zijn op wat uit bevragingen met ouders** komt. Met andere woorden, door snel in actiemodus te gaan zonder in te spelen op wat ouders belangrijk vinden en als bezorgdheden aangeven, kun je als school iets te kort door de bocht gaan en missen je acties voldoende draagvlak. Neem dus je tijd en bevrage je ouders, ga na wat je precies van hen wil te weten komen en steek dan pas de handen uit de mouwen.

Alle proeftuinen bevroegen tegelijk ook de **leerkrachten**. Dat leidt uiteraard tot nog een sterker draagvlak voor acties. Uit de bevragingen blijkt dat ouders bezorgd en onzeker zijn (zorgvragen hebben) maar dat tegelijk ook leerkrachten onzeker en angstig zijn over wat ouders (niet) willen. Beide partijen hebben dus specifieke **percepties** over elkaar die niet altijd correct zijn. De kloof van percepties overbruggen is dan een noodzakelijke voorwaarde voor een goede vertrouwensband en zorgt voor een begin van samenwerking.

Ouders bevragen kan tijdrovend lijken maar is een investering die zich dubbel en dik terugverdiend. Tijd en ruimte creëren om ouders open en oprecht te beluisteren en kritisch reflecteren over de zin (en onzin) van bepaalde acties loont. Het helpt om doelgericht, effectief én wederkerig te werken.

“Ik nam het ouders vroeger kwalijk wanneer ze er niet waren op een activiteit. Nu vraag ik me meer af waarom ze er niet zijn. We gaan er teveel van uit van 'ze willen niet', maar misschien zijn er andere redenen: geen tijd, niet begrepen ... We moeten hier anders naar gaan kijken. Misschien moeten we ouderbetrokkenheid minder zien als het organiseren van activiteiten, maar meer als een goede band met ouders.” (leerkracht, uit bevraging in Mechelse school)

Bevragingen hebben ook zin omdat je niet van (alle) ouders kunt verwachten dat ze spontaan over hun zorgen en onzekerheden schoolmedewerkers zullen aanspreken. Uit onderzoek blijkt immers dat ouders vaak **vraagverlegen** zijn.

“Ik ben in België naar school gegaan, dat maakt het voor mij gemakkelijker. Voor ouders die niet hier naar school zijn gegaan is het veel moeilijker om te weten wat van hen verwacht wordt.” (ouder)

“Sommige mensen zijn te bang of te beschaamd om met de leerkracht te spreken. Het ligt heel erg aan de persoon sociaal is. Maar het is ook belangrijk of de leerkracht of de directeur vriendelijk zijn, of ze je kunnen begrijpen of dat ze boos zijn als je iets vraagt en ze denken, ‘oh pff, elke dag vraagt ze iets’. Maar deze juf lacht altijd en is altijd vriendelijk, ze zegt altijd hoe het gaat met mijn kind en dat is heel fijn voor mij.” (ouder)

Om allerlei redenen zetten ze niet (snel) de **stap om bezorgdheden** aan de leerkrachten **mee te delen** of om te vragen wat precies van hen verwacht wordt. Respect voor de leerkracht als professional creëert soms nog een vorm van afstand. Ouders die nog onvoldoende Nederlands spreken, durven zich niet altijd te uiten. Of de omstandigheden creëren kleine **drempels**, bijvoorbeeld een groepje leerkrachten dat onderling op de speelplaats staat te praten, drukke momenten bij halen en brengen .... Sommige ouders durven hun bezorgdheden niet te uiten, uit angst dat de school dat als kritiek zal ervaren.

“Een tijdje geleden had ons kind een grote schram op haar gezicht. Ik was hier bezorgd om en wou weten wat er gebeurd was. Maar ik durfde het niet aan de juf te vragen omdat ik dacht dat ze ging denken dat ik haar geen goede juf vond. Maar ik wou het wel graag weten. De juf is toen ook niet naar mij gekomen om er iets over te zeggen. Ik weet nu nog altijd niet hoe dat gebeurd is.” (ouder)

Maar het is niet omdat ouders geen vragen *stellen*, dat ze geen vragen *hebben*. Het is daarom aan de school om het **initiatief** te nemen om uit te zoeken wat er bij ouders leeft en hoe zij de (overgang naar de) kleuterschool beleven.

“Voor ouders kan zo’n bevraging dus best een spannende gebeurtenis zijn: ‘iemand gaat mij vragen wat ik van de school vind’. Leg daarom goed uit wat de bedoeling is, wat er met de resultaten van de gesprekken al dan niet gaat gebeuren, wat het vervolg is. Uitgebreide geruststelling is dus nodig.” (Stéphanie, Samenlevingsopbouw Mechelen)

2

De stem van ouders

2

Stem van ouders als actie

Je 'eerste actie' als je aan een goede ouder-schoolsamenwerking wil timmeren, is dus ... ouders bevragen. Hoe je dat aanpakt, vraagt enige voorbereiding. Welke ouders willen we bevragen? Hoe pakken we dat aan? Durven ouders open met ons praten? Hoe zit het met vertrouwen? Is een herhaalde grootschalige bevraging noodzakelijk of kunnen we in onze dagelijkse omgang met ouders condities creëren die de uitwisseling stimuleren? Hier gaan we in dit deel dieper op in:

- wat bevrage je,
- hoe bevrage je,
- wie bevrage je,
- terugkoppeling.

2.1 Wat bevrage je?

De thema's en topics die je bevrage hangen uiteraard van de ouders af: is die pas nieuw op school, of kent die de school al enkele jaren? We zoomen hier even in op bevragingen van nieuwe ouders. Van hen wil je wellicht vooral horen hoe zij en hun kind de **overgang** van thuis of kinderopvang hebben meegemaakt. Want je kunt wel denken dat je als school een warme overgang realiseert, de proef op de som is horen wat ouders daarover te zeggen hebben en hoe zij (en hun kinderen) dit **beleven**. Topics van bevragingen zijn onder meer:

- de inschrijving en ev. rondleiding
- het wemmoment
- de eerste schooldag(en),
- contact met de leerkracht(en) en andere schoolmedewerkers
- de verstrekte info
- of er gelegenheid was/is om je vragen te stellen
- de praktische info over boekentas, maaltijden ...
- of je zicht hebt wat er in de klas gebeurt
- hoe reageert je kind thuis tijdens de overgang
- ...

“In Mechelen kozen we ervoor om als Samenlevingsopbouw de overgang naar de kleuterschool chronologisch te bevragen: van schoolkeuze tot inschrijving en instap. In de bevraging van de ouders heb ik de chronologie als leidraad genomen en dus gestart bij het inschrijvingsmoment: ‘waarom heb je voor deze school gekozen’, ‘hoe is de inschrijving verlopen’, ‘heb je tussen de inschrijving en de eerste schooldag contact gehad met de school’. Eigenlijk stelde ik steeds de vraag: ‘hoe was dat voor u’, ‘hoe voelde je je toen’, ‘was dat spannend, moeilijk’? Gericht dus op de beleving van de ouders.” (Stéphanie, Samenlevingsopbouw, Mechelen)

2.2 Hoe bevraag je?

Reguliere bevragsmethodes zoals enquêtes en online bevestigingen zijn een optie maar leveren niet altijd de verhoopte resultaten op. De proeftuinen hebben geëxperimenteerd met andersoortige bevestigingen: **één-op-één-gesprekken** op school, bij ouders thuis of op een andere plek waar ouders zich veilig en vertrouwd voelen, **groeps- of focusgesprekken** met kleine groepjes ouders samen (al dan niet tijdens een activiteit die al gepland staat, bijvoorbeeld een oudercafé). Bekijk dus wat voor jouw ouders, jouw doel en binnen jouw context de meeste geschikte optie is.

Eén-op-één-bevestigingen hebben als voordeel dat ze een zekere veiligheid inbouwen.

“Ouders moeten niet bang zijn van ‘oei, ik ga hier een domme vraag stellen tussen alle andere ouders’. Ze kunnen zonder remmingen antwoorden.” (Celien, kleuterleerkracht Vlamschool, Menen)

Ook bij ouders die je minder vlot kan bereiken en net daarom wat beter wil leren kennen, kan je overwegen om een individueel gesprek in te lassen. Dan is er soms meer ruimte om complexe of delicate zaken aan te halen. Bij een groepsgesprek let je er best op dat iedere ouder aan het woord kan komen. Kleine variaties: ouders opsplitsen in kleine subgroepjes, eventueel per taal, individuele gesprekjes inlassen ...

— **Aandachtspunten:**

- Nodig de ouders persoonlijk uit.
- Voorzie voldoende tijd.
- Voorzie vertaling, je wilt immers iedere ouder bevragen.
- Werk met een leidraad, een vragenlijst die je voorbereid hebt.
- Denk na over hulpmiddelen die het gesprek op gang brengen: plattegrond en foto's van (delen van) de school, foto's van leerkrachten ...
- Overweeg opvang voor de kinderen die ze meebrengen te voorzien.

Focusgroepen

Ann-Sofie en Pat,
Onderwijsnetwerk
Antwerpen

“In Antwerpen-Kiel kozen we ervoor om de ouders niet individueel te bevragen maar in **focusgroepen** in elk van de vier betrokken scholen. We wilden van vaders en moeders te weten komen of en hoe zij zich betrokken voelen bij het naar school gaan van hun kind. Hoe zien zij het ouderbeleid van de school? Waar is de school sterk in? Welk effect heeft dat op hen? Hoe voelen zij zich daarbij? Waar kunnen de school en toeleiders (bijv. kinderdagverblijf, Inloopteam, Huis van het Kind) de ouders op een andere manier tegemoetkomen? Naargelang de identiteit van de school kwamen sommige topics meer of minder uitgebreid aan bod.

We checkten met de school op voorhand enkele praktische zaken zoals: aantal ouders, ev. catering en kinderopvang, of er vertaling voorzien is. Voor het gesprek zelf werkten we aan de hand van **foto's**, bijvoorbeeld een foto van een kind dat afscheid neemt van mama of papa, kinderen die in de klas of in de sportruimte spelen, van een ouder die met de juf praat, van een informatiemoment, van wat kinderen zoal leren op school ...

We hanteerden onderstaande **leidraad** voor het gesprek.

Opwarming – Hoe voel je je in de school in het algemeen?

Hoe is de sfeer tussen leerkrachten/kinderbegeleid(st)ers en ouders, en tussen ouders onderling? Voel je je hier welkom?

Op kindniveau – over het wennen, het dagelijks contact, de sleutelmomenten (o.a. oudercontact).

Ouderactiviteiten – over de activiteiten, het contact met de leerkracht en/of kinderbegeleidster, de ouders onderling ...

Op organisatieniveau van de school – over meehelpen/denken/ beslissen op school, info over het pedagogisch beleid ...

In de buurt – of de school deelneemt aan of acties opzet in de buurt

Afronding – aanvullingen, extra bedenkingen en suggesties?”

Visuele ondersteuning bij bevraging

Lia en Heidi,
Onderwijscentrum
Gent

“Onze focus bij de bevragingen van ouders lag op de begeleiding bij de **schoolkeuze**. Dat bleek voor zowel kansarme als kansrijke ouders ervaren als een moeilijk kluwen. Vooral ouders die hun kind voor het eerst in een kleuterschool inschrijven, dreigen hierin verloren te lopen. Vragen concreet maken en visualiseren kan helpen om ouders woorden en brillen te geven om hun eigen noden en verwachtingen te verwoorden.

Bij de vraag hoe ze zich voelden bij het kiezen van een school werden verschillende **gevoelens** op de muur gehangen – A4’s met 1 woord of gevoel, in diverse talen. De deelnemers konden aanduiden welk gevoel zij hadden ervaren.

Bij de vraag hoe ze zich voelden dat hun kindje binnenkort op school zou starten, konden ze dit via een **thermometer** aanduiden.

We werkten ook met **foto’s** om een visueel beeld te creëren van bijvoorbeeld een refter (Wat is dit? Eten de kleintjes samen met de grote?) of een speelplaats (‘Als het regent, spelen ze dan ook buiten?’).

Ouders kunnen dit soort vragen, waar ze op voorhand misschien niet aan dachten, meenemen op een scholenbezoekronde. Op die manier voelen ze zich versterkt in hun zoektocht naar een goede schoolkeuze voor hun kinderen.”

— **Om op deze vraag te antwoorden is een klein zelfonderzoek nodig:**

- Als de schoolmedewerkers (bijv. de leerkrachten) zelf de ouders bevragen, gaan de ouders vrij en eerlijk de vragen beantwoorden?
- Welke drempels zouden zij ervaren: uit respect geen kritische bedenkingen willen formuleren? schrik voor consequenties voor hun kind? Talige drempels? ...
- Is er een cultuur in onze school aanwezig – en stralen we dat voldoende uit – dat ouders het gevoel kan geven dat zij ons (kritisch) hun mening kunnen geven?
- Is het eigenlijk aan de leerkracht zelf bij wie de kinderen van de ouders zitten om hen te bevragen?
- Indien dit niet wenselijk of haalbaar is, waarom is dat zo? Wat maakt dat we dit niet zelf kunnen opnemen? Hoe groeien we naar een klimaat waarop dat wel kan?
- Wie in de school is dan het best geplaatst, staat dicht genoeg bij de ouders, heeft ev. een neutrale positie? De brugfiguur, de zorgcoördinator ...?
- Indien we best uitkijken naar een externe partner voor de bevragingen: in welke voorziening of organisatie hebben de ouders vertrouwen, wie staat dicht bij de ouders?
- Heeft deze organisatie ook de expertise in huis om samen met ons zo'n bevraging op te zetten? Kan zij eventueel ons coachen zodat we dit later kunnen overnemen?
- ...

Wat we weten uit onderzoek – en ook uit de resultaten van de bevragingen die de proeftuinen hebben gehouden – is dat **ouders het liefst praten met de persoon die er voor hen toe doet**, met name **de leerkracht** van de klas waar hun kinderen zitten. Dat kan best wanneer deze leerkracht – en bij uitbreiding: het hele team – een cultuur uitstraalt waarbij de ouder zich op zijn gemak voelt om vragen te beantwoorden. In die zin is 'ouders willen bevragen' een mooie aanleiding om je **schoolcultuur** door te lichten.

'Het perspectief van ouders binnen brengen' vergt ook enige **ervaring en expertise**. Ook daarom kan het goed zijn een **externe partner** onder de arm te nemen die én dicht bij ouders staat én die expertise in huis heeft. De proeftuinen hebben vaak samen- gewerkt met externe partners als Samenlevingsopbouw, een

onderwijscentrum of -netwerk, een organisatie die met gezinnen met jonge kinderen werkt (zoals vzw Hopon in Brussel, Huizen van het Kind ...), een vereniging die ervaring heeft met welbepaalde kwetsbare groepen (zoals centrum voor basiseducatie Brusselleer), een hogeschool (zoals VIVES bij Menen) ...

— **Voordelen van het inschakelen van externe partners:**

- Ouders zijn in eerste instantie geneigd een positief bevestigend verhaal te brengen. Aandacht voor doorvragen is belangrijk om knel- en verbeterpunten naar boven te halen.
- De externe partner vertrekt niet vanuit een al te gedetailleerde kennis van het onderwijs, kan daar dus wat afstand van nemen en is minder geneigd om zich defensief op te stellen bij een kritische bedenking.
- De externe partner kan scherper de waarom-vraag stellen, kan makkelijker de 'evidenties' van onderwijs in vraag stellen.
- Als de externe partner ook het schoolteam hierin kan coachen, is dit een vorm van professionalisering in het nadenken over en werken met ouders.

2.4 Terugkoppeling

Nadat de resultaten van de bevestigingen bij de ouders binnen het schoolteam zijn opgelijst en besproken (zie ook verder), is het belangrijk om ook de bevraagde ouders zelf in te lichten wat er met de gesprekken is gebeurd, hoe dit zijn vervolg heeft gekend, hoe de leerkrachten reageerden, welke acties er zullen uit voortvloeien, welke niet (en waarom dan niet), enz. Niets dat meer frustreert, weet iedereen die al eens bevraagd is geweest, dan 'er niks meer over horen'.

De nazorg door een **goed doordachte terugkoppeling** is dus van groot belang om je doel – een vertrouwensband met ouders opbouwen – te bereiken.

“Ik ben bij de ouders gaan toelichten wat er verder met de bevestigingen is gebeurd en hoe de leerkrachten erop reageerden. Dat waren eigenlijk de leukste huisbezoeken die ik ooit heb gedaan. Je kunt dan aan ouders vertellen, ‘mede dankzij jou gaat er dit gebeuren of veranderen’. Zeker als ouders al gemerkt hadden dat er al iets was veranderd, dat ze bijvoorbeeld al tot aan de klasdeur mochten komen.”
(Stéphanie, Samenlevingsopbouw Mechelen)

De terugkoppeling kan dus voor mooie extra (neven)effecten zorgen.

“Was er een impact van de terugkoppeling op ouders? Jazeker, bij ouders die tijdens zo’n bevestiging voor het eerst iets hebben durven zeggen, merk ik dat ik hen erna – tijdens een ouderbijeenkomst of een klasmoment – toch vaker hoor. Ik ken een verlegen ouder die kon zeggen wat haar dwars zat, waarop de directeur direct reageerde dat ze erg blij was dat ze dat had gezegd en dat ze dat nooit zo had bekeken. Het feit dat de school haar zorg erkende en actie ondernam, maakte dat die ouder erna al veel minder verlegen was.” (Jamâa, medewerker bij De Schoolbrug, Antwerpen)

Ouders bevestigen is indirect een **erkenning** dat je hen ernstig neemt, dat je de ouder erkent als expert over zijn of haar kind, zeker als je daarna ook terugkoppelt. Hierdoor geef je de boodschap: “we willen samen voor je kind zorgen”. Elke ouder heeft immers unieke kennis over zijn/haar kind thuis. Die kennis over het karakter, de gevoeligheden, de interesses en de talenten van een kind zijn een mooie aanvulling op wat de leerkracht weet en ziet: hoe het kind zich in groep gedraagt, hoe het met opdrachten en afspraken omgaat ... Als de school beide vormen van kennis op een **gelijkwaardige** manier kan inbrengen, worden ouder en leerkracht volwaardige partners in de opvoeding van het kind.

Wat leren we hieruit?

3.1 De resultaten

— Wat doet het met een team?

Het is voor de meeste teams even wennen om de resultaten van bevestigingen met ouders tot zich te nemen. Het is dus een aanrader ook dit met de nodige zorg en begeleiding op te nemen en ‘eerste indrukken’ te scheiden van ‘en wat leren we hieruit?’.

“Bij ouders kwam er vooral uit: ‘ik wil weten wat mijn kind in de klas doet, ik wil weten hoe die zich voelt’. Onze eerste reactie was, ‘oh nee, ouders in de klas! We hebben het al zo moeilijk met de kinderen, laat staan dat we er ook ouders moeten bijnemen’. We hadden nog niet door dat, door hen in de klas te brengen, dit ons ook kon helpen.” (Kim, kleuterleerkracht De Buurt, Brussel)

“Vroeger waren we soms wel hard in ons oordeel over ouders, zeker als er ‘weer eens weinig kwamen opdagen’. Door de ouders te bevragen, hebben we leren zien dat ouders ook wel hun zorgen en beperkingen hebben, in ploegen werken, zelf niet naar school zijn geweest, soms geen eten in huis hebben, één zwempak hebben die de kinderen dan moeten delen, enzovoort. We wisten niet in welke armoede sommige gezinnen zitten. We zitten in onze eigen middenklassenwereld en hebben weinig feeling met andere levensomstandigheden.” (Kathleen, kleuterleerkracht De Ham, Mechelen)

De rode draad bij de bevestigingen die de proeftuinen hebben opgezet is: ouders zijn bijzonder **nieuwsgierig** naar wat er allemaal in de klas en op school gebeurt. Bovendien zijn ze erg positief en spreken ze met veel **respect** over de leerkrachten in hun rol als professionele opvoeder. Dat kwam bij sommige schoolteams gedeeltelijk als een verrassing aan, net omdat ze daar toch een andere perceptie over hadden. Teams waren ook oprecht verwonderd over hoe betrokken moeders en vaders zijn. Deze positieve evaluaties en reflecties van ouders terugkoppelen aan de leerkrachten en zichtbaar maken werkt dus erg motiverend.

“Na de zomer hebben we enkele citaten uit de bevragingen gehaald en in de leraarskamer opgehangen. Ik denk dat dit toch wel deugd doet bij leerkrachten: ‘ja, wordt er zo over ons gesproken en zijn ze zo content met ons?’. Dat geeft wel een boost.” (Miranda, Hogeschool VIVES)

— **Welke vragen en bezorgdheden hebben ouders?**

Het is schier ondoenbaar om de resultaten uit alle bevragingen in dit boek op te nemen. We plukken er enkele belangrijke inzichten uit. Zo blijkt bij een merendeel van de ouders een grote nood aan meer **contact en uitwisseling** over hun kind op school.

“Ik wil wel niet altijd een oudercontact afwachten om met de leerkracht te spreken. Oudercontacten zijn belangrijk, maar ik wil meer, gewoon, contact.” (ouder)

“’s Avonds is er geen mogelijkheid om de leerkracht te spreken: er is weinig tijd, het moet allemaal rap-rap gaan, je stoort dan de andere ouders die aan het wachten zijn. Jammer: je kan niet vragen wat ze gedaan heeft, hoe de dag is gegaan, of er iets moeilijks was. We vinden het belangrijk om meer te weten hoe ons kind het doet. Het is jammer dat we, om dit te weten te komen, moeten wachten tot het oudercontact is.” (ouder)

“Mijn kind begrijpt geen Nederlands. Hoe lang duurt het voor een kind zich goed voelt, thuis voelt? Wat doet de school om het kind zich op z’n gemak te stellen?” (ouder)

“Door de bevragingen beseffen wij leerkrachten nu beter dat de ouders wel degelijk behoefte hebben aan contact. Van ‘ze komen niets vragen, dus ze hebben geen behoefte aan contact’ is dit geëvolueerd naar een bredere kijk op ouders.” (Charlotte, kleuterleerkracht Tovertuin, Willebroek)

Tegelijk zijn ouders gerustgesteld als er door het contact een vorm van wederkerige dialoog ontstaat.

“Ik was erg bezorgd over mijn kind, want ze sprak nog niet en was erg gesloten. Ik wist niet hoe de juf daar ging mee omgaan. De juf heeft me toen goed kunnen geruststellen. Ik heb ook veel tips aan de juf kunnen geven, dat was goed. Ik weet dat ze rekening heeft gehouden met mijn tips.” (ouder)

Alleen ervaren ouders **drempels** om de gewenste dialoog te realiseren, zoals schoolse praktijken, impliciete normen en routines.

“Nu stoort je de leerkrachten, kindjes die naar buiten komen en de andere ouders als je iets wil zeggen. Je moet dan of opdringerig zijn, of wachten tot iedereen weg is, zeker als je iets wil zeggen of vragen dat eigenlijk wat privé is.” (ouder)

“Het contact met de juf is vooral wanneer ze, wanneer ik mijn kind kom ophalen, nog iets zegt over wat er niet goed gegaan is in de klas. Ik zou het ook leuk vinden wanneer ze zegt wanneer er iets leuks/goed is gegaan. Er is wel veel verschil tussen de juffen. Bij het ophalen is het bij sommigen enkel ‘mama is daar!’, zonder dat ze iets tegen mij zeggen. Ik zou het fijn vinden als ze iets zeggen over wat ze gedaan hebben.” (ouder)

Zoals ook in het inleidende hoofdstuk al aangegeven, zitten ouders van instappertjes en jonge kleuters met vragen en onzekerheden over de in hun ogen soms beperkte fysieke en emotionele **zorg** die de school aan hun kind kan bieden.

“Op de eerste dag was de juf van het klasje niet op de speelplaats. Dat was wel jammer. We kenden haar al van de instap en het zou fijn zijn als zij daar stond, ook duidelijker voor de kinderen wanneer ze al een bekend gezicht zien. Ik vind het leuk om te zien wanneer de toezichtleerkracht zich ontfermt over mijn kind, door hem bij de hand te nemen als hij weent.” (ouder)

Ouders ervaren soms ook **drempels bij zichzelf** omdat ze verlegen zijn, de taal onvoldoende beheersen, niet weten wat er van hen verwacht wordt.

“Als ouders uitgenodigd worden in de school, bijvoorbeeld om te turnen, ga ik hier niet naartoe. Ik ben hiervoor nog te verlegen omdat mijn Nederlands nog niet goed genoeg is. Ik moet me hier nog over zetten, ik weet dat ik welkom ben en dat is fijn. Maar nu nog niet, later.” (ouder)

— Wat doet een team hiermee?

Ook hier kunnen we geen overzicht geven van de acties die voortvloeiden uit de bevragingen. Een algemene vaststelling is dat de acties doorgaans relatief **kleine veranderingen** betreffen, die

vrij snel invoerbaar zijn en die inspelen op de geformuleerde bezorgdheden van ouders. Wat minstens gezegd kan worden, is dat er **meer begrip voor het perspectief van ouders** is ontstaan en evidenties in vraag worden gesteld.

“Ze realiseerden zich dat sommige bedenkingen van ouders niet geheel onterecht waren. Ze snapten wel vanwaar het kwam.” (Kathleen, kleuterleerkracht De Ham, Mechelen)

“De ouders willen eigenlijk wel graag komen naar school maar niet enkel via de manieren die wij aanbieden. Lossen, vrijer, minder gecontroleerd.” (Celien, kleuterleerkracht Vlamschool, Mene)

Leerkrachten en kinderbegeleiders willen doorgaans wel graag meer contact met ouders, maar ook zij voelen zich vaak **onzeker**. Leerkrachten confronteren met de perspectieven van ouders kan die aannames ontkrachten.

“Onze leerkrachten vonden die bevestigingen een goede zaak. Ze beseften dat het niet ‘wij tegen zij’ is. We kregen reacties als, ‘waw, eigenlijk kijken de ouders best wel een heel positief oog naar onze school’.” (Kathleen, kleuterleerkracht De Ham, Mechelen)

“Wat ik zelf merkte toen we de resultaten voorstelden, was dat er ook wel wat verbazing was bij het team dat ouders ook wel heel erg positief zijn over de school. Volgens mij leefde er binnen het team toch het idee van ‘die ouders die willen niet, die hebben daar geen zin in, willen geen contact met ons’. En als wij dan inbrachten, ‘maar ze zijn eigenlijk heel tevreden over de school en willen graag meer contact’, was dat ook wel van ‘oh!’” (Miranda, Hogeschool VIVES)

De resultaten van bevestigingen zijn dus het beginpunt voor een nieuwe fase in de ouder-schoolsamenwerking. Ze leveren een **schat aan informatie én suggesties** op waar individuele leerkrachten en teams iets mee kunnen. Tegelijk kan afbakening waarover je ouders bevroegt geen kwaad. Bevroeg waar je effectief mee aan de slag wil gaan.

“Ouders bevroegen was een goede start. Achteraf bekeken zette het een eerste deurtje open voor de verandering. Nu komen soms nog ouders bij ons, ‘ga je ons nog eens bevroegen?’. Ze hebben nu het gevoel, ‘ik tel hier mee.’” (Celine, ouderconsulent De Buurt, Brussel)

32 **Extra: ook leerkrachten bevragen**

We stellen vast dat ook de **leerkrachten bevragen** een sterke uitbreiding is van de actie 'ouders bevragen'. Het grote voordeel is dat je de resultaten naast elkaar kunt leggen en vaststellen hoe dicht of hoe ver beide actoren staan, wat ieders noden en vragen zijn. Dit kan een mooi vertrekpunt zijn voor een **wederzijdse dialoog**. Zie kaderteksten van Mechelen ('Gesprekken met leerkrachten') en Menen ('Leergemeenschappen met ouders en leerkrachten samen').

Gesprekken met leerkrachten

Stéphanie,
Samenlevings-
opbouw Mechelen

“Leerkrachten waren blij dat ze bevestigd werden: ‘aha, ik word ook eens gehoord’. Ik voerde als ‘neutrale’ persoon deze gesprekken met iedere individuele leerkracht. Soms verliepen die vrij emotioneel. Je voelde dat ze met veel vragen zaten, gevoelens van onmacht en frustratie: ‘we hebben al zoveel geprobeerd’, ‘we steken er zoveel werk in en dan komen ze niet’. De gesprekken waren dan een hulpmiddel om hun gevoelens te verwoorden. Ik merkte een grote onzekerheid om in contact met ouders te treden én tegelijk een grote hang naar perfectionisme bij kleuterleerkrachten. Ze willen de touwtjes stevig in handen houden. Wat misschien ook de onzekerheid verklaart om ouders zomaar in de klas toe te laten.

Bij deze gesprekken probeerde ik hen de pet van de ouders te doen opzetten, ‘hoe zou dit of dat voor ouders zijn en hoe is dit voor jou’, ‘welke drempels zouden ouders ervaren en welke ervaring jij’. Ik heb me ook in de positie gezet van de ‘onwetende’ om vrijuit te kunnen vragen, ‘waarom heb je dit zo aangepakt’. Zo zeiden leerkrachten dat een info-avond niet veel opbracht want ‘ouders komen daar toch niet op af’. Dan kon ik doorvragen: ‘waarom organiseer je het dan’, of: ‘hoe zou je die ouders dan wel kunnen bereiken’. Ik kon door mijn manier van bevragen hen het gevoel geven dat we samen konden zoeken wat wel kon werken. Soms kreeg ik de vraag wat ik zelf dan in hun plaats zou doen, en die vraag kaatste ik dan terug: ‘ik weet het niet, wat denk je zelf?’”

Leergemeenschappen met ouders en leerkrachten samen

Celien,
kleuterleerkracht
VlamSchool Menen,
Miranda en Tine,
Hogeschool VIVES

“In onze proeftuin hebben we zowel ouders als leerkrachten bevroegd. Daarna bedachten we een manier om de resultaten aan beide actoren samen voor te leggen om te zien of we gezamenlijk acties konden bedenken om de ervaren noden aan te pakken. Zo hebben we actieworkshops en leergemeenschappen uitgerold.

- **Actieworkshops:** met ouders inventariseerden we noden en behoeften aan de hand van de ‘12 sleutels’ [zie hoofdstuk 7, p. 177] en dachten we na over mogelijke nieuwe acties. Deze acties werden gebundeld en voorgesteld aan het schoolteam, die ervoor kozen om al dan niet met bepaalde acties aan de slag te gaan. Ook werden acties die het schoolteam voorstelde, aan de ouders voorgelegd en geëvalueerd. Deze actieworkshops waren een voorbereiding op de leergemeenschappen.
- **Leergemeenschappen:** Ouders en één of twee leerkrachten kwamen maandelijks samen om over bepaalde thema’s te praten. Ze bespraken de noden en behoeften van beide kanten en mogelijke oplossingen welke vanuit het perspectief van ouders en de school zinvol lijken. De aanwezige leerkrachten besproken daarna de genoemde acties met het hele schoolteam, die dan besliste welke acties zouden worden uitgevoerd.

De ouders werden telkens persoonlijk en mondeling uitgenodigd. Ze reageerden erg enthousiast. Op de uitnodiging stond ook vermeld dat we opvang konden voorzien voor jongere kinderen. Deze konden in een speelhoekje wat spelen.

Dankzij de **workshops en leergemeenschappen** was het mogelijk om de stem van ouders op langere termijn een plaats te geven in de school en heeft het schoolteam ook leren luisteren naar ouders die anders vaak ongehoord bleven.

— Een voorbeeld van een leergemeenschapssessie

Agenda: Feedback op de kalender, organisatie infodagen en koffiemoment. Het valt vooral nu op dat ouders voor elkaar helpen vertalen en duiding geven aan zaken die ze niet begrijpen.

Achtergrond: Ouders kregen in januari de kalender mee voor de periode januari-februari. De kalender werd recent bijgewerkt om dit voor ouders duidelijker te maken.

Bespreking: De kalender wordt overlopen: welke activiteiten staan op het programma? Wat betekent dit (vb: de koekjesverkoop, de carnavalstoet)? De aanpassingen werden toegelicht en bevraagd bij ouders: is dit een verbetering? Komt dit tegemoet aan de moeilijkheden die ouders ondervonden?

Ouders vinden de kalender veel duidelijker. Ze vinden het belangrijk om de jaarkalender stap voor stap met de juf te overlopen. Ook vonden ze het tof dat de directeur eens langs kwam tijdens de sessie om de activiteiten van de maand te overlopen. Zo was er een mama die niet wist wat een carnavalstoet inhield en dat haar kinderen zich moesten omkleden. Een aantal ouders wisten ook niet dat ze hun kinderen mochten zien paraderen. Ze vonden het fijn om te weten dat ze bij goed weer hun kinderen kunnen zien wandelen in de stoet. Eén ouder gaf aan het koffiemoment te willen trekken, dus om ouders te mobiliseren om regelmatig samen te komen.

— Tijdens een andere sessie: van grootouder- naar kleuterfeest

Het grootouderfeest is in de Vlam-school een jaarlijkse gewoonte. De kleuters treden op voor hun oma en opa; grootouders worden dus uitgenodigd. We speelden reeds in op de diversiteit: kinderen die geen oma of opa kunnen uitnodigen, mogen iemand anders uitnodigen, maar het was niet de bedoeling dat ouders aanwezig waren. Tijdens een samenkomst in de leergemeenschap kwam de ongerustheid bij ouders naar boven: moest hun kind dan optreden zonder dat iemand speciaal voor hen kwam kijken? Wat met kinderen die dan niemand konden uitnodigen? Er werd vanuit het schoolteam besloten om het grootouderfeest om te bouwen tot een 'kleuterfeest'. Hierbij zijn **alle grootouders én ouders welkom**. De ouders werden meteen op de hoogte gebracht: via een affiche aan het infobord, mondeling aan de klasdeur en via een brief in het schriftje. Dit voorstel werd zeer positief onthaald door de ouders. Heel wat ouders kwamen ons dan ook bedanken! Vorig schooljaar hadden we een opkomst van 75 grootouders van 74 kleuters in alle kleuterklassen. Deze keer merkten we een opkomst van 120 (groot)ouders van 80 kleuters.”

— Effecten op de leerkrachten (kleuter en lager)?

We merken een **sterkere band** met de ouders. De contacten zijn versterkt. De ouders spreken veel waardering uit voor de momenten waarop ze op school mogen zijn. De succeservaringen werken motiverend voor het team. We merken dat tijdens de workshops ouders én leerkrachten constructief meedenken, dat het vertrouwen in elkaar groeit.

De collega's van **het lager** vonden het jammer dat ze niet aan het project konden meedoen. Ze merkten het enthousiasme van het kleuter-team en de ouders. Ze konden wel al meestappen in bepaalde acties (zoals de mama- en de papadag”).

3.3 Van 'actie' naar 'evidentie'

Ouders (en leerkrachten) bevragen loont, zeker als je dat goed aanpakt. De stap verder is: wat kan zo'n tijdelijke actie ons leren over onze **schoolcultuur**? Hoe kunnen we ervoor zorgen dat we regelmatig – ja, bijna op dagelijkse basis – ouders 'vragen stellen', met hen een babbeltje slaan? Een '**continue reflex**' om ouders om hun mening te vragen en hoe zich voelen op school of bij een bepaalde actie? Want uiteraard is het niet doenbaar om steeds maar weer bevestigingen te houden, al dan niet met externe partners.

“Je kunt omwille van middelen en tijd dit soort bevestigingen niet om de haverklap houden. Daarom is het belangrijk dat het perspectief van de ouders ook op andere momenten wordt meegenomen, tijdens de inschrijving of op andere formele en informele momenten.” (Stéphanie, Samenlevingsopbouw Mechelen)

“We moeten proberen consequent die simpele vraag blijven stellen: 'heb je zelf nog vragen of bezorgdheden?' Of na elke activiteit even polsen wat ze ervan vonden. We merken nu al dat we zaken te weten komen waar we zelf niet aan gedacht hebben. Of dat ouders op den duur zelf met voorstellen komen.” (Ellen, brugfiguur BS Dubbelsprong, Mechelen)

Wel kunnen de effecten – ouders en leerkrachten komen dichter bij elkaar, er is een groter vertrouwen – scholen leren doordachter op (in)formele contacten in te zetten. Een bevestiging goed opzetten kan dus mee zorgen voor een goede **communicatiecultuur**. We verwijzen naar hoofdstuk 5 voor meer ideeën en praktijken hierrond.

“We proberen ouders tijdens praktijkacties consequent te bevragen. Op proeftuinniveau hebben we afgesproken na ouder-schoolactiviteiten ouders steeds enkele vragen te stellen: Hoe ben je hier terechtgekomen? Wat zou nog beter kunnen in de manier van ontvangen en uitnodigen? Welk thema/activiteit zou je de volgende keer graag zien? Onder welke vorm? Wat zou je hierin zelf willen aanbrengen? Dit heeft een dubbele meerwaarde. Enerzijds horen we meer over de ervaringen en noden van ouders, anderzijds creëren we voor onszelf de gewoonte input van ouders te vragen. Deze reflex komt dan ook op andere momenten ten goede.” (Tais, GO! Scholengroep Brussel)

3

De zachte brug trajecten richting kleuteronderwijs

“Als ouder weet ik niet dat ik me moet aanmelden voor een school. Het systeem maakt mij onzeker. Ik weet ook niet voor welke school ik moet kiezen. Ik weet niet waar die scholen zijn. Als ik heb gekozen, weet ik niet of ik daar ook een plaatsje krijg. Ik begrijp ook niet waarom kinderen hier zo snel naar school moeten en ervaar de school als een verre, vreemde wereld.”

(ouder)

De overgang van thuis of kinderopvang naar de kleuterschool is één van die transitiemomenten die ouders én kinderen als stressvol ervaren. Op tal van plaatsen nemen welzijnsorganisaties en voorzieningen die met gezinnen met jonge kinderen werken, zoals preventieve gezinsondersteuning en kinderopvang, het voortouw om die overgang zo zacht en warm mogelijk te maken. Soms gebeurt dit in samenspraak en soms in samenwerking met scholen. Zeker voor ouders die het kleuteronderwijs minder goed of niet kennen, maken deze trajecten het verschil.

In dit hoofdstuk beschrijven we enkele praktijken en beantwoorden we vragen als: waarom moet je investeren in een voorschools luik en een zachte overgang? Hoe kunnen we ouders en kinderen zo goed mogelijk ondersteunen zodat ze een doordachte keuze kunnen maken? Hoe kan een traject richting kleuteronderwijs eruit zien en waar let je best op? Wie kan de initiatiefnemer zijn? En bovenal: hoe zorgen we ervoor dat ouders de kans krijgen hun kind goed voorbereid in te schrijven in een school die bij hun keuzes past?

Investeren in een warme overgang

In het inleidend hoofdstuk beschreven we de Vlaamse situatie, gekenmerkt door ‘gesplitste systemen’: thuis/opvang versus de kleuterschool. Dit creëert een transitie-moment dat bij (kwetsbare) ouders voor **onzekerheid kan zorgen**. Diverse voorschoolse organisaties en voorzieningen nemen steeds meer initiatieven om de overgang naar het kleuteronderwijs zachter en warmer te laten verlopen. Ook basisscholen zelf denken gericht na hoe ze dit zo goed mogelijk kunnen aanpakken (zie hoofdstuk 4 over wederzijdse wenmomenten), soms zelfs al vóór ouders zich op de school inschreven (zie praktijk van basisschool Nellie Melba, p. 78).

Als het al een stresserend overgangsmoment kan zijn voor ouders die het onderwijssysteem goed kennen, dan zeker voor nieuwkomers die er niet mee vertrouwd zijn, of voor wie het hele idee van ‘kleuteronderwijs’ onbestaand is/was. Voor een belangrijke groep ouders, waaronder ‘derdelanders’, betekent dit dat, om de onzekerheid zoveel mogelijk weg te nemen, je moet investeren in informatie verstrekken en uitwisselen over en ouders laten **kennismaken** met dat kleuteronderwijs.

“Stel je immers voor, je komt uit een land als Syrië waar het onderwijs pas op zesjarige leeftijd begint. Kinderen blijven doorgaans tot die leeftijd thuis. Het lager onderwijs bestaat uit vijf halve voormiddagen in de ene week en vijf halve namiddagen in de tweede week. Dan is het voor vele moeders en vaders een vreemd gegeven – ‘nog zo klein en al afstaan aan vreemde mensen!’ – dat je je kinderen naar de opvang brengt, laat staan in een school inschrijft. Er is een pak vertrouwen, veel uitleg en goede wenmomenten nodig om hen te laten aanvoelen hoe fijn en belangrijk het kan zijn om kinderen naar kleuterklas te sturen. Om aan te geven waarom deze samenleving dat toch belangrijk vindt voor de groei en de ontwikkeling van kinderen – en op langere termijn voor een goede schoolloopbaan.”

(Berevan, projectmedewerkster, Oostende)

Net voor die ouders is het enorm belangrijk om zich gewaardeerd en gerespecteerd te voelen. Het gaat dus niet zozeer over het overtuigen van zogenaamd onwetende ouders over het belang van het kleuteronderwijs - een vaak voorkomende valkuil. Het is van belang om vanuit een positie van gelijkwaardigheid de dialoog met ouders aan te gaan over hun eigen ervaringen en beleving.

2

Initiatieven van voorschoolse instellingen

In de voorschoolse periode zijn tal van organisaties uit de preventieve gezinszorg actief die direct of indirect werken rond **toeleiding** van kwetsbare ouders naar het kleuteronderwijs. Zo heeft een Inloopteam als opdracht om ouders naar kinderdagverblijven én het kleuteronderwijs toe te leiden.

“Kleuterparticipatie behoort tot het takenpakket van een Inloopteam. Al vóór het AMIF-project is hier een werkgroep kleuterparticipatie opgestart, met o.m. dienst Onderwijs, Kind en Gezin, Inloopteam, CKG Kapoentje, de armoedebeweging ... Want er leefde een nood om hierrond bezig te zijn. In dit project hebben we diverse aspecten aan elkaar gekoppeld, bijvoorbeeld de Schoolkieswijzer, een instrument dat ouders helpt een school te kiezen.” (Liselotte, Inloopteam De Viertorre, Actie Kleuterkla(p)s, Oostende)

Ook Kind en Gezin, de Huizen van het Kind maar evengoed stedelijke of gemeentelijke diensten Kinderopvang zetten, al dan niet gezamenlijk, initiatieven op om de toeleiding naar de kleuterschool te faciliteren. Deze organisaties hebben specifieke **expertise** opgebouwd in het laagdrempelig, integraal en empowerend werken met kwetsbare doelgroepen. Zij zijn dan ook vaak trekker en organisator van verschillende voorschoolse trajecten.

In verschillende proeftuinen werd druk geëxperimenteerd met **vernieuwende trajecten**, waarbij ook gezocht werd naar samenwerking met de betrokken kleuterscholen. Uit hun verhalen en praktijken kwamen enkele lijnen en aandachtspunten naar boven die we hieronder stap voor stap beschrijven. Let wel, dit is een samenvattend verhaal dat loopt van toeleiding naar informeren tot aanmelding en inschrijving. Elke traject legt eigen accenten rekening houdend met de lokale context en de noden van de betrokken ouders, waardoor sommige aspecten achterwege blijven en andere meer of anders uitgewerkt worden. De kracht van deze initiatieven ligt doorgaans in het

- ‘outreaching’ en ‘aanklampend werken’ om ook de meest kwetsbare ouders te bereiken, en
- in het versterken van ouders door hen te informeren en te begeleiden.

Uitgangspunt en uitdaging hierbij is om dit in dialoog met ouders te doen. Eenrichtingsverkeer of een belerende insteek – ‘we moeten die onwetende ouder proberen te overtuigen’ – proberen we

zoveel mogelijk uit de weg te gaan. Een al te grote nadruk op het schoolrijp maken van kinderen én ouders dreigt ongelijkheden eerder te versterken dan weg te werken.

De inzichten en praktijken beschrijven we hieronder volgens deze indeling:

- 1 toeleiden en werven
- 2 informeren, dialogeren en begeleiden
- 3 scholen bezoeken en bevragen
- 4 verankeren

21

Toeleiden en werven

De voorschoolse trajecten zijn in eerste instantie bedoeld voor die ouders die **minder of niet vertrouwd** zijn met het kleuteronderwijs en minder toegang hebben tot informatie, in de praktijk vaak nieuwkomers en/of ouders met beperkte netwerken. Kind en Gezin is een bevoorrechte partner om zicht te krijgen op deze groep ouders en kan hen toeleiden naar informatiesessies en -trajecten.

“Via gerichte doorverwijzing door de gezinsondersteuner en regioverpleegkundigen van het consultatiebureau Kind en Gezin in de Bloemekenswijk kwamen we in contact met ouders die interesse hadden in het voorschools traject. Dat Kind en Gezin ouders hierop aanspreekt is cruciaal. Zij kennen hun publiek en kunnen dus goed inschatten wie de buurt al een beetje kent, wie al dan niet over een eigen netwerk beschikt, bij wie ondersteuning nodig is, enzoverder.” (Karen, Inloopteam Kind en Preventie, Gent)

Ook andere partners (Huizen van het Kind, Inloopteams, brugfiguren, laagdrempelige kinderopvanginitiatieven ...) spreken actief ouders aan om deel te nemen aan infosessies en -trajecten. De organisatoren van de voorschoolse trajecten nemen dan proactief contact op met de toegeleide ouders of ondernemen zelf **gerichte stappen** om ouders uit te nodigen.

“Wij gaan naar de stedelijke kinderdagverblijven om ons traject voor te stellen en om zo al direct met ouders in communicatie te gaan over kleuteronderwijs. We richten ons vooral op ouders met peuters vanaf 18 maanden maar ook op de nieuwkomers met oudere kinderen. We kozen voor de locatie van het Huis van het Kind, omdat daar al veel diensten aanwezig zijn.” (Annelies, brugfiguur stedelijke kinderopvang, Oostende, Actie Kleuterkla(p)s, Oostende)

“We namen met alle toegeleide ouders op voorhand contact, tijdens een huisbezoek of tijdens een gesprek op het Inloopteam. Voor een aantal contacten deden we een beroep op de Turkssprekende gezinsondersteuner van Kind en Gezin of een tolk via de Vlaamse tolkentelefoon. Het opzet was de ouders informeren over het voorschools traject en ook om te luisteren naar hun ervaringen, vragen rond het onderwijssysteem, de kleuterklas ... Deze input namen we mee in de inhoudelijke voorbereiding van de groepssessies.”
(Karen, Inloopteam Kind en Preventie, Gent)

2.2 Informeren, dialogeren en begeleiden

Hieronder beschrijven we enkele thema's die in de praktijken aan bod zijn gekomen. Wenselijk is om ook ouders te bevragen: waar hebben zij nood aan? Welke onderwerpen willen zij aan bod laten komen? Dat kan leiden tot aanpassing van sessies, of tot extra sessies.

— Mogelijke thema's

In de voorschoolse trajecten werden tal van onderwerpen besproken en onder de loep genomen. Bij wijze van inspiratie brengen we hieronder de diverse thema's samen.

- Hoe ziet het Vlaamse **onderwijssysteem** eruit en waar zet de kleuterschool op in? Wat kost onderwijs, hoe doe ik een aanvraag voor een schooltoelage ...?
- Het **reilen en zeilen** in de kleuterschool
  - » Wie werkt er allemaal op een school?
  - » Hoe werkt een school, hoe ziet een dag in de kleuterklas eruit?
  - » Wat moet mijn kindje meenemen naar school?
- Een **schoolkeuze** maken. Ouders helpen expliciteren wat ze belangrijk vinden in een school.
  - » Hoe kies ik een school? Welke overwegingen zijn van belang? Wat is een 'goede' school voor mijn kind?

- » “Samen met de ouders bekijken we wat doorweegt om voor een specifieke school te kiezen, bijvoorbeeld de afstand van thuis of van het werk, verplaatsingsmogelijkheden ... We bekijken hun persoonlijke noden en verwachtingen. Waar liggen de verschillen en accenten bij de scholen? Wat biedt de school precies aan: is er een slaapklasje, hoe zit het met maaltijden, welke levensbeschouwing/godsdienstleer biedt men aan? Waarin verschilt een methode- of leefschool ten opzichte van het klassieke onderwijs?” (Liselotte, Inloopteam De Vierterre, Actie Kleuterkla(p)s, Oostende)
- » **Met ondersteuning van specifieke materialen en tools om te werken rond schoolkeuze, gekoppeld aan het aanbod in de gemeente, stad of wijk.**

“In Oostende werken we met de Schoolkieswijzer, een brochure met informatie over de verschillende basisscholen. De informatie is gebundeld volgens een fiche die de scholen op voorhand konden invullen en ze bevat informatie over het pedagogisch project, het net, de visie en concrete zaken zoals opvangtijdstippen en maaltijden. We tonen een presentatie over de Oostendse scholen, ondersteund met pictogrammen. We bieden de info vrijblijvend aan. Waar nodig zoeken we tussenoplossingen om zaken begrijpbaar te maken, zoals via een vriend of kennis met dezelfde moedertaal, via Google translate. We zoeken informatie in verschillende talen op en er hangt een kaart van Oostende waarop alle scholen staan.” (Annelies, brugfiguur stedelijke kinderopvang, Oostende, Actie Kleuterkla(p)s, Oostende)

- **Informatie over aanmeldings- en inschrijvingsprocedures** (zie ook kadertekst p. 62): hoe schrijf ik mijn kind in?

“De ouders werd de keuze gelaten of ze graag hadden dat de medewerkers de scholen opbelden voor een afspraak, of dat ze dat liever zelf deden. Van de opgebeldde scholen moest er slechts bij één een afspraak gemaakt worden. In de andere scholen mochten de ouders gewoon gaan inschrijven wanneer ze wilden. Hierdoor leek het een beetje nutteloos dat ik belde, al vonden ouders dit wel ondersteunend omdat ze te onzeker zijn om te bellen vanwege hun beperkte taalkennis.” (Iris, Huis van het Kind, Antwerpen-Kiel)

- Diverse **thema's** zoals de diverse ontwikkelingsdomeinen in de werking van de kleuterschool.

“We maken ouders op die manier vertrouwd met de activiteiten op de kleuterschool en wat ermee beoogd wordt. Tegelijkertijd kunnen ze al eens zien hoe dat door hun kindjes wordt ervaren.” (Iris, Huis van het Kind, Antwerpen-Kiel)

- Ook **zindelijkheid** bij jonge kinderen is iets waar ouders erg nieuwsgierig naar zijn (en soms bezorgd).

“De sessie werd gegeven door de verpleegster van Kind en Gezin die hier al ervaring mee had. Ze gebruikte het materiaal van de zindelijkheidskoffer ontworpen door VormingPlus. Deze koffer biedt verschillende methodieken om te werken met kwetsbare/ anderstalige ouders rond het thema.” (Veerle, Huis van het Kind, Antwerpen-Kiel)

- Her en der werden ook **bezoeken** georganiseerd, bijvoorbeeld aan de spel-o-theek, de bibliotheek, de lokale kinderopvang ...

Ondersteuning bij inschrijving en aanmelding

Karen, Inloopteam
Kind en Preventie,
Gent

“Er glippen jaarlijks verschillende gezinnen door de mazen van het net die zo een inschrijving mislopen. Daarom werkten we nauw samen met de **verpleegkundigen, de gezinsondersteuner en vrijwilligers van de consultatiebureaus (Kind en Gezin)** voor het informeren van ouders over de inschrijvingsprocedures. We ontwikkelden verschillende stickers die in het consultatieboekje komen met info waar en wanneer inschrijven en aanmelden. We vragen ook of er nood aan ondersteuning is. Dat kan gaan van voorbereide ouder helpen bij aanmelden maar ook over samen met ouder de scholen uit de buurt overlopen, polsen wat hij/zij belangrijk vindt, bereikbaarheid van scholen bekijken ... We hebben stickers voor de broer/zus; voor het kindje geboren in het desbetreffende jaar; voor oudere kinderen die nog geen school hebben of voor verhuizers.

De vrijwilligers en verpleegkundigen **bevroegen** de ouders die bij hen op consultatie kwamen of ze op de hoogte waren over de inschrijvingsprocedure, gaven kort toelichting over de procedure en het belang om dit binnen de gestelde data te doen. Ze plakten de juiste sticker in het consultatieboekje en de ouders kregen een folder mee met de permanenties voor het aanmelden indien nodig.

We organiseerden **extra onthaalmomenten** om ouders te ondersteunen bij het aanmelden. Deze ondersteuning verschilt van ouder tot ouder:

- samen met de ouder de volledige aanmelding doen,
- een reeds ingevuld dossier samen overlopen of aanvullen,
- toelichten hoe de ouder dit zelf kan invullen.

We nemen steeds de tijd om te duiden hoe belangrijk het is om 5 scholen te kiezen. We werken **aanklampend** tot de inschrijving verzilverd wordt maar steeds zonder de verantwoordelijkheid van de ouders over te nemen. We merken dat de inspanningen lonen. Ouders vinden de weg naar ons: er werden dit jaar [schooljaar 2017-18] 77 kinderen van 63 gezinnen aangemeld.

Bovendien weten scholen ons steeds makkelijker te vinden als intermediair wanneer er iets niet duidelijk is of wanneer ze de betrokken gezinnen niet kunnen bereiken. Deze contacten ‘warm’ houden is voor ons erg belangrijk.”

— Aandachtspunten bij deze trajecten

- Van cruciaal belang bij deze trajecten is het **wederkerig karakter**: de **dialogo** met ouders aangaan. Elke ouder heeft eigen ervaringen en kennis, heeft noden en verwachtingen en beleeft de overgang naar het kleuteronderwijs vanuit zijn/haar eigen bril. Denk dus na over hoe je de dialoog gaande houdt. Vermijd de valkuil van het eenzijdig informeren en overtuigen door ouders te benaderen vanuit een positie van gelijkwaardigheid, door ruimte in te bouwen voor de inbreng van ouders en die oprecht te beluisteren en mee te nemen.
- Faciliteer **uitwisseling en ontmoeting** en laat ruimte om ervaringen te delen. Dit kan namelijk enorm stimulerend en versterkend werken.

“De sessie sloot erg aan bij de bekommernissen van de ouders en de inleving was dan ook groot. Ze wisselden doorheen de sessie al uit welke nieuwe ideeën ze gingen uitproberen. Op de gegeven informatie volgde vaak een doe-opdracht of een voorbeeld, met als doel de informatie op een andere manier te geven en te toetsen of de ouders de info hebben begrepen.” (Veerle, Huis van het Kind, Antwerpen-Kiel)

“Ouders kwamen in interactie met elkaar, wisselden ervaringen, meningen uit, leerden van elkaar. Zo was er een deelnemende ouder die vertelde dat haar kindje veel nieuwe Nederlandse woordjes had bijgeleerd sinds hij gestart is in de crèche.” (Karen, Inloopteam Kind en Preventie, Gent)

- Probeer alert te zijn **voor veronderstellingen en percepties** die bij ouders leven, bijvoorbeeld rond zindelijkheid. Laat ruimte voor twijfels en onzekerheden die uit de dialoog naar boven komen.

“Ouders gaven aan dat de informatie en tips de druk gedeeltelijk weg neemt. Ze moeten zich nog geen zorgen maken en kunnen hun kindje de tijd geven om zindelijk te worden. Ze zijn geïnformeerd dat een school een kindje niet kan weigeren wanneer die nog een pamber draagt. Ze ervoeren het als positief dat ze een folder met de info meekregen in hun taal: Arabisch – Engels – Turks. Zo hebben ze iets om op terug te vallen. Bovendien waren ze opgelucht dat de potjestraining bij de meesten niet altijd vlot loopt.” (Karen, Inloopteam Kind en Preventie, Gent)

- Wees alert voor de **vragen en bezorgdheden van ouders bij de schoolkeuze. Zorg** ervoor dat de ouders zich ondersteund en gesterkt weten om hun vraag ook te stellen bij een bezoek aan de school. Wanneer aan het traject een scholenbezoekronde gekoppeld is kan je dit ondersteunen en begeleiden. **Stimuleer ouders om vragen te stellen.** Ga na welke drempels ouders ervaren om vragen te kunnen of te durven stellen en wat kan helpen.
- Organiseer na de bezoeken een **terugkoment** aan het einde van het traject. Bespreek of **bevraag** in groep de indrukken en ervaringen over de sessies en de scholenwandeling. Dit geeft ouders de kans tot uitwisseling en hun twijfels en keuzes te bespreken. Als begeleider geeft dit waardevolle informatie over je traject.
- Ruimte laten voor de inbreng van ouders betekent ook dat je je traject flexibel opbouwt en **openstaat voor andere inhoud en/of extra sessies** op vraag van ouders.
- Bekijk de mogelijkheid om naast de groepsessies ook **individuele trajecten** aan te bieden.

“Indien ouders verdere vragen hebben, kunnen ze ook een individueel traject aangeboden krijgen, waarbij de brugfiguur Kinderopvang of de groepswerkster van het Inloopteam mee de stap zet naar de scholen. Indien nodig, is er ook ondersteuning bij de inschrijving.” (Annelies, brugfiguur stedelijke kinderopvang, Oostende, Actie Kleuterkla(p)s, Oostende)

- Denk ook na over diverse **organisatorische aspecten** zoals groeps grootte en timing,

“We doen dit bewust voor kleine groepen ouders om zo op alle vragen te kunnen ingaan, soms ook omdat de thuistalen verschillen. We proberen de sessies maandelijks te organiseren op een verschillend moment, voor-, namiddag of avond. Zo bereiken we meerdere ouders. Er wordt telkens opvang voorzien voor kinderen, zodat ouders op een rustige manier de informatie kunnen opnemen, en uiteraard ook om drempelverlagend te kunnen werken.” (Liselotte, Inloopteam De Viertorre, Actie Kleuterkla(p)s, Oostende)

- locatie: kan dit op een door ouders ge/bekende plek?
- materialen, zoals een communicatiekoffer, filmpjes en foto's ...
- Laat je ouders **inschrijven** voor deze sessies of niet? Het voordeel: je weet op voorhand wie er komt en hoeveel ouders; het nadeel: een hogere drempel voor ouders.
- Denk bij je begeleiding na over **vertaling**.

“Als het om Arabisch sprekende personen gaat, kunnen we een beroep doen op de Arabisch sprekende projectmedewerker van het Inloopteam. Als het om een andere taal gaat, is dit nog niet mogelijk, maar kunnen we wel samen met de ouders naar een oplossing zoeken. We proberen een netwerk van vrijwilligers te creëren met kennis van bepaalde talen.” (Liselotte, Inloopteam De Viertorre, Actie Kleuterkla(p)s, Oostende)

- Denk na of je tijdens de sessies **opvang** voor de kinderen voorziet. Zo kan een extra begeleider ingezet worden die zich tot de kinderen richt of kunnen de kinderen bij de activiteiten betrokken worden.

“In onze traject is dit essentieel, aangezien we met de kinderen ook rond wennen en ontwikkelingsdomeinen werken. Veel van deze kinderen gaan immers (nog) niet naar de reguliere kinderopvang en zijn dus ook niet vertrouwd met andere vertrouwensfiguren dan de ouders. De activiteiten die we aanbieden tijdens de kinderopvangmomenten zijn gebaseerd op dezelfde ontwikkelingsdomeinen die we in de sessie met de ouders aan bod laten komen. Op het einde van de sessie krijgen de ouders ook feedback van de kinderopvangbegeleiders wat de kinderen gedaan hebben en welke andere activiteiten zij eventueel ook in de thuissituatie kunnen aanbrengen. We werken met foto's die we van de activiteiten met de kinderen nemen en die de ouders nadien mee naar huis krijgen in een fotoboekje.” (Veerle, Huis van het Kind, Antwerpen-Kiel)

— **Hoe reageren de ouders?**

Dat de infosessies door ouders erg gesmaakt werden en hen geruststelden, valt af te leiden uit de vele **positieve reacties**. Ze krijgen zicht op de werking van de kleuterklas en het aanbod van de scholen. Wat de ouders tof vonden: dat je gerust vragen mag stellen aan de juf, dat onderwijs gratis is – op enkele onkosten na, dat kindjes kunnen slapen op school, dat ouders gevraagd worden om te helpen op school ...

“Ik leerde dat zelfstandigheid stimuleren, zoals jasje leren aandoen, belangrijk is in de kleuterklas, dat de kleuters sociale en creatieve vaardigheden aanleren.”

“Ik leerde vanaf welke leeftijd mijn kindje kan starten op school en waarom het belangrijk is om zo vroeg mogelijk te starten.”

“We moeten scholen zoeken waar we ons goed bij voelen.”

“Ik weet nu hoe de aanmelding/inschrijving gebeurt; dat we als ouder maar deels kunnen kiezen omwille van het ‘meld je aan’-systeem.”

“Ik leerde dat mijn moedertaal ook belangrijk is voor mijn kind.”

Vooraf het **empowerende effect** valt op. Ouders voelen zich gesterkt om vragen te (durven) stellen.

“Dat de informatie aangekomen was, bleek ook uit de scholenwandelingen die de week erna doorgingen. Daar stelden de ouders spontaan vragen als, ‘Hebben jullie ook een zorgcoördinator?’, ‘Is er in deze school automatische doorstroming naar de lagere school of moet je opnieuw aanmelden?’, ‘Is dit een katholieke school?’ ... Allemaal

zaken die we in de eerste sessies hadden besproken. Ook zaken uit de eerste sessie kwamen terug in de vragen van de ouders: 'Om hoe laat start/stopt de school?', 'Mogen kindjes hier slapen?', 'Hoelang duurt de middagpauze?', 'Mogen kinderen hier nog luiers dragen?', 'Hoeveel keer per dag spelen de kinderen buiten?', 'Spelen de kinderen ook bij slecht weer buiten?' ..." (Iris, Huis van het Kind, Antwerpen-Kiel)

Wat is de meerwaarde van een traject richting kleuteronderwijs?

Annelies, brugfiguur stedelijke kinderopvang, en Liselotte, Inloopteam De Viertorre Actie Kleuterkla(p)s, Oostende

“We bereiken ouders die het kleuteronderwijs niet kennen en die de info over ons kleuteronderwijs goed kunnen gebruiken.

We kunnen diensten mobiliseren om ouders aan te sporen de sessies te volgen om een goede schoolkeuze mogelijk te maken.

We kunnen de scholen mobiliseren om korte en correcte informatie te geven die ouders nodig hebben om hun keuze te kunnen maken. Op basis van de vragen die we krijgen, verfijnen we de fiche met info die we aan de school vragen, bijvoorbeeld de uren waarop de schoolopvang begint en sluit.

We voorzien de mogelijkheid tot individuele begeleiding. Zo is er soms al een eerste contact geweest met de juf/de school en creëren we meer vertrouwen bij de ouder.

De algemene info over kleuteronderwijs wordt aangevuld met concrete lokale info.

We kunnen gesprekken voeren met ouders over hun twijfels en vragen omtrent de schoolkeuze, ouders kunnen ergens terecht met hun vragen.

De ouders leerden het Inloopteam en andere organisaties kennen en wat zij kunnen betekenen voor hen en hun kinderen.”

Een belangrijk onderdeel van deze voorschoolse trajecten is het effectief gaan bezoeken van enkele (of alle) scholen in de wijk, buurt, gemeente. De sessies hieraan voorafgaand zijn grotendeels ook bedoeld om ouders hierop voor te bereiden, meer nog: om hen te **ondersteunen in het stellen van vragen**, gebaseerd op hun bekommernissen en op wat ze belangrijk vinden voor een school.

“Tijdens de groepsessies van het voorschools traject, probeerden we samen met de ouders te achterhalen wat ze belangrijk vinden voor de toekomstige school van hun kinderen. Deze info gaven we door aan de brugfiguren en directies van de betrokken scholen zodat zij deze input konden verwerken in de uitleg aan de deelnemende ouders tijdens de scholenwandeling met tolken. Na de wandeling bevroegen we de ouders en koppelen deze feedback terug aan de scholen.” (Karen, Inloopteam Kind en Preventie, Gent)

— Aandachtspunten

- **Praat met de scholen op voorhand de vragen die leven door.** Geef in detail aan waarover de voorbereidende sessies gingen en wat daarbij de bezorgdheden van ouders waren. Als de school hierop inspeelt, wordt op dat moment de eerste kiemen van een vertrouwensband gelegd. Als blijkt dat ouders vragen hebben over zindelijkheid, over het toezicht en de veiligheid op de speelplaats, dan is het krachtig als de school daar expliciet en duidelijk over vertelt (zie kadertekst ‘mijn buurt, mijn school’, p. 72).
- Benadruk dat **transparante communicatie** (schooljargon vermijden of duiden ...) erg belangrijk is.
- Hou de **groep klein** genoeg zodat een goede uitwisseling mogelijk is.
- **Tolken** voorzien is essentieel, het verlaagt de drempel om vragen te stellen en het zorgt ervoor dat er geen essentiële informatie verloren gaat.
- Moedig ouders aan hun **vragen te stellen**.
- Licht **buurt- of gemeentepartners** in over dit initiatief (OCMW, wijkgezondheidscentrum, welzijnspartners ...).
- **Evalueer** met de ouders. Koppel de feedback terug naar de scholen.

Diverse organisaties die deze voorschoolse trajecten richting kleuteronderwijs hebben opgezet, denken na hoe zit dit in de werking kunnen verankeren en met welke **partners** er best een goede band behouden blijft.

“We willen ons voorschools traject Kleuterkla(p)s meerdere keren per jaar kunnen organiseren. We willen ook toeleiders zoals Kind en Gezin voor dit project mobiliseren. Als diensten alle anderstalige nieuwkomers naar dezelfde school zouden sturen ‘omdat daar al AN’ers zitten’, dan is dit niet noodzakelijk de beste keuze voor de ouders. Dus sturen zij de ouders best naar Kleuterkla(p)s en wij zorgen voor brede neutrale informatie. We laten ouders nadenken over welke criteria ze belangrijk vinden voor een schoolkeuze.”
(Annelies, brugfiguur stedelijke kinderopvang, en Liselotte, Inloopteam De Viertorre, Actie Kleuterkla(p)s, Oostende)

‘Mijn buurt, mijn school’ scholenbezoekronde in Antwerpen-Kiel

Iris en Veerle, Huis van het Kind, Antwerpen-Kiel; Ann-Sofie en Pat, Onderwijsnetwerk Antwerpen

Met je eigen ogen zien

“Voor de aanvang van de scholenwandelingen, werden de ouders bevroegd over of ze al wisten in welke school ze hun kindje wilden inschrijven. Ouders gaven aan dat ze zelfs niet wisten welke scholen er in de buurt waren. Sommigen zeiden dat ze dezelfde school zullen kiezen als de kinderen van een familielid/kennis, omdat dat de enige school is die ze kennen. De scholenwandeling was bedoeld om de ouders hier een beter zicht op te geven. We hebben hen tijdens de sessies ook tools gegeven zodat ze konden nadenken wat ze **zelf belangrijk vinden** voor een school. Dan konden ze tijdens de schoolwandeling op die kenmerken letten.

Scholen werden door dit project aangepord om na te denken over wat ze deze ouders kunnen vertellen, over hoe ze hun wenmomenten kunnen aanpakken, enzoverder. Ze werden geconfronteerd met de vragen die ouders hebben, vooral dan de zorgvragen. Het is immers belangrijk dat hun **uitleg afgestemd** wordt op die vragen. De evaluatie bij de scholen leerde dat zij merkten dat de ouders echt met de school in dialoog wilden gaan, dat ze ook **woorden en taal** hadden om de vragen te stellen die ze wilden stellen. Dat heeft wellicht te maken met het lange proces dat ze samen liepen. Als feedback willen we aan de scholen het **‘wat’ en ‘hoe’** meegeven: ‘wat willen de ouders horen’, en ‘hoe zorg je ervoor dat de ouders je begrijpen, dat je niet te snel spreekt’, enzovoort.

Dit had het bedoelde effect. Na de drie scholenwandelingen hadden de ouders die alle scholenwandelingen hebben gevolgd, al een duidelijke rangorde in hun hoofd welke scholen ze het beste vinden, welke zeker in hun top-5 belanden en welke zeker niet. Ook los van de schoolkeuze is dit soort

schoolwandelingen relevant. Deze ouders hebben voor het eerst een **school leren kennen**. We merken dat ouders dan toch sneller voor scholen kiezen die ze hadden bezocht.

Door deze schoolwandelingen kunnen we ook aan de scholen zeggen dat we blijven investeren in een gefundeerde schoolkeuze bij ouders. Want door het 'Meld je aan'-systeem ontstaat bij scholen de perceptie dat ouders zomaar wat invullen – 'hebben die ouders echt wel voor onze school gekozen?' Via het wijkoverleg willen we er voor zorgen dat deze ervaringen ook aan scholen en aan andere Huizen van het Kind worden doorgegeven. Het is niet altijd makkelijk om aan scholen uit te leggen wat voor hen de meerwaarde is, zeker bij scholen die toch altijd volzet zijn. Wij proberen dan uit te leggen dat ook ouders die het onderwijs niet kennen goed moeten weten wat ze kunnen verwachten. Dat het ook een **maatschappelijke opdracht** van de school is om daar toe bij te dragen. Op termijn komt dit alle scholen ten goede.”

— Ouders d rven vragen stellen

“Voordat we de schoolwandeling aanvatten, hebben we een rondje gehouden: ‘wat gaan jullie vragen?’ Zo inspireerden ze elkaar ook met extra vragen: ‘wat is voor jou een ideale school’, ‘wat vind je belangrijk?’. Door daarover van gedachten te wisselen, horen ze zaken van elkaar – ‘ah, jij vindt opvang belangrijk’, ‘en jij wilt zaken over het eten weten’, enzoverder. Zo hebben ze elkaar **versterkt en aangemoedigd**. En misschien was na een eerste schoolbezoek de verlegenheid al wat weg. We hebben ook hard gewerkt aan randvoorwaarden, zoals een goede en informele sfeer creëren, kinderopvang, ondersteuning van Kind en Gezin, een kleine groep, er was vertaling voorzien ...”

Samenwerking tussen kinderdagverblijf en school

In sommige wijken en buurten of (deel)gemeenten liggen kinderdagverblijven en basisscholen dicht genoeg bij elkaar om een intense samenwerking op te zetten. We beschrijven de praktijk in Antwerpen Kievit.

“Samen met de basisschool De Wereldreiziger organiseert het kinderdagverblijf OKiDO Stekelbees twee momenten die voor een zachte overgang zorgen. **De Wereldreiziger nodigt tijdens de kijk-momenten voor nieuwe instappers ook de ouders en peuters via het kinderdagverblijf uit.** Soms gaat er een medewerker van het kinderdagverblijf mee, gekozen in functie van de talen die ze spreekt. Dat iemand waarmee ze vertrouwd zijn bij dit moment aanwezig is, helpt de ouders. Door deze medewerkers in te zetten als ‘brugfiguur’ tussen ouders, kinderen en school, kan de school verder werken op de reeds opgebouwde vertrouwensrelatie, de eerste ervaringen van de ouders, enzoverder.

Ook vinden er **gezamenlijke turn-momenten** plaats. We laten de peuters uit het kinderdagverblijf aansluiten bij de turnles van de kleuters uit de instapklas. We nodigden ouders van het kinderdagverblijf uit om mee te gaan. Zo maken de ouders op een informele manier contact met de schoolse context en ontstaan er mogelijkheden om een gesprek aan te gaan met de kleuterjuffen en kinderbegeleidsters over het reilen en zeilen van de kleuterschool. Ouders en kinderen delen hun ervaringen. Dit komt het vertrouwen van zowel ouders als kinderen in de kleuterschool ten goede.

Naderhand stellen we aan de ouders ook vragen over zaken die ze al dan niet belangrijk vonden bij de scholen, waardoor ze dit met elkaar kunnen uitwisselen. Ouders vertellen ons dat het voor hen van grote waarde was dat medewerkers van het kinderdagverblijf erbij waren. Ze geven aan dat het hen **vertrouwen** geeft om de stap te zetten naar een school. Ze waren ook blij dat er iemand van ons bij was om op bepaalde momenten het kind bezig te houden. Fijn om horen was ook dat later enkele ouders onderling afspraken om samen – dus zonder kinderbegeleiders – een andere school te bezoeken.” (Katleen, OKiDO Stekelbees, Antwerpen Kievit)

De samenwerking tussen school en kinderdagverblijf is ondertussen **verankerd in de werking van beide teams**. Door de samenwerking kwamen een aantal kansen naar boven:

- De opgebouwde vertrouwensrelatie met de ouders (binnen het kinderdagverblijf) wordt 'overgeheveld' naar de school. Het kinderdagverblijf blijft betrokken doordat medewerkers geregeld op school komen en dus ook aanspreekbaar blijven voor leerkrachten, ouders én kinderen.
- Door de wisselwerking kennen ouders de school beter, zijn zich bewuster wat ze kunnen verwachten van een school, beseffen ze de waarde en het belang van een kleuterschool.
- De ontmoeting tussen ouders wordt gestimuleerd: schoolbezoeken en andere gezamenlijke activiteiten, zoals turnen, een activiteit in het woonzorgcentrum ... Ouders worden spontaan uitgenodigd om mee te gaan, waar dat vroeger niet gebeurde. M.a.w bij elke activiteit is er meestal een groepje ouders aanwezig.
- Medewerkers van de school en het kinderdagverblijf plannen nu vaste overlegmomenten in.

Informatie- doorstroom bij over- gangen

3

De zachte brug

Bij een overgang van voorschoolse opvang naar kleuterschool komt soms de vraag bovendrijven of deze instellingen informatie over kinderen aan elkaar kunnen/mogen uitwisselen. De nieuwe privacywetgeving zegt dat dit niet zomaar kan. Toch hebben diverse proeftuinen onderzocht of er een mogelijkheid is om – in het belang van het kind – info overdraagbaar te maken, mits de ouders er de toestemming voor geven.

“De intakegegevens die Atlas – Integratie en Inburgering Antwerpen – bij de deelnemers in de thuistaal verzamelt, bleven vroeger enkel bij ons. We hebben gezocht naar een manier om die info conform de privacywetgeving naar de scholen te brengen. Het gaat bijvoorbeeld over info zoals de fiche over gezondheid, of de ouders al dan niet zelf naar school geweest zijn. Atlas bekomt doorheen dit intakegesprek veel informatie die voor de school zeer nuttig is om het gezin en het kind een optimale start te doen hebben in de school. Het gaat om o.a. gezinssamenstelling, historiek van de schoolloopbaan in het land van herkomst, geletterdheid en gecijferdheid ... Atlas kan deze intake met de ouders vaak doen in hun moedertaal, wat bevorderlijk is voor de diepgang in het gesprek en de correctheid van de bekomen informatie. De school beschikt vaak niet over de mogelijkheden om aan die informatie te geraken.”
(Dirk, stafmedewerker onderwijs bij Atlas)

“Per kwartaal houden we – zeker bij alle stedelijke kinderdagverblijven – een kindportretje bij. Dat weerspiegelt de evolutie op diverse ontwikkelingsdomeinen. Aan het eind geven we dit door aan de kleuterleerkracht zodat die weet wat het kindje goed kan en graag doet, waar het extra ondersteuning nodig heeft ... De ouders geven hier schriftelijke toestemming voor.” (Annelies, brugfiguur stedelijke kinderopvang, Oostende, Oostende)

Een interessante oefening hierbij is nadenken over een krachtiger eigenaarschap van ouders over deze informatie. Door deze informatie ook met ouders te bespreken kan je van een formaliteit een warm en rijk overdrachtsmoment maken.

4

Initiatief van de school zelf

Vele van de hierboven beschreven trajecten ontstaan vanuit voor-schoolse instellingen en voorzieningen die 'kleuterparticipatie' als opdracht hebben of dit als dusdanig op zich nemen. Ook scholen nemen het initiatief om ouders uit te nodigen bij voor-schoolse activiteiten. Je zou van een 'zeer breed wenbeleid' kunnen spreken. Nellie Melba in Anderlecht is zo'n basisschool. Hun verhaal lees je in de kadertekst op de volgende pagina.

Pre-schoolactiviteiten: 'ik zou het niet meer kunnen missen'

Rita, directrice, en Sara, kleuterleerkracht, basisschool Nellie Melba, Anderlecht

Rita — Een leuke poppenkastvoorstelling, kookmomenten, speltheek, bewegingsactiviteiten, babymassage ... elke woensdag organiseren we een activiteit voor ouders en hun peuters. De aanleiding voor deze pre-schoolactiviteiten is de vaststelling dat in onze school een kwart van de gezinnen kansarm is. Kinderen hebben voordat ze naar school komen **weinig** contact met andere kinderen in een professionele, collectieve opvoedingscontext, buiten hun eigen familiale of buurtkring, ook omdat kinderopvang nog niet voor iedereen toegankelijk is. We begonnen met enkele ateliers, en dat hebben dan verder uitgebouwd tot het uitgebreide programma dat we nu hebben. Het is onze derde jaar. In principe is dit bedoeld voor de leeftijd van 1,5 jaar tot de schoolleeftijd, maar we hebben gemerkt dat ook de jonge moeders met baby's van 6 weken geïnteresseerd zijn. We geven immers ook babymassage voor mama's die net bevallen zijn, met ondersteuning van Kind en Gezin. En Hopon (zie ook hoofdstuk 7, p. 174) werkt mee met de beweegactiviteiten en de praatcafés.

Sara — Ook de instapklas neemt deel aan de activiteiten. Zo gaan we meekijken naar de poppenkast, doen de bewegingsactiviteit mee ... Dit is **één grote kennismaking**: de toekomstige peuters en hun ouders leren de klas kennen en vice versa, ze leren mij kennen en ik hen ... Ook de ouders leren elkaar kennen.

Rita — De activiteiten staan **open voor iedereen**. We maken het kenbaar met folders die we verspreiden via Kind en Gezin, het cultureel centrum, kinderdagverblijven,

via de Brede-Schoolwerking ... En we contacteren uiteraard ook de ouders wiens kinderen zijn ingeschreven. We hebben hun adressen, we schrijven hen of bellen hen op. Mondeling en schriftelijk maken we dus reclame. Dat is toch wel wat werk maar het loont.

Sara — Een wekelijkse activiteit is intensief maar je plukt er als school, als kleuterleerkracht wel de vruchten van. Voor de kinderen en de ouders die instappen zijn de **drempels naar de school weg**. Door de activiteiten gaat de wereld van die kinderen open. Ze mogen bijvoorbeeld kliederen met verf, ouders ervaren dit als iets leuks en proberen dat thuis. Ook de beweegactiviteiten zijn succesvol. Zo zien de ouders wat hun kinderen al kunnen. Praktisch al onze instappers hebben voordien al activiteiten bijgewoond. Zo loopt de **overgang zeer ongemerkt**: ik ken die kinderen al door en door, en zij zijn al vertrouwd met mij.

Rita — Tijdens die activiteiten is er uiteraard **veel interactie**, over de kinderen, over opvoeding. Dat versterkt het netwerk van die ouders. En er komen ook vaders op af. Tegelijk zien de kinderen dat we een bepaalde structuur hebben in de klas. Het gaat om eenvoudige zaken en regeltjes, zoals 'we ruimen telkens op na een activiteit'. Tussendoor geven we zelf ook tips mee. Zo stimuleren we hen om thuis veel te praten met de kinderen, in hun moedertaal. We reiken ouders ook kapstokken hoe je met kinderen kunt spelen. We hebben daarvoor een spelothek ontwikkeld met eenvoudige en goedkope zaken.

Sara — Fijn om zien is dat in de schoolgang de mama's elkaar al beginnen **aanspreken** of ze sporen andere mama's aan om ook naar de activiteiten te komen. Er zijn ouders die hier elke week zijn – soms nemen ze er even verlof voor. Ik heb als kersverse moeder ook meegedaan. Zo merkte ik bij mijn eigen dochter hoe zij zich langzaam een beeld kon vormen van wat een school is.

Rita — Je zou het een breed wenbeleid kunnen noemen. 'Via verwondering de intellectuele schatkamer van het kind tot leven brengen', is onze slagzin. Bepaalde ruimtes hebben we hier op afgestemd: een snoezelruimte, een poppentheater ... Middelen halen we via allerlei projecten binnen. Dit is een **engagement en een beleidskeuze van de school**. Je kunt dit niet organiseren als juf alleen. De **kinderbegeleidster is hier verantwoordelijk voor**, zij krijgt daar uren voor. Zij werkt daarnaast als projectmedewerker bij verschillende kinderdagverblijven van het gemeenschapsonderwijs. Tegelijk is ook de zorgcoördinator hier sterk bij betrokken. Door het structureel in te bouwen in je werking, maakt het deel uit van je schoolleven. Ik zou het niet meer willen missen.

Sara — Hier leven vele gemeenschappen een beetje naast elkaar. Met onze activiteiten brengen we de mensen toch samen. Ze beginnen elkaar aan te spreken of vragen te stellen. Bij sommige ouders ontstaan echte vriendschappen. Zeker voor verlegen of meer geïsoleerde ouders is dit een eerste stap naar een **klein netwerkje**. Het belangrijkste doel is de ouders

en de kinderen leren kennen en er leuke momenten van maken. We hebben geen hidden agenda. We werken aan een onderlinge **vertrouwensband**. Op de eerste schooldag heb ik vaak de neiging om de ouders gerust te stellen dat alles wel goed zal verlopen met hun kind. Maar vaak zeggen ouders me, **'ik heb er alle vertrouwen in'**. Dat ouders me dit al kunnen zeggen op de eerste schooldag, is het mooie resultaat van onze pre-schoolactiviteiten. Je krijgt dus heel veel terug.

Rita — Op langere termijn zou het fijn zijn om de **overgang** tussen thuis of kinderopvang en kleuterschool zo veel mogelijk weg te werken, om kleuterleerkrachten goed te laten samenwerken met kinderbegeleidsters.

4

Wederzijds wennen

Warm onthaal in de kleuterschool

“Bij de eerste ontmoeting op school had ik een beetje schrik. Gaan ze wel goed voor mijn kindje zorgen, gaat hij wel goed eten, spelen? Hoe gaat hij zich duidelijk maken zonder het Nederlands? Na de uitleg was ik zo gerustgesteld. De juffen leggen alles goed uit.” **(ouder)**

Vanaf de inschrijving start er voor ouders en kinderen een nieuw hoofdstuk. En zoals bij elk nieuw partnerschap is de beginperiode cruciaal: hier worden de fundamenten gelegd voor een sterke vertrouwensband, wat een noodzakelijke voorwaarde is voor een goede ouder-schoolsamenwerking. De school is de initiatiefnemer, zij zet met een warm en doordacht onthaalbeleid de eerste stappen voor dat wederzijds vertrouwen.

In dit hoofdstuk zoomen we in op de belangrijkste momenten van het onthaal: de inschrijving, de wenmomenten, de eerste schooldagen. We laten praktijken aan het woord die in hun warm onthaal de basis voor een wederkerige relatie leggen. De onderliggende boodschap voor de ouders is duidelijk: samen dragen we zorg voor je kind, we hebben je nodig voor een optimale groei en ontwikkeling.

“Het besef is bij mij gegroeid dat ‘werken aan ouderbetrokkenheid’ alles aanraakt, als een sneeuwbaaleffect: hoe rapporteren we, hoe observeren we, hoe zien onze wenmomenten en openklasdagen eruit ... Ik denk dat de hele dynamiek van de school aan het veranderen is. Alles hangt samen.”
(Lynn, kleuterleerkracht De Buurt, Brussel)

Inschrijving en intake

1.1 Zorgen voor een welkomstsfeer

Het is een uitdaging om van het inschrijvingsmoment méér te maken dan een louter zakelijke aangelegenheid. Toegegeven, er moeten enige administratieve gegevens worden verzameld en ingevuld, schoolreglementen ondertekend, en vooral bergen belangrijke info over het reilen en zeilen van de school overhandigd en toegelicht.

Toch doen vele basisscholen pogingen om van de inschrijving echt een **verwelkomingsmoment** te maken en een aangename sfeer te creëren, met een tasje koffie en een koekje.

“De school had zich goed georganiseerd op de eerste dag van de inschrijvingen: er stonden bankjes, er was koffie en er waren verschillende leerkrachten en personeelsleden klaar voor de inschrijvingen. Ik voelde me er welkom.”
(ouder)

Sommige scholen splitsen de inschrijving op: een welkomstmoment met bijvoorbeeld een rondleiding in de klas en de school met een goede intake, en daarnaast een puur inschrijvingsmoment met de af te handelen zaken. Andere scholen zorgen voor een welkomstcadeautje of een onthaalboekje over de kleuterwerking.

“Uit de bevestigingen van ouders was gebleken dat ze de inschrijving onpersoonlijk vonden, heel administratief met veel papier, enzoverder. We hebben dan gezorgd voor een warmere opvang, met een speelkoffer voor de kleine kinderen die meekomen, een koffietje. We geven een klein cadeautje mee voor het kind. Die eerste indruk is toch wel een heel belangrijke.” (Kathleen, kleuterleerkracht De Ham, Mechelen)

“Ons team werkte het idee uit van een inschrijvingsboekje en rondleiding met handleiding. De handleiding is een ondersteuning voor wie de rondleiding op zich neemt. De kleuterjuffen werkten een onthaalboekje uit. Wie zich inschrijft ontvangt dit boekje. Ook hier verschuift de aandacht, weg van het puur schriftelijke, naar het beeldende.” (Ann, brugfiguur OLV-college, Oostende)

Voor anderstalige ouders die het Nederlands nog onvoldoende machtig zijn, kan het dus helpen om diverse **communicatie-acties** in te zetten (zie hoofdstuk 5, bij Taal en Communicatie, p. 134 e.v.). Sommige scholen zetten tolken in of geven op voorhand aan dat de ouders een vertrouwenspersoon kunnen meebrengen.

Doorgaans geeft de school de eigen website en/of facebookgroep al door, zodat de ouders ook thuis de klaswerking al kunnen volgen. Ze krijgen ook de eerste uitnodiging voor het wemmoment.

1.2 **Een babbel over het kind**

Het inschrijvingsmoment is in sommige scholen een goed startmoment om een soort **'intake'** te houden. Met andere woorden: een goed gesprek over het kind, waarbij de ouders uitgenodigd worden over hem of haar een beeld te schetsen, vanuit het uitgangspunt: 'welke informatie is voor ons belangrijk opdat we je kind zo goed mogelijk kunnen opvangen en begeleiden?'

"Het inschrijvingsmoment werd hervormd: we voeren nu twee gesprekken. Een eerste gesprek is een 'zakelijk' gesprek. Er volgt een tweede gesprek waarbij de zorgleerkracht zicht krijgt op de achtergrond van het kind en de familie. De verbinding tussen ouders en school is de belangrijkste doelstelling." (Celiën, kleuterleerkracht Vlamschool, Menen)

Zo'n intake kan uitgroeien tot een document dat ook later – tijdens het wemmoment, de oudercontacten ... – aanleiding voor een **gesprek** vormt over de groei en de ontwikkeling van het kind. Scholen hanteren hiervoor diverse instrumenten, soms **'kindpaspoort'** geheten. Meer info, zie hoofdstuk 5, p. 119. Zo'n eerste goede babbel over het kind kan de ouders vertrouwen geven en geruststellen: 'hier is men nieuwsgierig naar wat wij over ons kind denken en weten, hoe wij met hem of haar omgaan; en ze willen daar graag rekening mee houden'.

Tussen inschrijving en wenmoment

Scholen nodigen ook na de inschrijving – en vóór het wenmoment – ouders uit om bij allerlei **activiteiten** aanwezig te zijn, zoals de pre-school-activiteiten (zie hoofdstuk 3, p. 78), schoolfeesten en andere evenementen. Ze zetten ook in op een verdere kennismaking met de ouders, bijvoorbeeld door bij hen op **huisbezoek** te gaan.

“Door op huisbezoek te gaan, willen wij de ouders laten voelen dat de school de eerste stap wil zetten naar hen toe en vanaf de start wil investeren in een vertrouwensrelatie. De kleuterleerkracht belt de ouders op met de vraag of ze mag langskomen en of ze het oké vinden als een medewerkster van Kind en Gezin aansluit. Het idee is dat de school gebruikmaakt van de vertrouwensband die de regioverpleegkundige al heeft uitgebouwd met het gezin. Omdat ouders tot aan de schoolleeftijd begeleiding en vertrouwen vinden bij Kind en Gezin, kan het helpen om het vertrouwen ‘over te hevelen’. De huisbezoeken worden gepland na de inschrijving en kort voor het wenmoment. Op deze manier hebben ouders twee momenten om de juf te leren kennen vóór het kind naar de klas komt. We willen tijdens deze bezoeken vooral samen zitten met de ouders en vragen naar hun verwachtingen. In het gesprek staat verdere kennismaking centraal. Ook het kindpaspoort vullen we dan samen in. Alle huisbezoeken worden binnen de schooluren gepland. De kinderbegeleider of zorgleerkracht neemt dan de klas over. Zowel de ouders, kleuterleerkracht als Kind en Gezin zijn zeer positief over de huisbezoeken.” (Celien, kleuterleerkracht Vlamschool, Menen)

Wie op huisbezoek (mee)gaat, verschilt van school tot school. Het kan ook nuttig zijn te bekijken of een **externe partner** die goede relaties heeft met (bepaalde groepen) ouders, inzetbaar is om de ouders bij een huisbezoek te bevragen over hun verwachtingen en eventuele zorgen.

“Als opbouwwerker ging ik op huisbezoek bij de instappende gezinnen van de verschillende betrokken scholen, waar mogelijk nog vóór de kinderen effectief zijn ingestapt, en zeker bij kinderen die nog geen broers en zussen op school hebben. Tijdens deze huisbezoeken ging ik met de ouders in gesprek over de verwachtingen én de bezorgdheden die ze hebben met betrekking tot de instap in de kleuterschool. Ik nodig de ouders en hun kleuter uit voor de wenmomenten. In basisschool De Ham nemen de kleuterleerkrachten en de zorgcoördinator de huisbezoeken over.” (Stéphanie, Samenlevingsopbouw Mechelen)

“Bij de ‘echt nieuwe ouders’, dus bij wie nog geen broers of zussen op school zitten, ga ik op huisbezoek. Ik heb een koffer bij die als visuele ondersteuning dient voor wie onvoldoende of geen Nederlands spreekt. Er zitten praktische dingen in die duiden op enkele afspraken die we graag maken: reservekledij, luiers als hij of zij die draagt, brooddoos, boekentas ... Met foto’s toon ik hoe de kleuterjuf rond bepaalde thema’s werkt. Zo weten ze dat er in de kleuterklas gespeeld én geleerd wordt. Verder zit er in: de kalender van de school, een schoolreglement, de uitnodiging voor het wenmoment. En ook: het telefoonnummer en de naam van de brugfiguur, de zorgcoördinator, het secretariaat en de facebookpagina. Er zit al een ijskastfiche in de koffer, met daarop de schooluren, de schooltelefoon, welke dagen fruit- of koekdagen zijn. Ik wil dit verder aanpassen en er een plattegrond van de klas aan toevoegen zodat de hoeken zichtbaar zijn. Ik moet dat nog uitwerken, want een plattegrond is niet te lezen door kleuters. Het moet iets worden waardoor kinderen aan hun ouders kunnen vertellen in welk hoekje ze gespeeld hebben.” (Sevnur, brugfiguur BS De Triangel, Gent)

Belangrijk is om de ouders steeds het gevoel van ‘eigenaarschap’ te geven: zij bepalen of zij een huisbezoek al dan niet zien zitten, of ze het gesprek liever op een andere locatie laten plaatsvinden ...

3

Wederkerig wenbeleid en instaptraject

3.1 Van 'wenmoment' ...

Een situatieschets. In de school is er slechts één kijkdag. Ouders mogen dan een uurtje in de klas vertoeven. Ze krijgen veel informatie en uitleg waar ze allemaal moeten op letten, wat mag en niet mag. Voor de leerkrachten van de instapklas is er geen extra ondersteuning. Ze praten met de ouders en moeten ondertussen hun klas runnen.

We stellen het een beetje zwart-wit, maar situaties waarbij ouders onzeker uitkijken naar 'wenmomenten' en leerkrachten er gestressed bijlopen en blij zijn als het allemaal achter de rug is, zijn niet uitzonderlijk. 'Wennen' wordt soms beschouwd als het moment dat ouders en kinderen zich 'moeten beginnen **aanpassen** aan het schoolleven'.

3.2 ... naar een wederkerig wenbeleid

Nochtans, een wenmoment kan een mooie **aanleiding zijn om elkaar beter te leren kennen**, te 'wennen' aan elkaar. Of zoals een leerkracht het formuleert: "een wenmoment lijkt vooral bedoeld om de kinderen aan de klas te laten wennen, maar eigenlijk is het vooral voor ouders een geruststellende gebeurtenis".

Ruimer gesteld: tijdens een wenmoment zijn er **drie partijen** die aan elkaar wennen, met name het kind, de ouders en de leerkracht. Ja, ook de leerkracht, want die heeft de wenmomenten nodig om goed te luisteren wat ouders hem of haar te bieden hebben. Wat ouders vertellen, wat het kind doet, hoe je de ouders met het kind ziet omgaan, wat je hen vraagt, dit alles is van erg groot belang om het kind goed te begeleiden en om een mooie vertrouwensband met de ouders op te bouwen, om je job goed te kunnen doen.

"Vroeger was het wenmoment gewoon: kom op die woensdag naar de klas kijken tussen 9 en 10 uur. Om 9 uur, om de simpele reden dat de ouders dan de chaos van 's morgens niet zouden zien! Nu begint het al om half 9 tot zelfs na de eerste speeltijd. Nu kunnen ze op verschillende dagen komen en zien ze wél wat er 's morgens gebeurt, dat ze zien 'ah, mijn kindje moet zelf zijn boekentasje leegmaken, die moet alleen zijn fruitje opeten,' ... Dan is er een moment voorzien dat één van de leerkrachten de ouders

even meeneemt naar de leraarskamer waar we algemene info geven, de zorgjuf en de CLB-medewerker voorstellen, enzoverder.” (Kathleen, kleuterleerkracht De Ham, Mechelen)

“Ik nodig de ouders uit, telefonisch en met een postkaart. Ik steek die postkaart binnen of probeer eens langs te gaan om me voor te stellen, om hen persoonlijk uit te nodigen. We willen de boodschappen geven: ‘de school verwacht je en je bent welkom’. De school kiest ook expliciet voor een sterke band met ouders.” (Ann, brugfiguur OLV-college, Oostende)

Een wederkerig wenbeleid heeft vele vormen en we kunnen er ook heel wat doelstellingen mee realiseren. Dit is in veel **kinderopvangvoorzieningen** al enkele jaren stevig ingeburgerd. Daar is het duidelijk dat bij een sterk wederkerig wenbeleid de communicatie tussen kinderbegeleiders en gezinnen positief beïnvloed wordt.

Het ‘wederkerige’ in het wenbeleid zit in de keuze van de school om **alle actoren** aan elkaar te laten wennen en aan ieders verhaal belang te hechten. Iedere actor is nieuwsgierig naar elkaar, is gemotiveerd om er een fijne samenwerking van te maken. Als dat lukt, zullen ook de kinderen voelen dat hun ouders en de school goed met elkaar opschieten. Veel scholen zetten in op extra ondersteuning in de kleuterklas, zodat de kleuterleerkracht de handen vrij heeft.

“De klas krijgt tijdens het wenmoment extra ondersteuning van de kinderbegeleidster of de zorgleerkracht. Ook de juf kan wennen aan de kleuter en de ouders. Het is voor haar een gelegenheid om vragen te stellen aan de ouders en zo een eerste contact op te bouwen. De juf kan bovendien op dat wenmoment belangrijke zorgvragen stellen: welke maaltijd neemt het kind, is het al zindelijk, is het een vlotte eter, waar speelt het graag mee, hoe wordt het graag getroost, zijn er zaken waar we best rekening mee houden ... Op deze manier installeren we ‘wederzijds wennen’: de kleuterjuf went aan de ouders én kind, de ouders wennen aan de kleuterjuf én het kind went aan de juf en de klas. Hier leggen we de basis van wederzijds vertrouwen.” (Celien, kleuterleerkracht Vlam-school, Menen)

Uit de bevragingen van de ouders blijkt vooral een grote **opluchting, een geruststelling**: ze maken kennis met de juf, ze beleven de klaswerking, ze kunnen vragen stellen. En voor de kinderen is

het een fijne introductie met een andere context, andere kinderen ... Of dat scheelt bij de allereerste 'echte' schooldag? Daarover zijn de meningen verdeeld. Het wennen blijkt dus vooral een sterk effect te hebben bij de ouders en de leerkrachten. De ouders hebben duidelijk meer vertrouwen in die eerste schooldag en zien de juf als vertrouwenspersoon. Het valt sommigen wel op dat ouders meer vragen durven stellen tijdens de eerste schooldagen.

Opmerkelijk is dat leerkrachten aangeven het fijn te vinden niet 'de expert' te moeten zijn, de 'allesweter inzake opvoeding en pedagogie'. Soms blijken leerkrachten te denken dat ouders hun als dusdanig percipiëren, en dat verhoogt de stress en de druk voor zo'n wenmoment. Wanneer leerkrachten zich openstellen voor de ouders, hen vragen stellen en blijf geven dat zij ook zoekende zijn naar een goede aanpak voor elk van de kinderen, dan verdwijnt die wederzijdse perceptie langzaam. Zo wordt een moment gecreëerd waarin ouders zich gehoord voelen. Zo kunnen ouders en leerkrachten elkaar **gelijkwaardig** tegemoet treden.

"We hebben al enkele zaken aangepast in ons wenbeleid en we blijven zoeken naar verbeteringen en aanpassingen. Wat bij ons kan: dat ouders vanaf het instapmoment mee in de klas mogen en dat er dan niet naar de klok wordt gekeken. De namen van de nieuwe kindjes hangen al op de kapstok zodat de ouders zien dat hun kindje verwacht wordt, dat we uitkijken naar de komst van de nieuwelingen. We zien ook telkens nieuwe uitdagingen, bijvoorbeeld: hoe kunnen we de tijds kloof tussen het inschrijvings- en het wenmoment verkleinen? Is het een idee om ouders en hun kindje uit te nodigen op evenementjes in de klas/school nog voor het kindje instapt? Als we minder op het schoolse focussen en meer op zorg, zou dit de kloof leerkracht-ouder dan verkleinen? Is het tijdstip van het wenmoment, nu gekozen in functie van de organisatorische haalbaarheid voor de school, een struikelblok voor de ouders? Kunnen we naast 1 september ook de andere instapmomenten als 'speciaal' moment inkleuren?" (Ann en Tamara, BS Sint-Salvator, Gent)

Een wenbeleid – als onderdeel van een warme overgang – biedt dus mooie kansen om 'wederkerig' te zijn: wenmomenten waarbij alle betrokken actoren op een fijne manier aan elkaar wennen. Daarom is het van belang met je kleuterteam goed onder woorden te brengen **waarom** je voor wederkerige wenmomenten zou kiezen. Welke meerwaarde heeft het wennen voor kinderen, voor ouders? En voor ons als leerkrachten?

Een individueel wenmoment met de ouder(s) van één kind? Of een groepsmoment met diverse ouders? Of een combinatie van beide? Alle opties hebben hun **voordelen**, zo blijkt uit de praktijken. In enkele scholen kiest men bewust om ouders individueel uit te nodigen voor het wenmoment. Op die manier kan de kleuterjuf zeer gericht vragen stellen en vragen van ouders beantwoorden, uitleg geven over de klaswerking, de school ...

“Door het wenmoment individueel te organiseren, kon ik de tijd nemen voor een rustig gesprek. Zeker voor anderstalige ouders betekende dit een meerwaarde. Ik neem het ont-haalboekje bij de hand en dat biedt visuele ondersteuning voor de ouders. Het is vooral een moment dat je even alleen bent met de ouders, dat je kort kan uitleggen en laten zien wat we doen in de klas. En bovenal: je ziet het kind bezig en je hebt dan ook aandacht voor enkel dat kind. Je ziet hoe de ouders met hun kind omgaan. Je ziet bijvoorbeeld dat een kind nog niet goed de trappen kan doen, dan speel je daar op in. Zo geef je hen de kans ook hun verhaal te doen en te horen wat zij verwachten. Doordat ouders veel zien gebeuren, foto’s en de kalender zien hangen – bijv. kindjes die zelf hun neus snuiten – komen de vragen naar boven: ‘moeten de kindjes dat hier zelf doen?’ en dan kun je daar op inspelen. Ze zien dat de banaan en de koek worden ge-naam-tekend zodat dat niet door elkaar geraakt, dat kinderen zelf hun jas aandoen ... Ze proeven een beetje wat de kinderen allemaal leren.” (Natascha, kleuterleerkracht OLV-college Aartshertoginnestraat, Oostende)

“Het ‘wennen’ organiseren we nu op een vernieuwende manier. Voor elke startende peuter plannen we een individueel wenmoment in. We kozen hier bewust voor zodat de juf zich volledig kan concentreren op de ouder en het kind. Op zo’n wenmoment komt de peuter samen met de ouders op afspraak een uurtje wennen in de klas.” (Celien, kleuterleerkracht Vlam-school, Menen)

Andere scholen kiezen eerder om met **kleine groepjes ouders** samen een wemoment te organiseren.

“Nieuwe ouders vinden het fijn om ouders te ontmoeten die de school al een tijdje kennen, of om aan te sluiten bij andere nieuwe ouders. Als je hier als leerkracht bewust mee omgaat, daar bewust op inspeelt, kan je zo de kiemen leggen voor een klein netwerkje onder ouders. Ze kunnen dan elkaar bevragen en gerustgesteld worden dat zij niet de enige zijn met een welbepaalde vraag. Ze steken elkaar ook aan met hun vragen.” (Jamâa, medewerker bij De Schoolbrug, Antwerpen)

3.4 **Expertisedeling inzake wenbeleid**

Inspiratie voor een warm onthaal- en wenbeleid is ook ‘over het schoolmuurtje’ te vinden. Immers, tal van **kinderdagverblijven** werken reeds geruime tijd aan gelijkaardige doelstellingen: ouders geruststellen, een vertrouwensband opbouwen, hen en de kinderen laten wennen, momenten organiseren voor een wederzijdse babbel ...

Sommige scholen liggen dichtbij een kinderdagverblijf en daar kan een mooie samenwerking uit groeien (zie kadertekst ‘Een wederzijdse leercultuur’).

Diverse **organisaties** binnen onderwijs en welzijn staan ter beschikking om hun expertise met scholen te delen. Zo werden in diverse scholen de Inloopteams uitgenodigd om wemomenten te observeren en te bespreken.

3.5 **Instrument als leidraad voor het instaptraject**

In de Gentse scholen is met de scholen en de begeleidende coach systematisch gewerkt aan een instrument dat als een **leidraad** voor het hele wen- en instaptraject kan dienen (zie kadertekst ‘Instaptraject met kijkwijzer en draaiboek’).

Een wederzijdse leercultuur

David, consulent
regie kinderopvang,
Stad Antwerpen,
Antwerpen Kievit

“Zowel de school als OKiDO werken rond wennen en een warme overgang, maar deden dit in het verleden naast elkaar. In de school werden wennmomenten enkel georganiseerd in de instapklas, maar vaak stromen kwetsbare leerlingen ook via andere klassen in. Het gebrek aan wennmomenten in de andere klassen zag de school als een gemis. Bovendien wou de school haar wenbeleid nog verder uitdiepen en verbreden. Daarom kwamen **OKiDO en de school bijeen** om dat samen uit te werken.

Het effect van die samenwerking is dat de transitie niet te abrupt is voor kinderen en ouders. Ouders krijgen vanaf de start het gevoel dat ze terechtkunnen in de school en er ondersteuning en een netwerk kunnen vinden. Wanneer onthaal- en wenbeleid in de kinderopvang en kleuteronderwijs op elkaar is afgestemd, ontstaat een **warme overgang**.

— Hoe brengen we dit in de praktijk?

Een team van kleuterjuffen en kinderbegeleiders komen één keer per maand samen om het **wederkerig en gezamenlijk wenbeleid** vorm te geven. Zij zorgen voor de transitie binnen hun eigen team. Zo zorgen we voor continuïteit in de werking en groeit er een wederzijdse leercultuur.

Zo maken we voor de kinderen verschillende **herkenningspunten**, bijvoorbeeld door dezelfde soort symbolen te gebruiken. Ook in de klas wordt er een foto opgehangen van mama en papa aan de familiewand. We maken een wenzakje en geven dit mee aan de kinderen als ze naar hun wennmoment in de klas komen.

De ouders krijgen op voorhand een uitnodiging opgestuurd met een datum voor het wennmomentje met hun kind en de juf. De drempel naar de school kan voor sommige ouders nog wat groot zijn en dan gaat er een begeleider van OKiDO mee naar school.”

Instaptraject met kijkwijzer en draaiboek

Lia, Sarah en Heidi,
Onderwijscentrum
Gent

“Vanuit de omgevingsanalyse van de Gentse proeftuin bleek dat scholen wilden inzetten op het instaptraject. Met het instaptraject bedoelen we: alle fases tussen het inschrijven op de school tot en met de eerste weken waarin een kindje voor het eerst naar school gaat. We ontwikkelden een kijkwijzer zodat kleuterleerkrachten het wen- en instapmoment onder de loep kunnen nemen. Onze coach Sarah [zie ook p. 170] begeleidde de scholen om ermee aan de slag te gaan.

De kijkwijzer is ontwikkeld als een overzicht van mogelijke aspecten (met reflectievragen) waar je rekening mee houdt bij de organisatie van wen- en instapmomenten. Het **instrument** is geen checklist, wel wil het de school helpen **reflecteren** over de werking, en op basis van observaties te bekijken of aanpassingen nodig zijn. Het gaat er dus niet om dat je als kleuterleerkracht al deze aspecten moet aanpakken, wel dat je weet hoe je het instaptraject kunt vormgeven, waar je aandacht aan besteedt.

Enkele voorbeelden van items

Worden de ouders aan
elkaar voorgesteld?

- Ja
 Neen

Dit item voegden we toe door gesprekken met ouders na de wen- en instapmomenten. Ze waren immers benieuwd naar de andere aanwezige ouders. Op één school werd de opstart van het wenmoment daarom anders georganiseerd: ouders werden samengebracht (met hun kinderen) om elkaar kort te leren kennen.

Wordt er geduid wat er verwacht wordt van de ouders tijdens het wen-/instapmoment?

- Ja
- Samen met het kindje in een hoek spelen
  - Deelnemen aan de klasactiviteit
  - Vragen stellen aan de leerkrachten
  - Rondkijken
  - Praten met andere ouders
  - .....
- Neen

- Ja
- Samen met het kindje in een hoek spelen
  - Deelnemen aan de klasactiviteit
  - Vragen stellen aan de leerkrachten
  - Rondkijken
  - Praten met andere ouders
  - Afscheidsmoment 's ochtends
  - .....
- Neen

We werkten met de ‘12 sleutels’ (zie hoofdstuk 7, p. 177) en één ervan is ‘het impliciete expliciteren’. Bij observaties stelden we samen vast dat het voor ouders niet altijd duidelijk is wat van hen verwacht wordt tijdens het wen- en instapmoment. Een **expliciete toelichting** op voorhand of op het moment zelf (‘kijk maar eens rond in de klas’, of: ‘eerst mag je eens rondkijken en als de muziek opgezet wordt mag je mee in de kring komen zitten’) neemt die onzekerheid weg. Het gaat ook om praktische zaken: vertellen wat de agenda van het moment is, wanneer het einde voorzien is ...

Mogen de kinderen iets meebrengen dat troost biedt? (knuffel/tuutje/spiegelgoed/muziek/doekje/...)

- Ja
 Neen

De insteek bij bovenstaande vraag is: ‘hebben we niet vergeten vragen aan ouders wat het kindje troost biedt?’, ‘hebben we voldoende duidelijk gemaakt dat het kindje zeker iets mag meebrengen?’ Weten wat een kindje troost biedt is voor een kleuterleerkracht heel handig. In enkele scholen is de vraag opgenomen in een kindpaspoort (zie p. 119) dat de school samen met ouders overloopt en invult.

We merkten dat binnen teams niet altijd afspraken gemaakt zijn over de wen- en instapmomenten. Zo is het voor een invalende leerkracht niet altijd duidelijk wat er op die momenten gebeurt en wat de bedoeling is. Uit observaties en de uitwisselingen bleek ook dat deze momenten ook organisatorisch een ondersteuning nodig hebben, bijvoorbeeld om even de klasgroep over te nemen zodat de leerkracht ‘de handen vrij heeft’ voor de nieuwe ouders en kinderen. Dat kan door in te plannen dat de brugfiguur of een andere leerkracht aanwezig is.

Voor dit alles ontwikkelden we een **draaiboek**, met suggesties voor afspraken en taakverdeling. In elke school werd dit op maat aangepast.”

De kijkwijzer is te vinden via www.onderwijscentrumgent.be – kleuterparticipatie.

Onze-Lieve-Vrouwcollege

**BASIS-
ONDERWIJS**

De eerste schooldag is uiteraard een speciaal moment. De meeste actoren spreken over een wat drukke, licht gestresseerde gebeurtenis voor alle betrokken actoren.

“Ik vond het wel spannend, ik was vooral ongerust door de grote kinderen. In het land waar ik vandaan kom, is de speeltijd apart, dat is beter en veiliger. De eerste dag was wel moeilijk: ik wist niet waar de klas was, wie de juf was en wat ik moest doen.” (ouder)

Naargelang de ouders geen enkel, één of meerdere wenmomenten hebben meegemaakt, is die stress hoger of lager. Het is een zeer natuurlijke eigenschap van ouders om heel **nieuwsgierig** te zijn hoe hun kind het doet tijdens de eerste schooldagen en -weken. Iedere ouder wil dan graag een vlieg in de klas zijn (dus ook: zonder dat hun kind het merkt dat ze er zijn). Steeds meer Vlaamse scholen geven ouders ook de kans even die vlieg te zijn, en laten hen in de klas toe. Ook de scholen in de proeftuinen zijn steeds meer geëvolueerd naar het welkom heten van ouders in de klas.

“Vroeger kwamen de instappers samen met de andere kleuters binnen en werden ze samen opgevangen. Omdat de peuters nog zo klein zijn, mogen de ouders van de instappers hun kinderen vanaf vorig schooljaar in de klas brengen. Deze verandering werd als positief ervaren door de leerkrachten maar is praktisch niet altijd even haalbaar door het uurrooster van de toezichten. De ouders kunnen nu wel helpen bij het praktische, maken het startmoment mee, begeleiden bij het toiletbezoek. De evolutie hier is van ‘tegenwind om ouders tot in de kleuterklas brengen’ tot: ‘we hopen dat de leerkrachten merken dat het vooral een meerwaarde is’. Leerkrachten moeten het soms eerst ervaren om die meerwaarde te beseffen.” (Ellen, brugfiguur BS Dubbelsprong, Mechelen)

“De juf had een briefje geschreven over hoe de eerste dagen geweest waren. Dat was heel lief en gaf mij veel vertrouwen. Ik ga dat briefje voor altijd bijhouden en in een mooi doosje bewaren.” (ouder)

“Toen mijn kind startte in de kleuterschool, was ik eerst heel ongerust. Maar ik kon de dag zelf al foto’s zien op de website van hoe ze aan het spelen was in de kleuterklas. Dat was voor mij een heel grote opluchting. Het kunnen zien is heel belangrijk.” (ouder)

Eén manier om bezorgde en/of nieuwsgierige ouders tegemoet te komen, is **beeldend materiaal**. Sommige kleuterleerkrachten posten vanaf de eerste schooldag van een kind foto’s op de site of facebookgroep. Zeker wanneer het afscheid ’s morgens hartverscheurend was, kan een foto met een blij en spelend kind al wonderen doen. Eén school neemt zich zelfs voor om de kinderen te filmen en voor de ouders een **filmmoment** te organiseren.

“Bij sommige ouders helpt het op de eerste schooldag als ik zeg dat ik ze binnen een uur of twee bel om te vertellen hoe het gaat. Het gebeurt ook vaak dat we foto’s nemen om te tonen dat het kind zich ook goed voelt in de klas. Je moet heel kort op de bal spelen en ouders geruststellen.” (Sevnur, brugfiguur basisschool De Triangel, Gent)

“We dachten, waarom zouden we het klassieke infomoment niet vervangen door een toonmoment met beelden van wat er in de klas gebeurt? Zo kwamen we uit op het filmmoment. Je kunt wel aan een ouder vertellen wat het kind in de klas deed, maar het zelf met eigen ogen zien is toch een heel andere beleving. Op het filmmoment kunnen ze dan een gesprek met de leerkracht aangaan. Eén ouder vond dit een goed idee, want ‘als ik er ben, gaat mijn kind misschien anders reageren, mijn aandacht opeisen of bepaalde zaken niet doen’.” (Ann, brugfiguur OLV-college, en Kimberly, projectmedewerker, Oostende)

Fijn voor ouders is ook om na enkele weken van de school de vraag te krijgen of en hoe het kind thuis vertelt over zijn belevenissen, welke gevoelens het uit ... In de kinderopvangsector gebruikt men hiervoor het begrip **‘tevredenheidsgesprekken’**. Het zijn gesprekken die enkele weken na het instappen plaatsvinden. Als ijsbreker kan de leerkracht vertellen hoe zij het kind ervaart in de groep. Ze kan verwijzen naar het eerste wengesprek met de ouders en de specifieke zaken of afspraken die toen zijn besproken omtrent het welbevinden van het kind. De focus ligt tegelijk op het welbevinden van de ouders: voelen ze zich betrokken en gehoord, hebben ze het gevoel dat ze met vragen en bezorgdheden op de school (bij leerkrachten, bij aanspreekpunten ...) terecht kunnen?

Een wederkerig wenbeleid en instaptraject: een team-aangelegenheid

4

Wederzijds wennen

1. Denk met je kleuterteam na **waarom** je voor wederkerige wenmomenten zou kiezen. Welke meerwaarde heeft het wennen voor kinderen, voor ouders? En voor ons als leerkrachten? Wie wordt hier beter van? Wie went aan wie? De waarom-vraag expliciteren in team is een noodzakelijke stap. Zo krijg je in woorden gevat wat de mogelijke voordelen van een wederkerig wenbeleid kunnen zijn. Die zullen helpen om ouders over de streep te krijgen eraan deel te nemen.
2. Denk met je kleuterteam na hoe je ervoor kunt zorgen dat alle kleuterleerkrachten achter een welbepaalde (nieuwe) aanpak staan. Het is minder verwarrend voor ouders wanneer iedere leerkracht op dezelfde manier ouders verwelkomt. Een gedeelde visie en aanpak is een belangrijke voorwaarde voor een geslaagd traject. ‘**Warmmakers**’ kunnen helpen om het thema bij het team te introduceren, zoals de film “Over de streep¹”, artikels in het tijdschrift Kiddo² ...
3. Een (ver)nieuw(d)e aanpak veronderstelt een **gemeenschappelijk doel en inhoud**, een doordachte **organisatorische aanpak**: wie is betrokken, welke rol heeft eenieder, wanneer vinden de wenmomenten plaats, wat gebeurt er precies tijdens het wenmoment, hoe nodigen we uit ... Dat wil zeggen dat elke leerkracht **betrokken is bij het doel** van wen- en instapbeleid, dat ieders rol duidelijk is. Ook de ondersteuning van andere schoolactoren is een aandachtspunt: zorgleerkracht, brugfiguur ...
4. Respecteer de **onzekerheden en psychologische drempels** die bij leerkrachten bestaan voor zo’n vernieuwende aanpak. Leerkrachten vrezen chaos, hebben percepties over ‘onrespectvol gedrag bij ouders’, kijken tegen wenmomenten op omdat ze er alleen voor staan ... Ga deze drempels niet uit de weg maar bekijk samen wat hen kan helpen om die drempels weg te werken of om die percepties te ontcrachten. Alvast dit: iedere school betrokken bij de proeftuinen die een vernieuwd wenbeleid uitprobeerde, was blij verrast door de aangename sfeer en de fijne ontmoetingen met de ouders.

1 Film gemaakt door VBJK, 2017, te bekijken: <https://vimeo.com/238170681>

2 Zoals: “Zorgeloos naar de kleuterschool”, downloadbaar via https://vbjk.be/files/attachments/145/KIDDO_2016_n_6_Zorgeloos_naar_de_kleuterschool.pdf

5. Denk na over de **inhoud** van het wengesprek: wat willen we precies bespreken met de ouders? Welke informatie over het kind kan mij als leerkracht helpen om dit kind in mijn groep goed te ontvangen? Hoe kunnen we dat methodisch goed voorbereiden? Denk in het team na over een leidraad van vragen. Enkele methodieken ter inspiratie: zie hoofdstuk 5.
6. Ook leerkrachten van het **lager** worden best betrokken. Idealiter bouwen zij erop verder en gaan zij mee in hetzelfde onthaalbeleid.
7. Zorg dat **iedereen aan bod komt**, zorg dat alle ouders gehoord en gezien worden, dat er niemand uit de boot valt (zoals verlegen ouders die niet snel een vraag durven stellen, anderstalige ouders die nog schroom hebben in het Nederlands te spreken). Hoe laten we ons **ondersteunen** bij gesprekken met ouders met wie we geen contacttaal delen? Betrekken we andere ouders? Of andere schoolactoren zoals de brugfiguur? ...
8. Wen- en instapmomenten creëren de noodzakelijke vertrouwensband, leggen de basis voor een jarenlange ouder-schoolsamenwerking. Daarom kan het helpen om je als leerkracht en team hierin te laten **ondersteunen en coachen** (zie hoofdstuk 7, p. 169). Dat kan over diverse zaken gaan: hoe kan 'ontmoeten' een echt professioneel handelen worden, hoe kunnen we actiever ouders tegemoet treden, hoe communiceren we best en hoe oefenen we ons hierin ...? Welke partners kunnen ons ondersteunen: kinderdagverblijven, Inloopteams, Agentschap Integratie en Inburgering ...?

5

Dagelijks ontmoeten en communiceren

“Ouderbetrokkenheid is voor mij dat de deur altijd open staat en dat ouders altijd iets kunnen komen zeggen of vragen. Ik vind het belangrijk om een dicht contact te hebben met de ouders, een vanzelfsprekendheid.”

(leerkracht)

Als school zet je de bakens uit voor een cultuur en klimaat waarin ontmoeting en uitwisseling kunnen plaatsvinden. Dit begint best vanaf dag één want de basis voor een goede ouder-schoolsamenwerking wordt in de kleuterklas gelegd. En zoals bij elk partnerschap begint dit met informele, vriendelijke, uitnodigende en warme ontmoetingen, geïnitieerd door de school. Wie doordacht en bewust nadenkt over hoe 'ontmoetingen' tot stand komen en succesvol kunnen zijn, krijgt met kleine ingrepen grote effecten.

Als we spreken over 'communicatie', bedoelen we een cultuur van wederzijdse dialoog, ouders aanmoedigen zich uit te spreken. In 'communicatie' zit ook wederkerigheid inbegrepen. En daarom gaat er niets boven mondelinge contacten.

In dit hoofdstuk beschrijven we activiteiten en acties die ontmoeten en vormen van communicatie in de praktijk brengen.

Informeel ontmoeten en uitwisselen

1.1 Ontmoeting ouder-school(team)

Informeel ontmoeten en uitwisselen vraagt dat ouders de school binnen mogen en kunnen, dat de deuren opengaan, dat de school drempels om in contact te treden met de leerkrachten en bij uitbreiding ook met andere ouders wegwerkt. Hoe die deuren opengaan, wie de deuren openzet en tot waar en hoe lang, verschilt van school tot school en van leerkracht tot leerkracht.

Uit de bevestigingen die de proeftuinen opzetten (zie hoofdstuk 2), blijkt dat alle ouders zich graag welkom voelen op school. Tegelijk zijn ouders ook nieuwsgierig én bezorgd. Iedereen kent het gevoel, eens een **vlieg in de klas** willen zijn om te zien hoe je kind speelt, of het zich goed voelt, hoe hij of zij reageert in de groep, wat de juf zoal doet op een klasdag ... Bezorgd ook, omdat ouders met vele vragen zitten hoe er met de kinderen op zo'n schooldag wordt omgegaan.

“Ik denk dat je als ouder nooit voldoende betrokken bent. Ik bedoel, ik denk dat dat een eigenschap is van een moeder. Je wil als een vliegje op de muur zitten en alles meemaken wat het kindje meemaakt.” (ouder)

Scholen zoeken naar manieren om ouders de kans te geven die vlieg te zijn. Meer zelfs: door ouders in de klas te brengen, merken leerkrachten op dat ouders méér zijn dan passieve observators/volgers. Leerkrachten zien meer en meer de actieve rol die ouders kunnen spelen. Van ‘vlieg’ naar ‘ontpopte vlinder’.

— Onthaal in de klas

Het instapmoment is, na het wenmoment, de eerste en meest voor de hand liggende gelegenheid om informeel contact tussen ouders en leerkrachten vorm te geven. Ouders van instappertjes tot in de klas laten, komt tegemoet aan de bezorgdheid van veel ouders.

“Het is fijn dat je je kindje naar de klas mag brengen. Dat is niet in alle scholen zo. Je kan aan de juf zeggen dat er bijvoorbeeld een probleempje is.” (ouder)

Het geeft ouders de kans om zich een duidelijk beeld te vormen van de klaswerking en de juf. In die zin zorgt het voor een gevoel van ‘zachte landing’ in de kleuterschool.

“Ik stel de juf altijd de vraag hoe het geweest is met mijn kindje. Ze vertelt dan of hij goed heeft gespeeld en met wie, of hij zijn boterhammen heeft opgegeten, of hij lief was. Ze vertelt veel en dan weet ik zeker dat ze goed voor hem zorgt.” (ouder)

Kleine ingrepen in één klas of één jaar leiden soms tot een kettingreactie in de rest van de school. Leerkrachten ervaren contacten aan de klasdeur en in de klas als dankbare momenten om ouders uit te nodigen, als kleine, korte uitwisselmomenten over school en thuis.

“Vroeger was ik niet zo’n fan van de openklasdag. We hadden als thema ‘spelen met je kind’ en dan moest ik aan ouders vertellen wat voor speelgoed ze thuis moesten kopen. Van het belerende ‘2 uur met ouders’ zijn we overgestapt naar vier momenten met kleine groepjes in de klas waarbij ouders echt kwamen meespelen. Het thema bleef gelijk, maar door spelend mee te doen en een paar linken naar thuis te leggen was dit een veel fijnere beleving. Dat was een zalige ervaring voor ons. Je leert de ouders beter kennen, we bieden een koffietje aan, we babbelen wat. Zij zijn tevreden want ze zien hun kind bezig, wat ze zo graag wilden. We organiseren het nu ook in de namiddag. Alles verloopt nu veel rustiger. Het eenrichtingsverkeer en de ‘informatie-overdracht’ is nu veranderd in interactie. Dat is gelijkwaardiger. Je merkt dat ouders ook input aan elkaar geven.” (Kim, kleuterleerkracht De Buurt, Brussel)

Onthaal in de klas

Celien,
kleuterleerkracht
Vlamschool, Menen

“Dat bij het brengen in de ochtend de ouders samen met de kleuter naar de klas komen, was voor onze school een eerste luik om het informele contact te versterken. Elke klasleerkracht staat ’s morgens aan de klasdeur om ouders te verwelkomen en zo informeel aan te spreken. Ouders of leerkrachten kunnen kleine vragen en bezorgdheden onmiddellijk signaleren. Het informatiebord dat aan de klas hangt, helpt hierbij. Het is het moment om ouders te herinneren om iets mee te brengen, attent te maken op een uitstap ... Deze ‘zachte landing’ werd geïmplementeerd in alle kleuterklassen.

Vooraf de ouders van de jongste kleuters zijn heel enthousiast. Ze komen de klas binnen en kunnen samen met hun kleuter wat wennen aan de nieuwe situatie. Ook bij de oudere kleuters verloopt dit heel goed. Vroeger waren we nogal onzeker of dit wel een goed idee zou zijn (angst voor wat chaos, voor wat ouders zouden doen of denken ...), maar nu blijkt dat dit ongegrond was. We zien volgende **effecten**:

- De dag **begint op een rustige manier**: Er is een vloeiende overgang van kinderen die de klas binnenkomen naar de start van de dag. Kinderen hebben bovendien nog 5 minuten spelingspel om op tijd te komen, waardoor ook voor laatkomertjes de dag positiever kan starten. Ook leerkrachten genieten van de ‘rustige start’. De kinderen genieten van het kalme moment in de klas. Iedereen wordt rustig ‘wakker’.
- **Informeel contactmoment met ouders**: Het momentje in de klas of aan de klasdeur is het ideale moment om ouders aan te spreken en informele gesprekken te houden. Omdat er nu dagelijks contact is, wordt de band sterker met ouders en de drempel lager om iets te vragen of elkaar aan te spreken.
- Dat enkele **praktische** zaken die anders samen met de kleuters gebeuren (wie eet op school? hoe ga je naar huis? ...) reeds tijdens die informele momenten **afgehandeld** zijn, draagt bij aan de rustige start van de dag.

Soms denken we, hoe is het mogelijk dat we hier nooit eerder mee begonnen zijn ...”

— **Contact aan de schoolpoort**

Ook het contact aan de schoolpoort kan drempelverlagend werken en ontmoeting stimuleren.

“We hebben de functie van een infobord aan de ingang van de school verbreed, dus niet enkel voor aankondigingen van activiteiten. We gebruiken het nu ook als prikbord met foto's van klasactiviteiten, met tekeningen. We stellen vast dat dit een aanleiding is om in gesprek te gaan met ouders. Er zijn meer ouders die even stilstaan en met ons over de foto's in gesprek gaan wanneer ze 's morgens of 's avonds aan de deur staan. Het is een interessante manier om te tonen waar hun kinderen mee bezig zijn.” (Ann, brugfiguur OLV-college Aartshertoginnestraat, Oostende)

Ouders actief tegemoet treden is eigenlijk een belangrijke beleidskeuze.

“We hebben als school geïnvesteerd om elke ochtend en namiddag minstens één persoon aan de schoolpoort in te zetten als actieve verbinder. Die verwelkomt de mensen aan de poort, spreekt hen aan, nodigt hen uit om tot in de klas te komen. Dat zorgt voor een waardevol informeel participatiemoment. Ook het feit dat de directie minstens éénmaal per week hieraan deelneemt, wordt door de ouders aangegrepen om in dialoog te gaan over de schoolwerking. Uit deze dagelijkse contacten blijkt dat de ouders deze aanpak, met name een warm en persoonlijk onthaal, als een meerwaarde ervaren die hen bovendien bewuster betreft bij het schoolgebeuren.” (Mandy, kleuterleerkracht De Wereldreiziger, Antwerpen Kievit)

Informele contactmomenten op school creëren ook kansen om ouders met elkaar in contact te brengen.

“Ook blijkt dat deze manier van werken het makkelijker maakt om snel en efficiënt in te spelen op kleine hulpvragen door kwetsbare ouders actief te verbinden met ouders die hen kunnen ondersteunen bij het vertalen en wegwijs maken.” (Mandy, kleuterleerkracht De Wereldreiziger, Antwerpen Kievit)

“Elke eerste maandag van de maand is het ‘Koffie aan de Schoolpoort’. Het zorgteam, enkele leerkrachten, de directeur, de brugfiguur en de projectmedewerker zijn hier meestal op aanwezig. Ze spreken actief de ouders aan. Niet alle ouders gaan hierop in, meestal omwille van tijdsgebrek door werk of opleiding. Andere ouders blijven en slaan een informele babbel met iemand uit het schoolteam of een andere ouder. Sommige ouders blijven nog wat staan praten. Zeer leuk om te zien!” (Ann, brugfiguur OLV-college Aartshertoginnestraat, Oostende)

Ouder-kindactiviteiten in de klas

Een stapje verder is activiteiten opzetten met de kinderen waarbij ook de ouders welkom zijn of betrokken worden bij de ondersteuning.

‘Samen talenten beleven’

Basisscholen
Balder, De Buurt en
Nellie Melba onder
begeleiding van dienst
Hopon, vzw Solidariteit
voor het Gezin, Brussel

“Deze ouder-kindactiviteiten zijn gegroeid vanuit de bevragingen bij de ouders. Daaruit bleek dat zij graag meer kansen zouden hebben om **de klas eens te ‘beleven’** en hun kind binnen deze context te leren kennen. Ze wilden graag ook meer contact met de leerkrachten en met andere ouders. De meeste leerkrachten zagen dat wel zitten maar waren niet altijd zeker van de aanpak en de tijdsinvestering die dit vraagt. Samen met onze partner Hopon gingen we daarom op zoek naar de beste manier om dit in elke school te concretiseren, rekening houdend met ieders sterktes en bezorgdheden. We organiseerden **ouder-kindactiviteiten in de klas**, gebaseerd op de interesses van ouders, ieder met een school-eigen uitwerking.

In BS Balder werd per klas een open aanbod voor ouders georganiseerd met thema’s die **inzicht geven in en hen doen meeleven met de klaswerking** zoals samen spelen en samen (voor)lezen. Het kwaliteitsvol moment tussen kind en ouder staat voorop. De klas gaat ook op uitstap naar de boerderij, de bibliotheek, er is een sportdag voor vaders en een vrijdagdag voor mama’s ... Er was geen verplichte inschrijving vooraf en leerkrachten investeerden sterk in zowel mondelinge als schriftelijke reclame. In andere scholen speelden de activiteiten in op de interesses van ouders die uit de ouderbevragingen kwamen of vertrok men van de sterktes van elke leerkracht.

Een gouden tip is zorgen voor een **voor- en nabespreking** (zie ook hoofdstuk 7, p. 174).

“Vijf of tien minuten **vóór de start van de activiteit** brengen we de ouders bijeen om enkele zaken toe te lichten, zoals: met welke materialen gaan we werken, welke afspraken maken we best inzake veiligheid, spreek ons leerkrachten te allen tijde aan, let als ouder op straat op àlle kinderen, niet enkel dat van jou, spreek gerust in je moedertaal ... Die voorbespreking is erg belangrijk omdat ouders met vragen en onzekerheden zitten hoe de activiteit precies gaat verlopen, wat van hen verwacht wordt, enzoverder. Door dat expliciet te bevragen en te bespreken, haal je die onzekerheid weg en kan de activiteit makkelijker starten.” (Magali, opvoedingscoach bij Hopon)

“Een kwartiertje voor de activiteit zetten we ons met hen samen en overlopen we wat er gaat gebeuren. We leggen de dagstructuur uit, we duiden het thema ‘spelen met je kind’, we vragen hoe dat thuis gaat, in welke taal het kind thuis speelt. We maken hen duidelijk wat van hen verwacht wordt: ‘het kind is de chef, jij zit niet aan de zijkant maar je volgt mee, je laat je leiden door je kind, doe dus gerust mee’. Als ouders gewoon zijn enkel info te krijgen, voelen ze zich eerst wat onwennig: eerst werd hen niets gevraagd en nu werden ze zeer hartelijk in de klas ontvangen ... Maar ze waren er snel heel positief over.” (Lynn, kleuterleerkracht De Buurt, Brussel)

In de **nabespreking** ging men het gesprek aan met de ouders over hoe ze de activiteiten ervaren hebben. Vonden ze het leuk? Hebben ze iets nieuws ontdekt bij hun kind? Welke ‘talenten’ zien ze een volgende keer graag aan bod komen? Daarbij ondersteunde Hopon de dialoog tussen ouders onderling als die met de school met methodieken die de leerkrachten later ook kunnen gebruiken.

“Wat ook steeds aan bod kwam was die erkenning naar de juf toe, ‘we zien ons kind zo groeien en dat komt omdat de juf daar zo op inzet’. Ouders vinden het fijn om de kans te krijgen dit uit te spreken. Dat is de sterkte van de nabespreking. Anders stopt de activiteit, zijn ouders weg en weet je niet wat ze nog willen zeggen of vragen. Nu wordt dat even besproken en hebben ouders ook tijd om daarover te reflecteren.” (Carine, zorgcoördinator BS Balder, Brussel/Ukkel)

Na deze activiteiten blijven sommige leerkrachten met een positief en verbaasd gevoel achter over de interessante uitwisseling die plaatsvond.

“Zowel voor mezelf als leerkracht, voor de ouders én de kinderen. Iedereen heeft er veel uit gehaald. De ouders zien hoe we met de kinderen spelen en leren, wat we zoal doen in de klas, wat kinderen al kunnen. Vooral die glimlach van de kinderen, blij als ze zijn om samen met mama, papa of oma/opa iets te kunnen doen, daar doe je het voor. Ik zag mijn kinderen en hun ouders genieten en plezier hebben en dat geeft een goed gevoel. Het geeft je als juf ook ruimte om te observeren. Kinderen zijn soms ook anders als hun ouders erbij zijn. Er zijn kindjes die bijna niet praten in de klas en heel timide zijn, die moeilijk contact leggen met ander kinderen. Sommige zie je dan openbloeien met hun ouders erbij. Dit soort vaststellingen motiveren om nog meer activiteiten te doen.” (Kelly, kleuterleerkracht BS Balder, Ukkel)

Ouder-kindactiviteiten organiseren moet je zien als een groei-proces, waarbij je de talenten van de drie actoren echt kan inzetten: zowel de kinderen, de leerkrachten als de ouders.”

— Aandachtspunten voor een ouder-kindactiviteit

- Waarom zou je dit soort activiteiten opzetten? Wat wil je eigenlijk bereiken? Waarom kan dit voor jou als leerkracht, voor een ouder en voor een kind belangrijk zijn?
- Waar heb je schrik voor, wat zou je tegenhouden om het te doen, welke beelden gaan er dan door je hoofd? Expliciteer mogelijke onzekerheden, angsten, twijfels en frustraties.
- Wat kunnen onzekerheden bij ouders zijn waardoor die twijfelt om deel te nemen? En bij het kind? Dus bevrage die ouders: wat betekent dat voor jou, heb je hier iets aan?
- Indien je door een interne medewerker (bijv. zorgcoördinator) of een externe coach begeleid wordt: zorg voor voldoende overleg (dus voor voldoende kindvrije lesuren om deze gesprekken met de ondersteuner mogelijk te maken). Voorbereiding is cruciaal.
- Voorzie tijd voor een voor- of nabespreking met de ouders, dat maakt het verschil.
- Als je collega's minder enthousiast zijn en wat weerstand vertonen, probeer dan eerst een activiteit uit en deel die ervaringen met hen.
- Spreek de praktische consequenties vooraf goed door: wie vangt de kinderen op tijdens de voor- en de nabespreking? Wie ontvangt de ouders? Welk dagmoment kiezen we en waarom?
- Verwerk je ervaringen met ouder-kindactiviteiten in de verdere visie-ontwikkeling van de school over de wederkerige relatie met ouders. Zo staat deze activiteit niet 'op zichzelf'.

— Een 'wederkerig' oudercontact

Oudercontacten zijn al jaren voor scholen het 'officiële' moment om met ouders te praten over de **groei en de evolutie van de kinderen**. Verschillende proeftuinen vroegen zich af in welke mate ook deze gesprekken een 'wederkeriger' perspectief konden krijgen: hoe zorgen we ervoor dat we het 'eenrichtingsverkeer' – de leerkracht vertelt, de ouders luisteren – overstijgen?

“Tijdens de oudercontacten of het infomoment merk ik wel vaak dat ik zelf teveel aan het woord ben. Ik zou meer vragen moeten stellen en het wat op een andere manier moeten aanpakken. De ouders knikken nu wel, maar kunnen zelf niet veel antwoorden.” (leerkracht)

Hoe maken we van deze gesprekken een **fijne dialoog** over hoe het kind zich voelt, zowel thuis als in de school? Wat ziet de leerkracht gebeuren in de klas, wat zien de ouders, en hoe kunnen we elkaar inspireren en versterken? Hoe zorgen we ervoor dat we ook hier ‘zorg én leren’ samennemen en niet enkel praten over ‘leren’ of ‘schoolprestaties’?

“We streven naar wederkerigheid in de oudergesprekken omdat we als schoolteam geïnteresseerd zijn in het verhaal dat ouders ons vertellen. Het is boeiend te horen hoe kinderen zich thuis gedragen, wat ze thuis leuk vinden, wat hen kan troosten als ze verdrietig zijn ... Dit vraagt een switch bij de leerkrachten in de manier van gespreksvoering. We willen nog verder nadenken hoe we mogelijks taalproblemen kunnen oplossen. We willen ons als team hierover nascholen in samenwerking met het Agentschap voor Inburgering en Integratie.” (Ann, brugfiguur OLV-college Aartshertoginnestraat, Oostende)

“Vroeger wou ik als leerkracht tegenover de ouder staan, hen vertellen waar hun kind al goed in is, waarin niet en wat ik verwacht dat zij doen om daaraan te werken. Maar nu wil ik veeleer partner zijn, en dat betekent eerst een basis van vertrouwen leggen, veel informeel contact opbouwen. Dan zijn de zaken waarover ik wil praten ook makkelijker bespreekbaar. Ik heb leren zien dat ouders sowieso initiatieven nemen waar de school geen zicht op heeft. Door het vertrouwen dat er nu meer is, hebben we daar meer zicht op, is er meer verbinding.” (Lynn, kleuterleerkracht De Buurt, Brussel)

Proeftuinen experimenteerden met allerlei methodieken en documenten die aanleiding voor een dergelijk ‘wederkerig’ gesprek kunnen zijn. Het ‘**kindpaspoort**’ is hier een voorbeeld van.

“Het kindpaspoort is een gesprekstoel die ontwikkeld werd vanuit het kleuterteam, in samenwerking met Hogeschool VIVES. We gebruiken het bij de huisbezoeken. We willen dit ook verder inzetten in wat wij het ‘niet-evaluatieve oudercontact’ noemen. Ouders worden de week na de herfstvakantie uitgenodigd in de klas voor een individueel oudercontact. Dit kwam er op vraag van de ouders. Omdat dit nog vroeg op het jaar is, is het moeilijk om dan al resultaten en observaties met de ouders te bespreken. Tijdens dit niet-evaluatieve oudercontact bespreken we vooral hoe het kind zich voelt en gedraagt in de klas. Meestal merken we hier gelijkenissen, maar soms is dit verschillend met hoe het kind thuis is.” (Celien, kleuterleerkracht Vlamschool, Menen)

Een inspiratiebron voor dit soort ‘paspoorten’ is die van Landelijke Kinderopvang¹, die vanuit het kindperspectief vertrekt:

Naam: ik word graag aangesproken als

Goed in mijn vel: ik geniet van ... / ... maakt me blij / ik speel graag met ... / hoe merk je dat ik niet goed in mijn vel zit / hoe uit ik pijn / ... doe ik niet graag/speel ik niet graag / ik vind troost in/door / ... geeft me spanning / ik ben bang van ... De begeleiding kan me hierin helpen door ...

Ik en de ander: spelen: buiten/binnen; alleen/met begeleiding/in groep. De begeleiding kan me hierin helpen door ...

Zelfsturing en onderneming: ik beslis zelf graag over ... / ik heb graag duidelijkheid over ... / ik durf wel eens ... De begeleiding kan me hierin helpen door ...

Ontdekken van de wereld: ik ontdek graag ruimtes die nieuw/vertrouwd zijn / ik verken graag materiaal dat nieuw/vertrouwd is / ik speel het liefst met kinderen die ik ken/nieuwe kinderen. De begeleiding kan me hierin helpen door ...

Methodiek die het wederkerig gesprek tot stand kan brengen

Tais, GO!
Scholengroep
Brussel

“Ouders gaven in onze bevestigingen aan meer van het oudercontact te verwachten en in het algemeen erg benieuwd te zijn naar het gedrag en de ontwikkeling van hun kind in de klas. En ook als professional willen we graag een wederkerige relatie met onze ouders uitbouwen en **openstaan voor hun verhaal** om dan samen het kind te kunnen ondersteunen. Daarom werken we nu zelf aan een laagdrempelige **methodiek** die de ontwikkeling, het welzijn en het gedrag van het kind bespreekbaar kan maken. De methodiek is waardevol in **gesprekken met alle ouders**, en is in het bijzonder toegespitst op het gebruik met ouders waar er talige en culturele drempels zijn of waar laaggeletterdheid speelt. De methodiek is een ondersteuning om met een open attitude het gesprek met ouders aan te gaan.

Concreet werkten we als tool samen met al onze partners een **‘groeiboom’** uit waar school en thuis beiden in de wortels van de boom staan – zij geven immers beiden de ondersteuning en de ‘voeding’ voor het kind om te ontwikkelen. Twee ladders tegen de boom representeren welbevinden en betrokkenheid. In onze kruinen vinden we verschillende ontwikkelingsdomeinen terug.

Bijkomend aan het document zelf blijft de **attitude** bij het gebruik essentieel. Het is een leerproces om de bedoelde positieve en open attitude aan te nemen, met een waardevolle blik naar ouders en kinderen. Het gebruik van deze methodiek zal dus nooit op zich kunnen staan, maar is steeds ingebed in het breder werken aan een goede vertrouwensrelatie tussen school en gezin. Het gebruik kan voor elke school of partner anders zijn: gaan we er al mee aan de slag tijdens de inschrijving? Tijdens het gesprekje na 6 weken bij de instappers? Op welke thema’s leggen we de nadruk? ... We mikken op een langdurig gebruik waarbij het document op diverse momenten in verschillende kleuterjaren gebruikt wordt. Zo ontstaat **herkenbaarheid**.

Onze methodiek is nog niet af, maar we mogen alvast trots zijn op ons zoekproces: we zijn er helemaal voor gegaan om samen een tool te vinden die ons en onze ouders op het lijf geschreven staat!”

De groeiboom is terug te vinden op <https://www.expoo.be/documentatiecentrum>.

1.2 Effecten van dagelijkse ontmoetingen

— Algemeen

Uit de vele beschreven praktijken distilleren we de meerwaarde van dagelijkse ontmoetingen met ouders.

1 Je creëert een **uitwisselingsmoment**

“De ouders blijven niet aan de deur staan, ze weten dat ze welkom zijn in de klas. Als een ouder toch twijfelt, dan zal de juf meteen aangeven dat ze binnen mogen komen en eens in de klas mogen gaan kijken. Dit is de ideale gelegenheid om met de juf in gesprek te gaan. Dit kan over dagelijkse dingen gaan maar ook over problemen of vragen. Zo wil de papa van M graag zijn zoon inschrijven maar weet niet wanneer en hoe hij dit moet doen. De juf maakt voor hem een afspraak met de zorgcoördinator die samen met hem alles in orde brengt. De papa van S geeft aan dat zijn zoon het moeilijk heeft om te gaan slapen en vraagt tips aan de juf.” (Mandy, kleuterleerkracht De Wereldreiziger, Antwerpen Kievit)

2 Het informeel ontmoeten werkt **drempelverlagend**

“Een ouder die op de speelplaats komt, zal veel terughoudender zijn om een vraag aan een leerkracht te stellen wanneer veel leerkrachten bij elkaar staan. In de klas gaat dat makkelijker. Je hebt een nauwere band.” (Ann, zorgleerkracht BS Sint-Salvator, Gent)

3 Je creëert **vertrouwen**, bouwt een relatie op

“Wij houden in elke klas – van kleuter tot 6de leerjaar – een inloopkwartiertje waarbij de ouders in de klas kunnen komen. Dat je op die manier een relatie kan opbouwen is zeker een troef. Je deelt meer en vlotter tijdens een dagelijkse informele babbel dan bij een oudercontact. Op die manier ken je de ouders beter en heb je ook meer informatie. Als er op een gegeven moment een moeilijke boodschap komt, dan gaat dat makkelijker. Na enkele weken kennen de ouders de leerkrachten al wat beter en durven ze ons aanspreken of vragen stellen. Ook voor de leerkracht is de drempel kleiner. We merken dat na een tijdje de ouders geen behoefte meer hebben aan dat inloopkwartiertje. Ze brengen hun kind binnen en vertrekken bijna meteen.

Ze zien meteen dat hun kind het goed stelt, dat hij/zij meteen begint te spelen en het hier naar zijn zin heeft.” (Tamara, directeur BS Sint-Salvator, Gent)

4 Ook de **kinderen** varen er wel bij

“Leerkrachten merken dat kinderen heel fier zijn als hun mama en papa eens iets mee in de klas kunnen doen. We hebben dus het gevoel dat het ook een positieve invloed heeft op het welbevinden van kinderen.” (Kelly, kleuterleerkracht BS Balder, Ukkel)

5 Je kunt **effectiever communiceren** met anderstalige ouders

“Vroeger gaven we briefjes mee met woorden als ‘morgen laarsjes meebrengen’. 6 kinderen hadden die bij, 14 niet. Als je dan met pictogrammen werkt, waren er misschien 9 maar nog altijd 11 zonder. Nu komen de mensen aan onze deur, ze zien het en je kunt hen zeggen van ‘morgen’ en de laarsjes tonen. Dat lukt echt veel beter.” (Celien, kleuterleerkracht Vlam-school, Menen)

6 Kleine acties, **grote effecten**: bij het schoolteam verandert langzaamaan de kijk op ouders.

“We hebben zo langzaamaan het openklasmoment, de ouder-kind-activiteiten, de zachte landing, eigenlijk onze hele visie op ouder-schoolsamenwerking aangepast. En het effect doorheen het schooljaar is duidelijk: leerkrachten en ouders zijn nu veel toegankelijker voor elkaar. Die mindset is bij beide partijen duidelijk veranderd. Ouders hebben nu bij het begin van de klasdag het gevoel: ‘ik kan hier binnenkomen en ik kan iets vragen of doorgeven als ik dat wil.’” (Celine, ouderconsulent BS De Buurt, Brussel)

— **Effecten op onderling contact bij ouders**

Contacten aan de schoolpoort, aan de klasdeur of in de klas hebben uitdrukkelijk de bedoeling om het contact tussen leerkracht en ouder te bevorderen. Soms hebben deze acties een bedoeld of onbedoeld effect op het contact dat ouders met elkaar krijgen.

“Er is een dag van de ouder, een moedergroep, oudercontact en een schoolfeest. Dat is belangrijk, ik heb er andere moeders leren kennen. Nu gaan we soms ook samen naar de speeltuin of boodschappen doen.” (ouder)

Naomi Geens onderzocht in haar doctoraatsstudie² de interacties tussen ouders onderling en tussen ouders en professionelen in de kinderopvang. Ze toont aan hoe waardevol het **‘kleine ontmoeten’** tussen mensen kan zijn:

“De contacten met andere ouders van kinderen van dezelfde leeftijd zijn vaak een belangrijke bron van informatie en steun. Die contacten kunnen uitmonden in relaties waarin onderlinge uitwisseling, verbondenheid en solidariteit ontstaan. Op die manier kan kinderopvang het netwerk van ouders verbreden, kunnen ouders integreren in de buurt.” (Naomi Geens³)

Het spreekt voor zich dat dit evenzeer geldt voor ouderlijke contacten in, op en rond de kleuterschool.

“Soms denk: ‘Denk ik alleen zo?’ Ik vind het goed om met andere ouders te spreken. ‘Mijn dochter is soms zo, doet jouw kind dat ook? oef, dat is dus normaal’. Of om over de school te praten, bezorgdheden te delen.” (ouder)

Daarom kan ‘ontmoeten van ouders onderling’ best een expliciet actiepoint zijn. Zo creëert de school condities om **ouderlijke netwerken** uit te bouwen die op hun beurt kansen tot sociale steun in zich dragen. Tegelijk zorgt de verbinding tussen ouders ook voor een betere relatie met de school.

“Contacten tussen ouders vinden niet spontaan plaats. Dat terwijl veel ouders er behoefte aan hebben. Maar precies omdat onderling contact (...) niet spontaan plaatsvindt, moet je daar bewust aan werken.” (Naomi Geens⁴)

“Oudercafés en moedergroepen zorgen voor gesprekken tussen ouders onderling. Het geeft een eerste contact. In het begin, wanneer je op de school aankomt ben je alleen, dat is een beetje delicaat.” (ouder)

Als school kan je ook heel expliciet aangeven dat je de uitwisseling tussen ouders belangrijk vindt en dat mee wil **faciliteren**.

---

2 Haar bevindingen zijn mee opgenomen in het boek “Ontmoeten is simpel ... maar niet altijd gemakkelijk”, zie bibliografie
3 & 4 Naomi Geens, “Een expert in koffie schenken ben je niet zomaar!”, ts Kiddo 3, 2016, p. 10

“Tijdens de infoavond hebben we een document doorgegeven waarop de ouders vrijblijvend telefoonnummer en naam konden schrijven. We gaven aan waarom sociale contacten belangrijk zijn, wat de voordelen zijn voor ouders én kinderen om ook buiten de school met elkaar contact te hebben. We hebben enkele voorbeelden gegeven over situaties of plaatsen waar men zou kunnen afspreken.

Er is duidelijk vermeld dat enkel de ouders die gegevens willen delen de lijst krijgen. In elke klas zijn er ouders die het een goed idee vonden om gegevens uit te wisselen. Sommige ouders waren geen voorstander maar na verloop van tijd werden er steeds meer gegevens uitgewisseld.” (Mandy, kleuterleerkracht De Wereldreiziger, Antwerpen Kievit)

— **De buurt bij dit ontmoeten betrekken**

Tijdens deze ontmoetingsmomenten nodigen scholen soms ook **partners** uit de buurt uit.

“Op de koffieochtenden nodigen we soms partners uit zoals iemand van Samenlevingsopbouw of de vrijetijdsbemiddelaar. De school heeft gemerkt dat ze op die manier meer ouders bereikt, ook de werkende ouders. En dat ouders echt van die gelegenheid gebruikmaken om hun vragen te stellen.” (Jamâa, medewerker bij De Schoolbrug, Antwerpen)

“Bij elk koffie aan het schoolpoortmoment was een externe dienst aanwezig. De speel-o-theek, het Inloopteam, het Ontmoetingshuis, De Wegwijzer met Sportkans en Kunstkans, de zomerschool stelden hun aanbod voor. Bij taalmoeilijkheden kon de doelgroepmedewerker van het Inloopteam tolken en meteen ook het Inloopteam vertegenwoordigen.” (Ann, brugfiguur OLV-college Aartshertoginnestraat, Oostende)

1.3 **Ontmoetingen mogelijk maken is ‘professioneel handelen’**

— **Twijfel en onzekerheid bij leerkrachten**

Voor leerkrachten is de stap zetten naar ouders niet altijd evident. Wat kan ik vragen? Hoe knoop ik een gesprek aan? Wat is mijn doelstelling eigenlijk? Kleuterleerkrachten ervaren soms wat pleinvrees om met ouders in contact te komen, gevoelens van onzekerheid vormen soms een belemmering. Ze hebben nood aan concrete **‘ijsbrekers’** om een gesprek aan te knopen.

Wat ook meespeelt is het gevoel van **controle** dat ze kunnen verliezen als ouders in de klas komen: ‘als ik toesta dat de ouders ‘s morgens even in de klas mogen komen, dan wordt het hier een chaos’. Allerlei doembeelden duiken dan op: ‘ze zullen de kasten openen en speelgoed uithalen’, ‘ze zullen zich moeien in conflictjes tussen kinderen’, ‘ze zullen mijn dagschema overhoophalen’.

“Ik was ook zo iemand die zei van ‘zeg, al die ouders in de klas, en dan gaat de bel om 8u25 en zitten ze nog in uw klas en dan gaan ze al die hoeken anders beginnen organiseren’. En dan zei er een collega, ‘maar jij doet dat toch ook niet als je bij iemand anders thuis gaat?’ Vanaf dan heb ik de klik gemaakt.” (Celien, kleuterleerkracht Vlamschool, Menen)

Vele scholen hebben ervaren dat die angst en onzekerheid vrij snel **wegebt** van zodra je ouders effectief toelaat in je werking.

“Er is hier op school een ouderkoppel dat heel intens aanwezig is bij alles wat hun kind doet, heel erg bezorgd. Ze zijn altijd samen. En er was wat schrik, ‘nu mogen ze in de klas komen en dat gaat iets geven’. Maar eigenlijk is het net beter geworden. Ze zijn rustiger en minder druk aanwezig.” (Celien, kleuterleerkracht Vlamschool, Menen)

Beginnt het hier en daar nog voorzichtig met initiatieven aan en in de peuterklas, gaandeweg zie je dat goede ervaringen al snel een **olievlekeffect** hebben en ook andere leerkrachten – ook in het lager – overstag gaan.

— **Het script: duidelijkheid en houvast voor ouders**

Bij het verwelkomen van ouders in de klas is het voor leerkrachten én ouders belangrijk om tegelijk de spelregels expliciet duidelijk te maken. Bijvoorbeeld: ‘de ouders kunnen nog bij het kringgesprek aanwezig zijn en dan wil ik graag dat zij de klas verlaten’.

Een stapje verder is nadenken over **‘het script’** dat een ruimte uitstraalt. We halen dit concept uit het doctoraatsonderzoek van Naomi Geens. Vanuit het idee dat het ‘kleine ontmoeten’ tussen mensen waardevol is, onderzocht ze de interacties tussen ouders onderling en tussen ouders en professionals. Een script is het geheel van ongeschreven regels dat een bepaalde ruimte uitstraalt. Een bibliotheek, een kerk, een park, een café, elke openbare ruimte leest als een ander script. We groeien met deze scripts op en leren te zien hoe scripts dynamisch kunnen zijn, veranderen met de tijd.

Nieuwkomers zullen doorgaans eerst afwachtend observeren om die ongeschreven regels in te schatten, te leren kennen. “Ze ‘lezen’ eerst het script”, schrijft Geens, “hoe gaat het er hier aan toe? Daarna schrijven ze zich in die gedragscode in.” Of je ouders nu onthaalt aan de poort, in de klas of op de speelplaats, een cruciale vraag is of het **script voor ouders duidelijk is**. Nog al te vaak gaat de school ervan uit dat ze openstaat voor ouders maar in de praktijk blijken kleine drempels soms onoverkomelijke obstakels.

“Bij ons zit er, denk ik, geen grens in. Maar ik denk dat sommige ouders wel het gevoel hebben dat de grens aan de deur is, gewoon doordat je zelf aan de deur staat. En dat kan voor sommigen een remming zijn.” (Celien, kleuterleerkracht Vlamschool, Mene)

Als je je bewust bent van de bestaande scripts, bijvoorbeeld in de kinderopvang, bij de schoolpoort, in de kleuterklas ... kun je ze **bewust veranderen**. Of nog anders gezegd: “als je de scripts kunt ‘lezen’, kun je ze ook herschrijven”, licht Geens toe. “Een medewerker die tijdens het brengen en halen de ouders voorbij het poortje uitnodigt, kan aanstekelijk werken. Of je dat nu doet met koffie of thee, of je toont ouders die tegelijk hun kinderen ophalen de tekeningen, bouwwerken of foto’s van de voorbije dag, dat maakt niet uit. Het is de sfeer van openheid die telt. Zo’n sfeer installeer je niet alleen met en voor gezinnen, het is iets dat deel wordt van de hele organisatie.”⁵

Niet elke ouder gaat er zomaar vanuit dat hij of zij klas kan binnengaan, de leerkracht mag aanspreken. Sommige ouders kunnen daarbij een extra aanmoediging gebruiken. Ouders **tegemoet treden** met kleine uitnodigende gebaren, blikken of woorden zijn doorgaans genoeg om een veilig en welkom gevoel te geven. Het is aan de school om ouders mee te nemen in het script van de school, zeker wanneer de spelregels (plots) veranderen.

“Voor de ouders was het wel wennen, ‘kunnen we die lijn wel over?’ Tot vorig schooljaar werden ze berispt als ze over de lijn gingen. Nu zijn ze overal welkom. Dit was voor hen een grote aanpassing, veronderstellen we. In het begin van het schooljaar kwamen ouders wat onzeker binnen, durfden ze niet meteen vertrekken en hun kind loslaten.” (Celien, kleuterleerkracht Vlamschool, Menen)

— **Professioneel handelen**

Er zijn vele aanleidingen waarbij je als organisator van een school- of klasactiviteit denkt: ‘we hebben nu een ontmoeting georganiseerd en nu **hopen we** dat de mensen **spontaan** met elkaar beginnen praten, elkaar wel zullen tegenkomen’. Maar zo blijkt het niet te werken.

“Tijdens het eerste oudercafé stelden we vast dat ouders zich voornamelijk groepeerden via hun nationaliteit. Het blijft moeilijk om een laagdrempelige en nationaliteit overschrijdende mix van gesprekken te organiseren. We denken dat dit enerzijds komt door de taal en anderzijds door de sociale barrière. Indien mensen elkaar niet kennen zal het gesprek niet vlot op gang komen. Mensen zijn vaak op zoek naar het vertrouwde, waardoor we de duidelijke afscheiding zien tussen de groepen ouders.” (Ann, brugfiguur OLV-college Aartshertoginnestraat, Oostende)

“We zaten samen met onze vrienden, en dit kunnen we altijd doen. Ik had liever met andere mensen kennis gemaakt, zoals bijvoorbeeld andere ouders van mijn kindje zijn klas.” (ouder)

We kunnen dit doorbreken. Meer nog: als professional – leerkracht, kinderbegeleider, directeur ... – is het net jouw taak om die ontmoeting actief te maken. We gebruiken hierboven het begrip ‘**tegemoet treden**’, wat een pro-actieve vorm is van mensen met elkaar in contact te brengen. In een samenleving of context waarin ouders een gevoel van ongelijkheid of ongelijkwaardigheid kunnen hebben, is ouders tegemoet treden erg belangrijk.

“Waar mensen samenkomen, zijn er immers altijd onderlinge verschillen, soms is er ook maatschappelijke ongelijkheid. Dat maakt onderlinge verbondenheid soms minder vanzelfsprekend. Als je je daarvan bewust bent, kun je er echter wel aan werken. Dit alles betekent dat de medewerkers heel goed kunnen omgaan met een zekere mate van onvoorspelbaarheid. Want gezinnen uitnodigen, brengt altijd iets nieuws of onverwachts met zich. Deze gastheren en -vrouwen houden de ruimte als het ware open voor alle mogelijke manieren van denken, doen en aanwezig zijn. Ouders appreciëren ontmoetingen waarbij ze een gevoel van gelijkwaardigheid en wederkerigheid ervaren.” (Naomi Geens⁶)

Hoe kan je deze ontmoetingen sturen en faciliteren? hoe kun je ‘bruggebouwer’ zijn? Wat zijn mogelijke ‘ijsbrekers’? Er zijn ‘spontane’ **ijsbrekers**: kinderen en zwangere mama’s (en huisdieren). Het helpt als je dit in de werkgroep of het team op voorhand duidelijk afspreekt: wie spreekt de ouders aan, hoe doen we dat, hoe brengen we ze in contact met elkaar ...?

“Vroeger konden ouders elkaar voor de schoolpoort ontmoeten. Sinds dit jaar is er van de inkomhal, waar vroeger alleen kasten stonden, een ontmoetingsruimte gemaakt met infoborden en foto’s. Bovendien staat er elke dag een leerkracht in de ontmoetingsruimte als verbinder, met als taak ouders te onthalen en contact tussen ouders te stimuleren. Ook de directeur neemt deze taak op.” (Mandy, kleuterleerkracht De Wereldreiziger, Antwerpen Kievit)

“Als medewerkers gaan we ook heel bewust de gesprekken aan met de ouders, zetten we ons bij een feest tussen ouders, verbinden we soms ook ouders door als gastheer/gastvrouw een gesprek tussen hen op gang te brengen. De open, geïnteresseerde houding van medewerkers, hun rol als gastheer/gastvrouw, hun tools om telkens opnieuw ‘ontmoetingsplekjes te creëren door even een stoel bij te schuiven, een tas koffie aan te bieden, foto’s te tonen, dat alles maakt een wezenlijk verschil.” (Katleen, OKiDO Stekelbees, Antwerpen Kievit)

“Bij activiteiten zoals koffieochtenden is het belangrijk om op voorhand goed af te spreken wie de rol van mediator op zich neemt, wie de mensen met elkaar zal verbinden zodat ze met elkaar in gesprek gaan. Ook: hoe doe je dat, iemand aanspreken? Wat is de balans tussen ‘mensen even laten wennen’ en toch even aanspreken, tegemoet treden? Hebben de ouders het gevoel dat ze spontaan de koffie of thee mogen nemen en zichzelf bedienen? Heb je je doel bereikt, met name dat iedereen zich welkom voelt?”
(Sabine, PJK – Karel de Grote-hogeschool)

Het oudercafé

Ann, brugfiguur
OLV-college
Kaaistraat, Oostende

“Drie keer per jaar organiseren we een oudercafé in de inkomhal van de school. We kunnen steeds rekenen op vele helpende handen. Ouders brengen, als ze willen, iets mee om te eten en de school had zelf ook gebak en drank voorzien. Het oudercafé heeft als doel een **positieve en aangename ontmoeting mogelijk te maken** op school: tussen ouders onderling maar ook tussen ouders en het schoolteam.

Het oudercafé richt zich op **alle ouders**, zowel van het lager als van de kleuterschool. De doelgroep is een mix van anderstalige ouders, ouders van minderheden of kwetsbare doelgroepen, middenklassegezinnen ... Ook de vrijwilligers van de school worden hierop uitgenodigd. De sfeer is gemoedelijk. Op een groot blad in de hall kunnen ouders zich opgeven om in de toekomst mee te helpen aan schoolactiviteiten. Na schooltijd maken enkele leerkrachten tijd vrij om aan te sluiten en zich tussen de ouders te mengen. Ook de directie, de zorgcoördinator en andere medewerkers zorgen ervoor dat geen enkele ouder alleen aan een tafel zit.

De meerwaarde van het oudercafé is dat ouders gewoon ‘iets komen drinken’, zonder een afspraak met iemand van de school. De sfeer is **informeel**, is gemoedelijk, het moet niet. Er is steeds een kleine activiteit, zoals een schaakinitiatie.

We werken soms ook thematisch. Het tweede oudercafé had als thema ‘taal’. Ouders konden info verzamelen bij verschillende standjes:

- van de bib: de verantwoordelijke had een koffer bij met verschillende boekjes, info over de bib, enkele voorbeelden van kinderboeken;
- van de zorgcoördinator, die toonde enkele apps om taal bij kinderen te stimuleren;
- van de Taal-o-theek waar ouders uitleg kregen over de spelletjes die ze kunnen uitlenen, met foto’s van de kinderen in de taalklas.

Gezien het oudercafé succesvol is, denken we na over een verfijning ervan. Misschien kunnen we **ouders meer bij de voorbereiding betrekken** of willen ze mee nadenken over het centrale thema?”

— Reacties van ouders:

“Door het oudercafé heb ik **andere ouders leren kennen**. Wij praten veel met elkaar. Dat vind ik erg leuk. We hebben ook veel vragen over hoe het er in de school aan toe gaat, wat onze kinderen gaan leren, wat er in de klas gebeurt, hoe de juf met hen omgaat. De juf kent soms niet de thuistaal van het kind, dus hoe gaat zij met het kind communiceren? Mijn land van herkomst kent geen kleuteronderwijs, we hebben dus veel vragen over het systeem. Er is dan **voldoende tijd om die vragen te stellen**.”

“Soms durven we geen **vragen stellen**, maar omdat je met meerdere ouders bent, lukt dat toch beter. Als ik zie dat een vriendin de zorgcoördinator durft aanspreken, durf ik dit zelf ook gemakkelijker te doen. Soms zijn de leerkrachten daarbij aanwezig en komen naar mij toegestapt en vragen hoe het gaat met mijn kind in de klas. De juffen kennen bepaalde kanten van mijn kind, ik ken andere kanten, en daarom is het belangrijk om met elkaar te praten.”

“Zelfs al gaan mijn kinderen hier al twee jaar naar school, ik heb altijd nieuwe vragen. Wat gaat er in de volgende kleuterklas precies gebeuren? Wat leren de kinderen daar? **Het stelt je als ouder gerust** dat het oudercafé een moment is om vragen te stellen zonder dat je schrik moet hebben. Tijdens een gewone dag zie je dat de juf druk bezig is, en dan hou je je in om je vraag te stellen. Ook bij een afspraak ben je toch telkens een beetje nerveus.”

2.1 Een dialoogcultuur

De basis voor een goede communicatie met ouders ligt in een cruciaal en evident gegeven: een oprechte open en **warme houding** naar ouders toe. Dat gaat van het elementaire ‘glimlachen en goedemorgen zeggen’ tot het nadenken hoe je als school ‘het impliciete expliciteert’ – niet toevallig twee sleutels van een set van 12 waar de proeftuinen mee werkten in functie van visie-ontwikkeling (de ‘12 sleutels’, zie hoofdstuk 7, p. 177).

‘Communicatie’ zien we dus breed, het is meer dan nadenken over het gebruik van pictogrammen bij een schoolbrief. Het gaat over een cultuur van wederzijdse dialoog creëren, ouders aanmoedigen zich uit te spreken, taal oefenkansen voor hen op te zetten. In ‘communicatie’ zit ook **wederkerigheid** inbegrepen: we voeren samen met de ouders en de leerlingen de dialoog over onze kernopdracht, met name de groei en de ontwikkeling van kinderen en jongeren maximale kansen geven. Ook hier geldt het principe: het is aan de school om het initiatief te nemen deze dialoog tot stand te brengen en vlot te laten verlopen.

Binnen de proeftuinen zijn er tal van acties ondernomen om de talige drempels voor ouders in kaart te brengen én naar manier te zoeken om die te overstijgen. Die variëren van kleine ingrepen tot een grondige analyse van het gevoerde taal- en communicatiebeleid.

2.2 Professionalisering

Verschillende **externe partners** zijn in te schakelen om beide zaken aan te pakken: concrete talige communicatieproblemen aanpakken, gelinkt aan een bredere visie omtrent taalbeleid. Die samenwerking is bijvoorbeeld op te zetten met een lokaal Agentschap voor Inburgering en Integratie, de Centra voor Basiseducatie, ‘Wablief’ ...

Scholen stellen vaak aan ons vragen als: ‘ouders lezen de brieven van onze school niet of begrijpen ze niet’, ‘ouders vullen de invulstrookjes of het inschrijvingsformulier niet in’, ‘ouders begrijpen het schoolreglement niet genoeg’, ‘ouders begrijpen de dagelijkse gesprekjes met de

leerkracht of het oudercontact niet'. Graag willen ze dan dat wij hun brieven herschrijven. Wij gaan dan eerst op gesprek in de school om een zicht te krijgen op de taal-drempels die de school ervaart in de communicatie met de ouders. Meestal ontdekken we dan samen dat je het niet gewoon kan oplossen door de brieven te herschrijven, maar dat er meer nodig is. Daarom gaan we samen een ondersteuningstraject aan waarin we gedurende één jaar acties ondernemen rond taalbeleid op school, bijvoorbeeld werken aan een visie, werken aan klare taal - schriftelijk en mondeling, niet alleen documenten in klare taal schrijven, maar ook de afspraken helder toelichten tijdens een infosessie, informele gesprekjes voeren met ouders tijdens koffiemomenten, een briefje uitleggen aan de schoolpoort, zoveel mogelijk in interactie gaan met de ouders tijdens een wenmoment als extra taal oefenkans voor ouders, enzoverder." (Joke, Team Taal Atlas, Integratie en Inburgering Antwerpen)

Sommige partners gaan daadwerkelijk aan de slag met het **materiaal** dat de school aanmaakt en gebruikt. Zo zijn er (eenmalige) vormingen opgezet rond klare taal, eenvoudige woordenschat zonder te simplificeren, enz. Tegelijk kunnen die vormingsmomenten aanleiding zijn om het **brede taalbeleid** onder de loep te nemen.

"Onze school vroeg aan Team Taal van Atlas ondersteuning bij het duidelijk opstellen van schriftelijke communicatie, zoals de flyers, infoborden, briefjes ... De Atlas-medewerkers begonnen met exemplarisch al enkele korte briefjes te herschrijven. Tegelijk vroegen ze in een overleg om ook de bredere noden in kaart te brengen en hier workshops voor het hele team rond op te zetten. We hebben twee workshops georganiseerd. Het gaat over zaken als: actieve zinnen gebruiken, beeldspraak vermijden, een klare opbouw van de brief – wie/wat/waar ... En nu volgt Team taal de schriftelijke communicatie verder op, met name het schoolreglement. De Tandem herschrijft deze tekst op basis van wat we leerden tijdens de workshop. Dit was een pilootproject en is nu opgepikt door het stedelijk onderwijs." (Line, directeur BS De Tandem, Antwerpen-Kiel)

De meerwaarde is dat er zo **kennisdeling** binnen het team ontstaat. Alle leerkrachten gaan dan bewuster om met schriftelijke communicatie of zorgen voor een consequent taal- en layout-gebruik, wat het voor ouders **herkenbaarder** maakt. Door die kennisdeling wordt ook de zelfreflectie binnen het team gestimuleerd.

De schoolteams denken niet enkel na over hoe zaken helder overbrengen, maar ook: waarom willen we iets communiceren? Wat is echt belangrijk? Maken we hierin als professional een goede selectie?

Een laatste mogelijkheid die we suggereren is ... om het aan ouders zelf te vragen!

“We hebben samen met enkele ouders gekeken naar de briefjes die we meegeven. Ze gaven tips over taalgebruik, de lengte van de tekst, enzovoort. Zo kwamen we tot een concept van een brief die nu standaard gebruikt wordt waar iedereen zich kan in vinden, ook de leerkrachten. Dat is dan één van die kleine stapjes die tot een succesvolle ervaring leiden voor zowel ouders als leerkrachten. Een ouder-schoolsamenwerking zit soms in dit soort kleine zaken.” (Charlotte, kleuterleerkracht BS Tovertuin, Willebroek)

2.3 Manieren van communiceren

De tijd dat scholen vooral of enkel via schriftelijke kanalen met ouders communiceerden, lijkt voorbij. Er wordt meer en meer ingezet op een brede waaier aan communicatiekanalen: **van het schriftelijke naar het mondelinge, het beeldende en de beleving**. Vooral in deze laatste drie worden de scholen steeds creatiever.

Het belangrijkste **uitgangspunt is dat het mondelinge contact prioritair is**, en dat de andere communicatievormen de mondelinge gesprekken ondersteunen. We overlopen diverse praktijken die weergeven hoe de proeftuinen hun communicatiekanalen hebben verfijnd.

— Mondelinge contacten

Elders in dit hoofdstuk schreven we al uitvoerig over de noodzaak om zoveel mogelijk momenten te voorzien waarop je als leerkracht op een **informele** manier met ouders kunt praten. We pleiten voor dialoog en wederkerigheid en dan gaat er eigenlijk niets boven een mondeling contact.

“We zijn als team meer geëvolueerd van schriftelijke naar mondelinge communicatie. Dat is nu voor ons de prioriteit. Het schriftelijke, het belevende ondersteunt die mondelinge contacten. Die omslag hebben we gemaakt omdat uit de bevragingen van ouders bleek dat zij het liefst een

sociaal contact, face to face, hebben. Vandaar dat we inzetten op vele informele momenten – breng en haal, aan de schoolpoort ... – om gesprekjes te kunnen voeren. Dat zijn de momenten om briefjes toe te lichten, te wijzen op wat er gaat gebeuren. De leerkrachten ervaren nu dat de ouders sneller en vlotter de gevraagde zaken opvolgen.” (Kimberly, projectmedewerker, Oostende)

Schriftelijke communicatie

Ervan uitgaan dat elke ouders alle meegegeven briefjes en documenten grondig lezen, begrijpen én er adequaat op reageren, is een beetje wishful thinking. Frustraties zijn te vermijden wanneer je niet het schriftelijke maar het mondelinge contact als prioritair beschouwt, en de vele briefjes kunnen dat contact ondersteunen.

“Soms vragen de juffen om iets mee te brengen of om een briefje in te vullen. De briefjes zijn allemaal in het Nederlands en wij begrijpen niet altijd wat er van ons gevraagd wordt. Dit is soms heel moeilijk en daardoor zijn er soms misverstanden. De juffen denken dan dat wij het ‘weeral’ niet gelezen hebben maar dat is niet zo.” (ouder)

Uit de bevragingen die de scholen opzetten (zie hoofdstuk 2) kwam geregeld de vraag van ouders om ondersteuning te krijgen bij de schriftelijke communicatie van de school. Het gaat over zaken als: veel tekst (of net te gebalde info), schooljargon, moeilijk zinnen ... We merken dat informatie **herhalen** maar gebracht op een andere manier of op een andere locatie, kan helpen.

“We hebben beslist om een mooi gelayout informatiebord aan te brengen aan de fietsenstalling, waar ouders om vier uur hun kind opwachten. Op het bord komen onze algemene vragen, mededelingen, aankondigingen ... Het verschil voor kleuter en lager maken we door met een grote en kleine schildpad te werken. In één van de kunstraampjes kan een computer komen die foto’s en filmpjes toont. Ook aan de klassen komen informatieborden waar ouders belangrijke informatie kunnen aflezen, vooral klasgebonden. Wanneer ouders naar de klas komen, is dit een goed moment om het bord samen te overlopen. We passen het bord regelmatig aan en we zorgen voor een ‘niet vergeten’-item en een ‘waar ga ik naar toe’-bord – dat het ‘maaltijdenbord’ vervangt. Hier kunnen ouders aan de hand van kaarten aanduiden of hun kind ‘warm’, ‘boterhammen’, ‘naar huis’ gaat, ‘met de rij’ meegaat, ‘wordt

opgehaald' of 'in de opvang' blijft. Ten slotte voegen we een legplank toe. Daar leggen we materiaal waar we in de klas op dat moment rond werken zodat ouders 'mee' zijn. We merken dat ze hier vaak naar kijken." (Celien, leerkracht Vlamschool, Menen)

Steeds meer klassen zetten ook **sociale media** in om zaken aan te kondigen of mee te delen.

"We overwegen een gesloten Facebookgroep per klas te maken. Zo kunnen we de ouders snel op de hoogte houden van activiteiten, vrije dagen, belangrijke info ... Dit vanuit de vaststelling dat ouders intensief bezig zijn met hun smartphone. Voor sommige ouders biedt dit het voordeel dat zij direct een vertaling van de tekst kunnen krijgen. Ieder jaar kan de leerkracht dan ouders uitnodigen in de groep en op het einde van het schooljaar kunnen de ouders dan terug verwijderd worden, zodat zeer gericht de ouders van die klas bereikt worden." (Ann, brugfiguur OLV-college Aartshertoginnestraat, Oostende)

— **Beeldende en visuele ondersteuning**

Pictogrammen en foto's zijn in. Het is voor ouders ook fijn dat de school de moeite doet om hen op die manier te betrekken bij de klaswerking en bij de noodzakelijke info die ermee gepaard gaat. Bij het gebruik van **pictogrammen** zijn er wel enkele valkuilen gesignaleerd:

- Ga er niet van uit dat elke ouder elk pictogram begrijpt, pictogrammen zijn niet altijd eenduidig en kunnen verschillend geïnterpreteerd worden.
- Verdrink je tekst niet met pictogrammen.
- Hou op een welgekozen moment een korte toelichting voor ouders (ev. met tolk) of de betekenis van de gebruikte beelden.
- Bevraag ouders regelmatig of dit hen helpt, waar het toch nog moeilijk blijft ...
- Zorg voor een goed evenwicht, dat je tekst geen 'versimpeling' of 'verkleuterling' uitstraalt.

"Scholen zijn goed in het gebruik van pictogrammen, bijvoorbeeld bij een briefje over een schooluitstap zetten ze een pictogram van een bus, een drankje en een koekje en een klokje met vertrek- en einduur. Dat is heel duidelijk voor de

ouders. Maar de valkuil bestaat erin dat je misschien ook pictogrammen gebruikt waar het net niet verduidelijkend werkt. Dat merk je bij abstracte begrippen zoals: ‘je moet het schoolreglement naleven’ met daarnaast een pictogram van een document met een handtekening. Hier werkt het pictogram niet ondersteunend én bovendien is de boodschap niet concreet genoeg. Daarom geven wij altijd als advies: maak je boodschap concreet, schrijf je boodschap in klare taal, gebruik enkel een pictogram als het je boodschap volledig ondersteunt - en dus niet louter ter versiering.” (Joke, Team Taal Atlas, Inburgering en Integratie Antwerpen)

Elke ouder is verzot op **foto's** van hun kind in de klas. Vele leerkrachten zijn hier alert voor en zorgen ervoor dat die regelmatig bij de klas of schoolpoort te zien zijn, op de schoolwebsite of Facebook. Voor de nieuwe ouder op school zijn foto's van de teamleden en aanspreekpunten op brieven en in de school zelf erg handig. Dit is voor anderstalige ouders – en eigenlijk voor elke ouder – een grote ondersteuning, bijvoorbeeld om naar de juiste persoon te vragen.

Nog sterker dan foto's zijn **filmpjes** van de kinderen in de klas (zie ook hoofdstuk 4, p. 103 over filmmoment in Oostende).

“We doen het als volgt. We zorgen ervoor dat we de eerste maanden in de klas regelmatig filmen, dat ieder kind eens in beeld komt. Dan organiseren we een toonmoment met de ouders – dat kan een filmavond zijn of tijdens het oudercafé. Met beelden heb je geen taaldrempel. Je kunt wel aan een ouder vertellen wat het kind in de klas doet, maar het zelf met eigen ogen zien is toch een heel andere beleving. Een ouder zei dat ze dit een goed idee vond want ‘als ik er ben, gaat mijn kind misschien anders reageren, mijn aandacht opeisen of bepaalde zaken niet doen?’” (Kimberly, projectmedewerker, Oostende)

— De beleving zelf

Niets dat ouders meer kan geruststellen over wat er zoal tijdens een kleuterdag gebeurt dan ... hen een poosje **in de klas zelf uit te nodigen**. De beleving van een kringgesprek, het hoekenwerk of het voorleesmomentje vindt iedere ouder fijn. Dat scheelt veel toelichting, brieven en info op andere momenten.

“Wat er in de klas gebeurt, is niet altijd makkelijk over te brengen. Daarom nodigen we de ouders uit om te komen kijken naar hun kind in de klas, een ‘open-klasdag’. Tijdens het eerste deel van dit infomoment kunnen ouders met hun zoon of dochter volgen wat er gebeurt. Ze beleven samen met hun kind de klaswerking. Daarna gaan de kinderen even uit de klas en is er nog ruimte om extra vragen te stellen. De focus ligt op beleven, zien en ervaren in plaats van luisteren naar de leerkracht die informatie geeft. Op deze manier kunnen we ook de taalbarrière voor een deel overschrijden.” (Ann, brugfiguur OLV-college Aartshertoginnestraat, Oostende)

“Gedurende één maand staan de kinderen, ouders en juffen van een bepaalde klas in de picture. Ouders mogen tijdens een hele week deelnemen aan activiteiten in de klas en zelf activiteiten voorstellen. De ouders ervaren deze nieuwe activiteit als een waardevol moment om met anderen kennis te maken en ervaringen op te doen. Ze vinden het fijn om eens aan andere activiteiten deel te nemen dan enkel de spelletjesnamiddag: knutselen, een turnactiviteit mee doen, een verhaal vertellen ... Kinderen zijn er fier op dat hun ouders naar de klas komen. De ouders krijgen meer inzicht in het hele schoolgebeuren.” (Mandy, kleuterleerkracht De Wereldreiziger, Antwerpen Kievit)

Dergelijke openklasdagen kunnen ook helpen om wat abstractere zaken zoals het **pedagogisch project of specifieke methode** met kinderen aan ouders te verduidelijken.

"We merkten dat ouders van een ervaringsgerichte school eigenlijk niet wisten wat ‘ervaringsgericht werken’ is. In plaats van ouders daarover in te lichten op een formeel infomoment koos de school ervoor om de theorie in de praktijk te brengen: op een ‘ervaringsgerichte’ manier de ouders in de klas en in de turnles te brengen. De leerkrachten gaven de ouders a.d.h.v. materiaal en voorbeelden meer uitleg over het thema waarmee de klas op dat moment aan de slag was. De ouders kregen de kans om kritische vragen te stellen. De directie en de leerkrachten kregen waardevolle feedback en namen dit mee naar de teamvergaderingen." (Jamâa, medewerker bij de Schoolbrug, Antwerpen)

Een toenemend aantal scholen – en vroeg of laat wellicht elke school – denkt na hoe om te gaan met de meertalige realiteit zowel in de klassen als in de omgang met ouders. We gaan in dit inspiratieboek niet al te diep in op dit thema. Daarvoor verwijzen we naar de korte bibliografie aan het eind.

Uit de praktijken van de scholen blijkt dat er geen kant-en-klare oplossing of methode bestaat. Wat werkt is een **combinatie** van

- meningen en percepties over meertaligheid expliciet in kaart brengen (bij ouders en leerkrachten), die expliciteren,
- bevindingen uit wetenschappelijk onderzoek laten insijpelen en de vertaalslag naar de praktijk maken (over tweedetaalverwerving, over de plaats van thuistaal, over wat je aan anderstalige ouders best meegeeft wat ze best (niet) doen in de thuiscontext ...),
- je laten inspireren door scholen met een langere ervaring in omgaan met meertaligheid,
- je eventueel laten begeleiden of coachen door een externe of schoolnabije partner,
- creatief zijn in het aanwenden van alle mogelijke middelen en manieren om de dialoog met ouders te voeren.

We geven hieronder mee hoe de proeftuinen praktijken hebben opgezet of verfijnd in het omgaan met de **thuistaal** en met **tolken**.

— **Inzet van tolken**

Op cruciale momenten kan het van belang zijn om tolken in te zetten, zowel ‘fysisch’ als via de tolkentelefoon. Jammer genoeg zijn die niet altijd te vinden, zijn ze overbevraagd, hebben ze al andere afspraken, zijn de financiële middelen ontoereikend om ze in te zetten ... Dus daar is nog wel wat **structureel** werk aan. Maar wat duidelijk is, is dat hun inzet op sommige momenten het verschil maakt.

“De feedback na de schoolwandeling met tolken [zie ook p. 70] was unaniem: ze vonden de wandeling zeer waardevol, zouden dit zeker aanraden aan vrienden en familie. Een ouder gaf zelfs aan dat ze nu pas beseft hoeveel informatie voor haar verloren is gegaan tijdens haar deelname aan de

wandeling vorig jaar. Ze begreep toen slechts een fractie van hetgeen werd verteld. De aanwezigheid van tolken is essentieel, maakte de drempel lager om vragen te stellen. De ouders kregen een beeld over de werking van de school. Het hielp hen hun scholen te kiezen.” (Karen, Inloopteam Kind en Preventie, Gent)

Scholen zoeken ook **informele manieren** om voor vertaling te zorgen. Zo vragen ze soms aan andere ouders om even mee te vertalen (wat uiteraard niet ingezet kan worden bij de formele momenten als oudercontacten). Bovendien blijkt uit deze ervaringen dat de meerstaligheid van ouders ook een opportuniteit is. Sommige scholen vragen daarom al bij de inschrijving welke talen de ouders spreken.

“Ouders zullen in de toekomst bij de inschrijving ook bevestigd worden of ze meerdere talen lezen/spreken/schrijven/begrijpen en of ze soms willen tolken of vertalen. De school zal op die manier een overzicht hebben en ouders gericht kunnen aanspreken om elkaar te helpen. Ouders kregen dit idee te horen in de laatste workshop en waren hier enthousiast over.” (Celien, Kleuterleerkracht Vlamschool, Menen)

Ook **anderstalige ouders zelf zijn onzeker** over wat (niet) kan en mag. We horen uit bevestigingen van ouders dat sommigen onder hen niet naar info-avonden of oudercontacten durven komen omdat ze het Nederlands nog onvoldoende begrijpen, omdat ze verlegen of beschaamd zijn om dit te moeten tonen of toegeven ... Ook hier ligt het initiatief bij de school om hierover ‘klare taal’ te spreken tegen ouders. Scholen vinden het doorgaans erg belangrijk dat ze een gesprek met ouders kunnen voeren, dat er dialoog is. Taal komt dan op de tweede plaats.

“Bij de organisatie van onze ouder-kindactiviteiten [zie p. 112 e.v.] hebben we gemerkt dat, als je in het begin niet aangeeft dat Nederlands niet verplicht is tijdens de activiteit, dit een drempel kan zijn. We leggen aan de ouders uit dat ze tijdens de activiteit de taal mogen spreken die ze willen, dat ‘samen plezier beleven’ het doel van de activiteit is. Dat is wat telt. We zien dat sommige ouders anders terughoudend zijn, omdat ze denken dat als ze naar school komen ze Nederlands moeten spreken.” (Carine, zorgcoördinator BS Balder, Ukkel)

En het kan blijkbaar ook geen kwaad dat leerkrachten ook eens in de **spiegel** kijken wat het taalgebruik betreft, zo geven sommige ouders glimlachend aan ...

“De ouders gaven aan dat het soms moeilijk is voor hen om het dialectische taalgebruik van de leerkrachten te begrijpen. Ook al kunnen ze behoorlijk goed Nederlands, dan nog is de tongval, de snelheid waarmee gesproken wordt en de woordkeuze niet altijd evident. Dat hun kinderen ook ‘dialect’ leren, vinden ouders eigenlijk wel wat vreemd.” (Celien, kleuterleerkracht Vlam-school Menen)

— **De plaats van de thuistaal**

Scholen zijn op zoek naar een goed evenwicht tussen het belang van het Nederlands als instructie- en communicatietaal op school en de rol die de thuistaal (of een andere taal) kan spelen op school. Het is bovenal duidelijk dat elke anderstalige ouder het erg belangrijk vindt dat hun kind **Nederlands** leert op school. We horen argumenten die hun bezorgdheid weergeven: schrik voor mogelijke toekomstige leerachterstand, sociale uitsluiting, minder kansen op de arbeidsmarkt ...

“Uit onze bevraging bij de ouders merkten ze op het belangrijk te vinden dat hun kind goed Nederlands kan. Sommigen gaven aan dat hun kinderen het moeilijk hebben met de meertaligheid en dat ze hierin meer ondersteuning wensen. Er wordt ook het tekort aan Nederlandstalige kleuteractiviteiten in de buurt aangehaald. Ouders willen hun kind hiervoor inschrijven met als doel het kind te helpen in het leren van het Nederlands.” (Carine, zorgcoördinator BS Balder, Ukkel)

Dat de thuistaal een plaats krijgt op school, vinden de ouders (en kinderen) zelf erg geruststellend. Ze voelen dit aan als **in hun waarde erkend**.

“Binnen de klaswerking wordt de thuistaal ook toegelaten, bijvoorbeeld tolken voor een vriendje. Dit is zeer belangrijk bij nieuwkomers of angstige leerlingen. Medeleerlingen kunnen dan helpen vertalen, welkom heten, hen geruststellen ...” (Ann, brugfiguur OLV-college Aartshertoginnestraat, Oostende)

Ouders zijn vaak verward over wat hun rol dan best is in de **thuiscontext**. Moeten zij dan Nederlands spreken met hun kinderen, hoe gebrekkig dat ook (nog) is?

“Ouders zijn zich vaak niet bewust dat een goede taalbasis in hun thuistaal ook voordelen heeft naar het verwerven van het Nederlands. Zowel op school als in OKiDO zien we dat sommige ouders zelf een tegenovergestelde verwachting hebben: zij vinden dat hun kind zo veel mogelijk Nederlands moet spreken om hun toekomst niet te hypotekeren en beperken zelf het gebruik van de thuistaal.”
(Katleen, OKiDO Stelkebees, Antwerpen Kievit)

Doorgaans geven scholen en welzijnsorganisaties advies die in de lijn ligt van wat **wetenschappelijk onderzoek** aantoonde: spreek thuis je moedertaal met je kinderen, en bekijk tegelijk welke stimulansen en prikkels je thuis of in de buurt kan geven voor het Nederlands.

“De bevroegde ouders geven aan dat ze thuis met hun kinderen de moedertaal spreken. Ze zeggen dat de school dit stimuleert om dit te blijven doen: ‘Ik spreek nu Russisch met mijn kinderen, want de school zei dat dit beter is’. Dit zorgt er eveneens voor dat ouders zich geaccepteerd voelen, ze vinden dat de school zo respect heeft voor hun cultuur.”
(Melanie, onderwijsbemiddelaar Stad Oostende)

De switch

Kim,
kleuterleerkracht
De Buurt, Brussel

“Vroeger zetten we infodagen en openklasdagen in september op. Daar gaven we anderhalf uur een vrij theoretische uitleg en dan verwachtten we dat de ouders met deze input aan de slag zouden gaan. Maar die stap kwam niet. Je weet wel, het briefje diverse malen meegeven en toch geen reactie krijgen. Dat alles zorgde voor frustraties bij de leerkrachten: ‘we doen zoveel en we krijgen niks terug’. Na de experimenten in dit project beseffen we nu dat we te veel keken vanuit ons leerkrachtperspectief, vanuit onze tunnelvisie. Je hebt alleen zicht op wat jij wil overbrengen, zonder na te denken over hoe de ouders dat ervaren. Het besef van dat eenrichtingsverkeer gaf de klik tot verandering. We hadden mensen van buitenaf nodig om dat ander perspectief binnen te brengen.”

6

Samenwerken met welzijnspartners

“Wij zien ouders, kinderen, partners en schoolteam als evenwaardige partners in de ontwikkeling van het kind. We bezitten allemaal verschillende noodzakelijke puzzelstukken om samen het welzijn en de ontwikkeling van het kind te ondersteunen.”

**(projectmedewerker,
proeftuin Brussel)**

In een veranderende samenleving worden scholen met steeds complexere vragen geconfronteerd. De school als eiland in de buurt, de wijk, de stad is niet meer van deze tijd. Toch blijkt dat scholen en kinderdagverblijven, welzijnsorganisaties en preventieve gezinsondersteuners elkaar soms nog te weinig vinden. En dit ondanks de meerwaarde die samenwerken voor elk van hen én voor de ouders kan betekenen.

In dit hoofdstuk beschrijven we de mogelijkheden en de meerwaarde van samenwerking tussen al deze actoren, wat die kan inhouden én opleveren. Van ouders een stem geven tot je als school laten begeleiden door partners wiens expertise je kan helpen in het veranderingsproces dat je als school doormaakt.

Samenwerken: (voor) wie en waarom?

Ondanks de nood en bereidheid om meer en beter samen te werken, blijken scholen soms nog op een eiland te werken. In de welzijnssector ontstaan talrijke **netwerken en initiatieven** om samen te werken, om zo de noden op diverse levensdomeinen gezamenlijk aan te pakken. De opsplitsing in verschillende beleidsdomeinen, en bijhorende perspectieven, is niet altijd bevorderend om scholen daar goed in mee te nemen.

Toch hebben al deze actoren – scholen, kinderdagverblijven, preventieve gezinsondersteuners en andere buurt- en welzijnsorganisaties – in meerdere en mindere mate en op wisselende momenten invloed op het **leven van ouders**. Alleen al daarom, voor de beleving van ouders en een betere afstemming van dienstverlening, loont samenwerken de moeite. Scholen in de proeftuinen hebben zich voor hun visie-ontwikkeling laten inspireren door de '12 sleutels' (zie p. 177). Sleutel 11, 'banden smeden met de omliggende organisaties' onderstreept het belang van samenwerken met welzijnsorganisaties voor de relatie tussen ouders en scholen.

Het lijkt evident dat iedere actor wel zou varen bij een samenwerking: ouders, schoolteams en de externe partners zelf. Alleen kan de praktijk soms wat **weerbarstig** zijn. Wie zijn voor ons, scholen, mogelijke partners? Wat kunnen/mogen we van hen vragen/verwachten? Tot hoever kan/moet zo'n samenwerking gaan? Wie gaat dat opnemen? Hebben ze hier wel tijd voor? Behoort wat wij hen vragen wel tot hun kernopdracht? Vooral wanneer de ander een nobele onbekende is, kan het water tussen beide nogal diep lijken.

“Ik zie veel ouders die verloren lopen in het onderwijssysteem, zeker ouders die nieuw zijn of de taal niet spreken. Als het bij hen dan al moeilijk loopt op diverse levensdomeinen, dan is het wel moeilijk om je op onderwijs te focussen. Als school ben je dan het eerste aanspreekpunt en kun je hen helpen bij het zoeken naar ondersteunende voorzieningen. Tegelijk merk ik dat veel leerkrachten niet weten dat ze die rol zouden kunnen opnemen. Daarom is het interessant om toch minstens de sociale kaart te kennen.” (Ellen, brugfiguur BS Dubbelsprong, Mechelen)

2

Aankloppen bij welzijn: wat kan welzijn betekenen voor scholen?

2.1 Ouders een stem geven

Verschillende welzijnsorganisaties brengen ouders samen die met vragen zitten over het kleuteronderwijs, hoe dat eruitziet, hoe zich in te schrijven, enzoverder. Zij ondersteunen ouders individueel of in groep door met hen te praten over hun vragen en bezorgdheden over de transitie. Zij proberen samen met hen te **verwoorden** wat ze belangrijk vinden. Zij leggen een extra focus naar die ouders wiens kinderen niet in de kinderopvang zitten.

In hoofdstuk 3 beschrijven we daar diverse praktijken van. Minstens drie zaken vallen bij deze initiatieven op:

- 1 Zij geven ouders een stem, zij ondersteunen ouders om zelf de woorden te vinden die hun vragen, verwachtingen en bezorgdheden tot uitdrukking brengen (empowerment);
- 1 Zij signaleren aan de scholen welke vragen er bij deze ouders leven (signaalfunctie);
- 2 Zij begeleiden ouders opdat de ouders zelf deze vragen aan de scholen kunnen voorleggen (ouders versterken en toeleidend/outreaching naar scholen toe).

Samenwerken met deze organisaties biedt de scholen een mooie kans om samen na te denken over wat een warme overgang voor ouders kan betekenen.

2.2 Ouders leren kennen

Wederkerigheid is ons centraal begrip als we spreken over ouder-schoolsamenwerking. Dit veronderstelt dat de school betrokken is bij de gezinnen. Je ouders leren kennen is dan een noodzakelijke voorwaarde om van een goede samenwerking te kunnen spreken. Dat is des te meer het geval wanneer er bepaalde kwetsbaarheden hun relatie tot de school, maar evengoed tot andere levensdomeinen, beïnvloeden. De lege boterhamendoos is een veelgebruikt voorbeeld, maar doorgaans gaat het om minder zichtbare zaken zoals vertrouwdsheid met onderwijs, (school)taal of de kracht van iemands netwerk. Externe organisaties bekijken ouders ook vanuit hun **diverse rollen** die ouders hebben: als ouder van een leerling, als werkzoekende, als iemand met financiële of huisvestingsproblemen, als ouder zonder netwerk ...

Organisaties en voorzieningen die met (kwetsbare) gezinnen werken, hebben een **breed en veelzijdig beeld op wie de ouders zijn**, op hun leefwereld en leefomgeving, wat hun bezorgdheden, noden en vragen zijn. Zij kunnen ervaringen en inzichten aanreiken hoe het is om in bepaalde kansarme of achtergestelde wijken te leven. Zij zijn bij uitstek goed geplaatst om leerkrachten – doorgaans komende uit de middenklasse – die bredere blik aan te reiken.

“We gingen in school X aan de slag met vragen rond ‘Hoe omgaan met diversiteit?’. Er bleken toch wat stereotyperingen en vooroordelen binnen het team te bestaan. Enerzijds doordat een deel van de leerkrachten niet in de wijk woont en anderzijds doordat sommigen in korte tijd de wijk hard hebben zien veranderen. Er leefden vragen zoals, ‘wat is migratie eigenlijk’, ‘welk effect heeft migreren of vluchten op kinderen’, ‘wat zijn de effecten op de schoolloopbaan’ ... De buurtwandeling met de leerkrachten [zie p. 160] heeft deze vragen nog versterkt. Sommige zaken leken voor hen een bevestiging van een stereotypering, andere waren nieuw. Zo besloten we een vorming op maat van het team op te stellen, een sessie van een halve dag. We vertrokken van hun weerstanden en vragen door deze te erkennen en er dieper op in te gaan. En we gingen na wat dit dan betekent voor de ouders en kinderen die ze in de klas hebben.” (Mariam, Team Diversiteit Atlas Integratie en Inburgering Antwerpen)

In elke regio ziet het plaatje er anders uit: Inloopteams, Huizen van het Kind, Kind en Gezin, armoedeorganisaties, Samenlevingsopbouw, brugfiguren ... Elk hebben ze waardevolle expertise in huis: laagdrempelig werken met kwetsbare ouders, constructief omgaan met diversiteit, inzicht in en kaders rond opvoedingsondersteuning en gezinsbegeleiding ... De school kan bij die organisaties **bondgenoten** zoeken die hun ervaring en expertise willen delen.

2.3 **Professionele ondersteuning van schoolteams**

De kennis en expertise van (welzijns)organisaties op het vlak van werken in welbepaalde contexten, in de mogelijkheden en noden van de gezinnen, kan ook aanleiding geven om hen in te zetten om schoolteams te **begeleiden en ondersteunen**. Zo worden de teams versterkt in het tegemoet treden van ouders (‘professioneel handelen’, zie p. 128).

“We hebben een werkgroep opgericht met de kleuterleerkrachten, de zorgcoördinator, de opbouwwerker van Samenlevingsopbouw en de directeur. Die werkgroep heeft als doel om binnen het schoolteam een proces van visie-ontwikkeling te stimuleren over de ouder-schoolsamenwerking. We laten ons kritisch bevragen door de opbouwwerker en we plannen intervisie met twee andere scholen. De acties die we in de toekomst plannen, zullen we hieraan toetsen. Bovendien kan ik als nieuw aangestelde brugfiguur ook mee het proces activeren.” (Ellen, brugfiguur BS Dubbelsprong, Mechelen)

“We dachten na over een mogelijke actie, een communicatietool naar ouders toe. We belegden een overleg met enkele brugfiguren, een medewerker van de Katrol (Studie- en Opvoedingsondersteuning aan Huis) en de coördinator van de avondschoon. We legden ons oor te luisteren bij een vormingswerker van het Agentschap Integratie en Inburgering. We kregen heel wat goede tips, bijvoorbeeld omtrent anders communiceren, omgaan met weerstand ... Ook konden we een beroep doen op de expertise van de intercultureel deskundige van Dienst Samenleven van de Stad Oostende. Zij vindt gemakkelijk toegang bij de verschillende gemeenschappen en sleutelfiguren, waardoor zij de noden van de gemeenschappen kan vertalen en doorgeven aan de sociale partners.” (Melanie, onderwijsbemiddelaar Stad Oostende)

Naast brugfiguren in het onderwijs zijn er ook brugfiguren actief in de welzijnssector. Ook zij kunnen dus een bevoorrechte partner zijn om de expertise van welzijn in de school binnen te brengen. Organisaties die met kwetsbare gezinnen werken, hebben heel wat ervaring in het laagdrempelig en empowerend werken, over diverse levensdomeinen heen. Zij zijn doorgaans ook goed op de hoogte van hoe kwetsbare ouders de omgang met de school beleven. Hun medewerkers uitnodigingen voor een uitwisseling, observatie of intervisie kan zeker verrijkend zijn. In hoofdstuk 7 beschrijven we enkele praktijken van onder meer welzijnsorganisaties die scholen **begeleid en gecoacht** hebben.

We stellen dus vast dat externe expertise zuurstof aan schoolteams kan geven: **een andere bril** om naar ouders te kijken, bezorgdheden en verwachtingen van ouders signaleren, samen goede praktijken uitwerken, ‘kritische vriend’ of coach van het team zijn ... Deze samenwerking tussen scholen en welzijnsorganisaties kan ook **duurzaam** worden. Wat hierboven beschreven staat (signaalfunctie voor de stem van ouders – expertise van ouders en hun contexten binnenbrengen – scholen begeleiden en ondersteunen) kan verankerd worden, zodat er een systematische wederzijdse bevruchting plaatsvindt.

“De onthaal- en groepswerker van het Huis van het Kind is ook brugfiguur in de communicatie met de school indien de ouders dit wensen. Zij houdt de scholen op de hoogte van wat er gaande is in het Huis door flyers en deelname aan het scholenoverleg. Zij ontvangt bezoekgroepen vanuit scholen, bijvoorbeeld oudergroepen of buurtwandelingen voor leerkrachten, of vertelt over het Huis in de scholen zelf. Een vast gezicht zorgt ervoor dat de drempel van de school naar het Huis van het Kind voor de ouders en omgekeerd kleiner wordt.” (Veerle, Huis van het Kind, Antwerpen-Kiel)

We beschrijven elders in dit boek mooie **praktijken**. Zo kunnen kleuterleerkrachten samen met de regioverpleegkundige van Kind en Gezin op huisbezoek gaan (zie p. 88). Of kinderdagverblijven zitten samen met kleuterteams om te leren van elkaars wenbeleid, dit op elkaar af te stemmen en zo beide teams te professionaliseren (zie p. 156). Of een inloopteam werkt aanklappend naar gezinnen toe om de brug met de school te versterken of te herstellen.

“We wilden samen met de ouders een traject opstarten om met hen in kaart te brengen welke factoren maken dat ze hun kindjes frequent thuis houden. We proberen ook te achterhalen wat ze nodig hebben om hun kindje naar school te sturen: hebben ze extra info nodig, moet er nog aan vertrouwen en veiligheid gewerkt worden, enz. Door deze begeleiding weg te nemen van de school, creëerden we wellicht meer veiligheid voor de ouders om bepaalde zaken te bespreken. Er zijn immers altijd redenen waarom ouders het erg moeilijk vinden om zaken aan de school te zeggen of uit te leggen. We merken dat dat erg gevoelig kan liggen. Zo zitten sommige ouders met de schrik dat, wanneer ze iets kritisch zouden zeggen, dit effect zou

hebben op hun kind. Bij één gezin konden we de ouders met succes adviseren om de Opvoedingswinkel om advies te vragen. Doordat de ouders ons in vertrouwen namen, hoorden we ook enkele delicate zaken. Eén gezin zei dat hun kind niet meer naar school wilde omdat kinderen onder elkaar racistisch reageerden. De ouders durfden dit niet aan te kaarten bij de directie. Met onze steun heeft de moeder dit dan toch aan de directrice toegelicht.” (Karen, Inloopteam Kind en Preventie, Gent)

Samenwerkingen met externe partners geven ook mooie aanleidingen om de school actief bij de buurt- of wijknetwerken in te schakelen.

“We zetten in op netwerken en overlegmomenten in de buurt en geloven dat dit ondersteunend werkt voor de participatie van ouders. Omdat we later ook ouders willen stimuleren om hier aan deel te nemen, willen we als medewerkers zelf een breed zicht hebben op het aanbod en de mogelijkheden van de buurt, bijvoorbeeld op vlak van infrastructuur. Er ontstaan op die manier netwerken naar het aanbod in de buurt maar ook netwerken tussen ouders. Dit zijn namelijk momenten waarin er meer tijd en ruimte is om elkaar te ontmoeten, te leren kennen en verdiepende relaties uit te werken.” (Katleen, OKiDO Stekelbees, Antwerpen Kievit)

Van welzijn naar school: de school als vindplaats en inspirator

Scholen zijn voor welzijnspartners een belangrijke ‘vindplaats’. Niet alle ouders vinden hun weg naar het welzijnswerk. Scholen die een goede vertrouwensband hebben met hun ouders zijn in die zin een geprivilegieerde partner om ouders toe te leiden naar een **aanbod** waar ze nood aan hebben.

Door aanwezig te zijn op school worden welzijnspartners een bekend of vertrouwd gezicht voor ouders en voor leerkrachten. Dat biedt voor beide actoren **mogelijkheden** indien ze goed doorzocht worden.

“Met het project ‘Kinderen eerst’ wordt ingezet op een welzijnswerker van het OCMW op school. Dit kan in de vorm van zitdagen, maar ook onder de vorm van contactpersoon voor brugfiguren. Vorig schooljaar werd door de welzijnswerker informatie over de sociale kaart gegeven in een vorming voor het team. Eén school ervaart dat ze daardoor meer zicht kregen op de sociale kaart en mogelijkheden voor het ondersteunen van kwetsbare families, welke partners er in de wijk actief zijn, enz. Het kennen van ‘gezichten’ van mensen bij partnerorganisaties is daarvoor een meerwaarde: zo is het contact opnemen met elkaar gemakkelijker.” (Lia en Heidi, Onderwijscentrum Gent)

“De positieve effecten van de begeleiding van onze ouder-kindactiviteiten door Hopon [zie p. 174] gaan ook verder dan enkel de activiteiten op school. We merken dat voor gezinsbegeleidingen de partner (Hopon) sneller wordt betrokken omdat zowel voor de school als voor de gezinnen de persoon al gekend is. Ouders hebben ook die partner al zien rondlopen, dus ook daar is het makkelijker om een diepgaand contact te hebben, het wordt gemakkelijker als hulp ervaren. Een bekend gezicht maakt echt het verschil. De samenwerking met welzijn op school is nu veel breder. Het is meer ingebed in de werking.” (leerkracht, Brussel)

Ook inhoudelijk kan de samenwerking met scholen verrijkend zijn. Door in de klas met ouders te werken kan je als welzijnsactor nieuwe ideeën opdoen voor je **eigen werking**.

“Ook voor ons als partner was het een meerwaarde om de ouder-kin-dactiviteiten [zie p. 112 e.v.] te begeleiden, aanvullend op de oudercafés die wij sowieso in ons basisaanbod hebben. Het biedt een meerwaarde voor beide partijen – Hopon en de scholen – om eerst iets actief samen te beleven, om van daaruit dan verder in gesprek te gaan en verdere samenwerkingen te bekijken.” (Sarah, medewerker bij dienst Hopon, Solidariteit voor het Gezin vzw, Brussel)

Buurt-wandeling voor kleuter-leerkrachten: 'een goede start'

Ann-Sofie en Pat,
Onderwijsnetwerk
Antwerpen

“Uit de bevraging van de schoolteams bleek dat de leerkrachten slechts **bepaalde kennis** hebben **van de leefomgeving van hun kinderen** en ouders. Enkele quotes:

- Leerkrachten beseffen soms nog onvoldoende hoe de kinderen leven,
- Sommige leerkrachten geven aan weinig ervaring te hebben rond diversiteit en kansarmoede,
- Leerkrachten en zorgteam weten niet altijd raad met de problemen waarmee kinderen en gezinnen geconfronteerd worden.

We hebben geleerd uit vorige wandelingen. Zo bleek uit één daarvan dat, wanneer er geen kader en geen afsluiter wordt aangeboden, dat de deelnemers wat verloren liepen in het aanbod, dat er geen focus was en te weinig ruimte voor echte ‘inleving’.

We focusten op de 4 scholen in de Kiel-wijk. Onderdelen van het **programma**:

- onthaal, kennismaking en verwelkoming
- workshops: interculturalisering (werken rond vooroordelen) en taal (drempels voor taalverwerving), ingebracht door Atlas, Agentschap Inburgering en Integratie Antwerpen
- korte voorstelling Huis van het Kind
- wandeling door de wijk, input over jeugdwerking, sociale functies van het park ...
- lunch in het cultureel ontmoetingscentrum NOVA, info over het aanbod voor de ouders en hun kinderen (buurtsport, Recht-op, Samenlevingsopbouw, pc's en internet beschikbaar ...)
- Wandeling, bezoek aan een woontoren en een leeg appartement, kennismaking met de leefomstandigheden van vele gezinnen
- Info over De Stobbe, een ‘Centrum voor Integrale Gezinszorg’
- intensieve nabespreking: wat betekenen deze ervaringen voor je praktijk? welke competenties worden aangesproken of heb je nodig om met ouders uit deze wijk te werken? wat heeft je het meest getroffen?

Uit de evaluatie bleek dat de leerkrachten erg **geraakt** waren. Het geeft hen een andere kijk op gezinnen die deel uitmaken van hun klasgroep. Opvallend ook was hun verwondering voor wat de wijk te bieden heeft voor ouders. De leerkrachten kunnen bepaalde zaken zoals een lege brooddoos, gebrek aan hygiëne en vermoeide kleuters, beter kaderen. De workshops en de nabespreking tilden de buurtwandeling naar een hoger niveau. “

Tegelijk vallen er mooie **neveneffecten** op:

- Scholen en welzijnsorganisaties komen dichterbij elkaar, wisselen uit, doen makkelijker een beroep op elkaars deskundigheid.
- Leerkrachten zijn beter op de hoogte van het aanbod dat in de wijk aanwezig is. Zij kunnen ouders makkelijker adviseren en toeleiden naar een gepast aanbod.
- Het beleven van deze wijk opent voor de deelnemers een nieuw perspectief op de gezinnen waarmee ze werken. Zij kunnen gezinssituaties beter begrijpen en zich beter inleven in de leefwereld van deze families.

De context van je gezinnen leren kennen lokt her en der ook **vragen** uit **die breder en dieper gaan**, zoals nieuwsgierigheid wat migratie met een mens doet, hoe onderwijs in andere landen wordt vormgegeven, wat armoede in het dagelijkse leven betekent, hoe tweedetaalverwerving eigenlijk best verloopt, enzoverder. Samen met externe partners kunnen scholen hun **eigen expertise** op deze aspecten verdiepen. Wat het empathisch vermogen bij het team alleen kan doen groeien.

De ervaringen met deze ‘Goede Start’-wandelingen gebruiken we om het concept naar andere stadswijken uit te rollen.”

7

Professionele ondersteuning aan scholenteams

“Ik wou eerst voelen hoe het er in de school aan toe ging, observeren. Ik voelde stress bij de leerkrachten, ‘die komt ons controleren’. Ik heb vaak benadrukt dat ik geen inspectie was, ‘ik kom hier niet om te evalueren, wel om te kijken hoe bepaalde zaken efficiënter kunnen lopen’. In de eerste gesprekken probeerde ik zicht te krijgen op ‘waar droom je van, wat is je wens, hoe wil je liefst dat het contact met ouders loopt, met welke frustratie wil je aan de slag?’”

(Eva, leerkracht bij
CBE Brusselleer vzw)

In een veranderende samenleving worden scholen met steeds complexere vragen geconfronteerd. De school als eiland in de buurt, de wijk, de stad is niet meer van deze tijd. Toch blijkt dat scholen en kinderdagverblijven, welzijnsorganisaties en preventieve gezinsondersteuners elkaar soms nog te weinig vinden. En dit ondanks de meerwaarde die samenwerken voor elk van hen én voor de ouders kan betekenen.

In dit hoofdstuk beschrijven we de mogelijkheden en de meerwaarde van samenwerking tussen al deze actoren, wat die kan inhouden én opleveren. Van ouders een stem geven tot je als school laten begeleiden door partners wiens expertise je kan helpen in het veranderingsproces dat je als school doormaakt.

Het opzetten van een begeleidingsstructuur

De school als een professionele leergemeenschap in een diverse samenleving....

Een ouder-schoolsamenwerking uitbouwen brengt leerkrachten en kinderbegeleiders in contact met een grote diversiteit aan ouders en lokale gemeenschappen. De toenemende diversiteit vraagt om schoolmedewerkers die hun eigen handelen en visie niet als absoluut geldend zien. Ze proberen net om verschillende perspectieven te verbinden in hun werk: de praktijk is een **ontmoeting en onderhandeling** tussen mensen met verschillende visies, waarden en normen.

Die continue reflectie stimuleren is waar het in professionaliseringstrajecten in essentie over gaat: leerkrachten en kinderbegeleiders die als ‘onderzoekers’ hun veronderstellingen en evidenties in vraag durven stellen om de kwaliteit van het onderwijs voor elk kind, zijn of haar familie en de lokale samenleving te verbeteren. Door **kritische reflectie** ontstaan nieuwe pedagogische praktijken die beantwoorden aan de noden van een specifieke maatschappelijke context.

Vanuit deze invalshoek bracht **Neset**, een adviserend netwerk van onderzoekers die in opdracht van de Europese Commissie onderwijsonderzoek opvolgen, een rapport uit waarin het belang van kleuterscholen en kinderdagverblijven als **professionele leergemeenschappen** te ontwikkelen beschreven staat. Op basis van internationaal onderzoek en inspirerende praktijken in Europa schuift Neset vijf essentiële succesfactoren van een professionele leergemeenschap naar voren (Neset, 2017¹).

- 1 Leerkrachten en kinderbegeleiders engageren zich in **reflectie en verdiepende dialoog** met collega’s over de pedagogiek van de dagelijkse praktijk.
- 2 Leerkrachten bewegen zich voorbij hun eigen klasdeuren door hun praktijk te ‘deprivatiseren’, door **elkaars praktijken** te observeren, feedback te geven, samen te plannen en zich te engageren in een dialoog met ouders en lokale gemeenschappen om samen school te maken.

¹ Sharmahd N., Peeters J., Van Laere K., Vonta T., De Kimpe C., Brajković S., Contini L., Giovannini D.; Transforming European ECEC services and primary schools into professional learning communities: drivers, barriers and ways forward, NESET II report, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017. doi: 10.2766/74332.

- 3 Er is een investering in een **collectieve verantwoordelijkheid** in het leven van jonge kinderen en hun families, omdat veranderingen niet enkel de verantwoordelijkheid zijn van één leerkracht of één directeur.
- 4 Er is een focus op het bereiken van een **gedeelde visie en waarden**, ingebed in de kinderrechten en het respect voor diversiteit. Dit vormt de basis om gedeelde, collectieve en ethische beslissingen te nemen in dagelijkse interacties met kinderen, ouders, gemeenschappen en elkaar als collega.
- 5 **Inspirerend leiderschap** is een beslissende factor om verandering en innovatie in scholen te implementeren en verankeren.

— **...via het opzetten van een begeleidingsstructuur**

Dit vraagt dat scholen een begeleidingsstructuur, al dan niet in samenwerking met andere partners, realiseren waarin deze reflectieve processen op verschillende niveaus kunnen plaatsvinden: op het individuele niveau van een leerkracht/kinderbegeleider, op teamniveau van de leerkrachten, op organisatieniveau, op niveau van de schoolgemeenschappen en op niveau van de samenwerkingsverbanden met welzijns-, integratie- en inburgeringsorganisaties. Om de reflectieprocessen en procesbegeleiding richting te geven, is het belangrijk om met het team een gezamenlijke visie op te bouwen (zie punt 3, p. 176).

In de kaderteksten schetsen we twee proeftuinpraktijken in het opzetten van een begeleidingsstructuur tijdens het AMIF-project.

Begeleidingsstructuur Proeftuin Brussel

Tais, GO!
Scholengroep Brussel

“Per school is er een **coördinator** ouder-schoolsamenwerking die, met de steun van de directie, de brug tussen de school en het AMIF-samenwerkingsverband is en zich volop inzet voor het project. Deze coördinatoren doen niet alles zelf: ze enthousiasmeren en ondersteunen net hun collega’s. Omdat zij zo verweven zijn met het project hebben ze een goed zicht op knelpunten en goede praktijken en dat zorgt voor verdieping. Zo kwam dankzij hen het thema ‘ontmoeten van ouders onderling stimuleren’ mee op de proeftuinagenda. Een thema waarvoor we bij de opstart van het project eigenlijk nog geen bijzonder oog hadden.

Maar onze coördinatoren staan er niet alleen voor: per school zijn er ook **kerngroepen ouder-schoolsamenwerking** opgericht. Dit bleek een echte noodzaak te zijn om verschillende acties samen kwalitatief vorm te geven, bij te sturen en te evalueren samen met alle betrokkenen. Ook werd er met het hele schoolteam regelmatig stilgestaan bij **visievorming**. Concrete activiteiten opzetten gaat immers hand in hand met het werken aan visie, en net op dat vlak hadden teamleden bij de bevraging aangegeven dat ze iets misten.

Om tussen de verschillende scholen en partners ideeën, uitdagingen en sterktes te kunnen delen organiseerden we **intervisies** voor onder andere leerkrachten. Deze uitwisseling zorgde ook voor concrete veranderingen. Zo inspireerde het een school om een ‘zachte landing’ te organiseren: ouders zijn nu elke ochtend welkom om hun kind in de klas af te zetten en mogen dan gerust nog even ‘blijven hangen’.

Misschien wel een van de meest gewaardeerde begeleidingen binnen ons project zijn de **individuele ondersteuning**en voor teamleden. Hopon [zie kadertekst p. 174] ondersteunde zo leerkrachten bij de aanpak en de filosofie van ouder-kindmomenten in de klas. Brusselleer vzw zorgde in BS De Buurt voor een intensieve praktijkgerichte coaching laagdrempelige en heldere communicatie die voor teamleden veel betekend heeft.

Met de **stuurgroep**, bestaande uit de verantwoordelijken van al onze partners en scholen, volgden we het goed verloop van het project op en voorzagen we de nodige omkadering en informatie-uitwisseling. Voldoende uitwisseling over de verschillende partners en activiteiten heen blijft tegelijkertijd telkens weer een grote uitdaging.

In ons proefproject hebben we geprobeerd een goed net van **multidisciplinaire begeleidingsstructuren** uit te bouwen. Zo kan expertise zich verspreiden en is er een positieve synergie tussen verschillende activiteiten: inzet op het ene helpt ook andere aspecten vooruit.”

Begeleidingsstructuur Proeftuin Oostende

Melanie,
onderwijsbemiddelaar
Stad Oostende,
en Kimberly,
projectmedewerker
Oostende

“Zes keer per schooljaar organiseren we een werkgroep kleuterparticipatie voor leerkrachten van drie verschillende scholen en brugfiguren. In deze **interviewwerkgroep** hebben we

- aandacht voor wat leerkrachten en ouders hebben aangegeven tijdens de bevraging van de voorbereidende fase,
- samen met leerkrachten gebrainstormd en concrete acties uitgewerkt op klas- en schoolniveau omtrent 4 thema's: communicatie, ouderbetrokkenheid, dagverloop en onthaalbeleid.

Die suggesties van acties werden in de aparte scholen besproken en uitgetoetst. Tijdens een volgende werkgroepvergadering worden ze dan geëvalueerd.

Per school is er een **pedagogisch begeleider** ingezet om leerkrachten/zorgcoördinatoren/brugfiguren te ondersteunen en te coachen in een betere ouder-schoolsamenwerking. Ze bespreekt minimaal tweewekelijks de ouder-schoolsamenwerking met de leerkrachten die deelnemen aan de overkoepelende interview. Hoe kunnen ze de ontwikkelde acties, mindshifts en visieveranderingen delen met hun collega-leerkrachten? Hoe kunnen ze het evolutieproces dat ze meemaken in de interview ook stimuleren bij alle leerkrachten van de school?

De pedagogisch begeleider brengt deze thematiek ook telkens weer aan op het **kernteam** Kleuterparticipatie van de school. Daarnaast zit zij regelmatig samen met de directie en andere staffuncties om een doorleefde geïntegreerde visie uit te werken, mandaat te blijven krijgen om leerkrachten te ondersteunen in deze thematiek en om organisatorische condities te verbeteren zodat leerkrachten de mentale en tijdsruimte hebben om ouders te kunnen ontmoeten. De directies van de drie scholen zitten ook tweemaal samen met de pedagogisch begeleiders om opvolging en verankering op verschillende niveaus te garanderen.”

2

Begeleiding en coaching

Begeleiden en coachen van medewerkers via verschillende begeleidingsvormen gaat in essentie om voorwaarden creëren zodat diepgaand leren kan plaatsvinden. Via de begeleidingsstructuur introduceer je een procesmatige manier van werken waarin een (interne of externe) pedagogisch begeleider een cruciale rol heeft om een klimaat van dialoog en participatie mogelijk te maken. Hiermee bedoelen we niet gewoon een plaats waar we wat ideeën en ervaringen uitwisselen, wel een democratische plaats waar we veronderstellingen in vraag stellen en waar relaties op de voorgrond staan.

— De spiegel en de vragensteller

Naar een sterkere ouder-schoolsamenwerking evolueren betekent een veranderingsproces in gang zetten dat naar dat doel toewerkt. Eenmalige vormings- of nascholingsactiviteiten zullen wellicht niet voldoende zijn. Tegelijk is het voor scholen niet altijd evident om vanuit analyses van de eigen praktijk – bijvoorbeeld aan de hand van bevragingen bij ouders of leerkrachten – tot veranderingsacties te komen. Centraal staat **reflecteren over de eigen praktijk** en daardoor mensen motiveren om met kleine stappen het veranderingsproces aan te gaan. Een externe coach kan dit proces ondersteunen. Hij of zij stelt vragen en brengt kennis en expertise binnen.

Een coach doet ertoe om veranderingen teweeg te brengen. Via een coach kun je als leerkracht, kernteam of school de vraag stellen of je wel goed bezig bent. De coach reikt de school een spiegel aan en stelt voortdurend de waarom-vraag. Dat is nodig omdat je als school – en dat geldt voor elke organisatie – snel in een gesloten systeem zit waar die waarom-vraag niet vaak meer gesteld of beantwoord wordt.

— Randvoorwaarden

Door begeleiding of coaching in de school te halen, wordt bij het team vooral een proces van diepgaande reflectie en leren gestimuleerd. Als begeleider of coach betekent dit dat je een soort ‘critical friend’-positie inneemt. Deze vorm van diepgaand leren vindt meestal plaats in een zone tussen comfort en angst voor het onzekere: je probeert deelnemers uit te dagen zonder ze angstig te maken. Je nodigt hen wel uit om gekende paden te verlaten, je

gaat samen op zoek naar alternatieve betekenissen en mogelijke acties, op basis van de input van ouders. Als (interne of externe) pedagogisch begeleider denk je dus best na over een **veilig klimaat** waarin deelnemers vrij kunnen spreken en hun kwetsbaarheid mogen tonen. Het werken aan vertrouwen en veiligheid is een continu proces en geen eindstadium.

We laten hieronder twee coaches aan het woord die enkele proeftuinen hebben begeleid, met name: **Sarah**, projectmedewerker en coach in de Gentse proeftuinen (vanuit het Onderwijscentrum Gent) en **Stéphanie**, opbouwwerker bij Samenlevingsopbouw provincie Antwerpen in Mechelen en coach in de drie basisscholen van de proeftuin Mechelen.

— **Waarom samenwerken met een externe partner/coach?**

“De school zit soms vast – ‘wat we doen, werkt niet’ – dus ze zijn blij ondersteuning te krijgen. Ze vinden het bijvoorbeeld fijn om **modellen** aangereikt te krijgen, zoals de 12 sleutels [zie p. 177] of de participatiepiramide, omdat dit hen een **andere bril** geeft om over iets na te denken. Samenlevingsopbouw heeft een bepaalde manier van kijken naar en werken met ouders. Die expertise binnenbrengen op een moment dat leerkrachten ‘vastzitten’ kan bevrijdend werken. Als externe kun je makkelijker het doel voor ogen houden, in dit geval: het perspectief van gezinnen blijven binnenbrengen.” (Stéphanie)

“Een externe coach heeft voordelen, je bent buitenstaander en je hebt geen verbinding met wat er al in de school is gebeurd, met het verleden en de geëvolueerde cultuur, waardoor je met vrije handen en een frisse blik kunt beginnen. Zo kun je als externe coach steeds opnieuw de **onbevangen vraag** stellen, ‘wat doe je hier precies?’ en ‘waarom doe je dat zo?’ Tegelijk stel ik ook **verdiepende vragen** en ben ik niet tevreden met een eenvoudig, oppervlakkig antwoord – zoals ‘omdat we het altijd al zo gedaan hebben’ – maar zoeken we samen naar een antwoord waar we een actie kunnen aan koppelen of een reeds gedane actie kunnen verankeren.” (Sarah)

— **Houding**

“Je houding is erg belangrijk. De manier waarop je ergens binnen komt doet ertoe. Het gaat zowel om onderzoeken en observeren maar ook om benoemen wie je bent en wat je komt doen en ook wat je zeker niet wilt doen. Transparantie, openheid en duidelijkheid dus. Dat betekent dat je soms je grenzen moet stellen: ‘op deze vraag kan ik zelf geen antwoord geven’. Tegelijk moet je als coach soms op je remmen staan, om niet te pushen waar een team nog niet aan toe is. Dat betekent dat je soms samen met het team de oorspronkelijke coachingsvraag moet herformuleren. Belangrijk is ook om niet-oordelend te coachen, om in een school binnen te stappen en te kijken wat er al is en van daaruit de leerkrachten tot inzichten te brengen. Je kunt wel zelf nieuwe items – zoals good practices van andere scholen – aanbrengen, maar het is aan hen om in de spiegel te kijken en aan de slag te gaan.” (Sarah)

“Ik vond het belangrijk om die klas- en schoolcontext te snappen, dus eens een voormiddag mee te draaien, voldoende aanwezig zijn op de school. Zo kun je sommige onzekerheden en angsten bij leerkrachten beter begrijpen.” (Stéphanie)

— **Vragen stellen**

“Door mijn kennis van kwetsbare gezinnen vanuit Samenlevingsopbouw, vind ik het mijn rol om het perspectief van de gezinnen bij het schoolteam binnen te brengen. Mijn rol als coach is dan soms gewoon die waarom-vraag stellen. De leerkracht is wat geïrriteerd omdat er minder ouders kwamen opdagen. Dan vraag ik: ‘heb je hen al eens gevraagd waarom dat niet lukte?’. ‘Ah nee, misschien moeten we dat eerst eens doen’. Leerkrachten gaan ook graag snel en enthousiast in de actiemodus: ‘we gaan dit en dat doen’, en dan kan die waarom-vraag even op de rem gaan staan. Op die manier denken we samen na en komen we vaak tot nieuwe inzichten. Ook bij het evalueren: niet iets aanduiden als ‘goed’ of ‘slecht’, maar even stilstaan en dieper doorvragen.” (Stéphanie)

“Een coach is niet de ‘alwetende persoon’ die het even komt uitlegen. Sommige scholen hebben hier een dubbele houding tegenover: enerzijds willen ze wel dat je het hen komt vertellen wat ze moeten doen, anderzijds aanvaarden ze het ook niet.” (Sarah)

— **Open geesten**

“Een coach kan moeilijk werken als er geen open cultuur aanwezig is. Er moet minstens de intentie zijn om die te verkrijgen. Een boutade is: wie het nodig heeft, vraagt het niet. Soms zitten scholen vast in hun eigen wereld en zien ze de vragen niet die ze moeten aanpakken.” (Sarah)

— **Op maat**

“In de ene school hanteer je best het helikopterperspectief, in een andere school werk je best samen concrete acties uit. Het is telkens op zoek gaan naar de juiste manier. Je moet je ook telkens afstemmen op het ritme van de school en rekening houden met de schoolcultuur.” (Stéphanie)

— **Terugkoppeling nodig**

“Terugkoppeling naar alle bevrageden is nodig, ook en zeker als er na het bespreken van de resultaten uit bevragingen al bepaalde acties gepland zijn. Dat is niet meer dan correct en zorgt bovendien bij ouders voor het gevoel ernstig genomen te worden: ‘er gaat iets gebeuren met mijn bezorgdheden’. Zeker bij ouders die het gevoel hebben weinig of geen invloed te kunnen uitoefenen op de leefwereld rondom hen.” (Stéphanie)

“Dicht bij de leerkrachten coachen, loont”

Veronique en Sarah, resp. coördinator en opvoedingscoach bij dienst Hopon van vzw Solidariteit voor het Gezin, Brussel

“Hopon is een dienst voor opvoedingsondersteuning. Een groot deel van onze opdracht bestaat uit opvoeding op een interactieve manier bespreekbaar maken met (groepen) ouders en op vragen van professionals ingaan. Onze taak binnen het AMIF-project was het begeleiden van pre-schoolactiviteiten, ‘Samen Talenten Beleven’ en oudercafés samen vormgeven en/of verder uitbouwen binnen de drie betrokken Brusselse scholen. ‘**Samen Talenten Beleven**’ (STB – zie p. 113) was voor ons nieuw omdat hier kinderen bij betrokken zijn. We vertrekken van wat de leerkracht als mogelijk en wenselijk ziet. Het helpt aan de leerkrachten mee te geven dat dit een experiment is, dat we samen dingen gaan uitproberen en er samen uit leren.

We willen in de voorbereiding met de leerkracht enkele zaken op voorhand heel goed doorspreken:

— Algemeen

- Wat zijn je verwachtingen, wat wil je met deze STB-activiteit bereiken?
- Wat denk je dat dit voor de ouders en voor het kind kan betekenen?
- Wat zie je zitten, wat zie je jezelf doen, wat verwacht je van ons, hoe kunnen we dat samen doen?
- Waar voel je je comfortabel bij, wat werkt voor jou?
- Wil je met inschrijvingen werken zodat je weet wie er komt en hoeveel of laat je het open?
- ...

— Vóór de activiteit:

- Hoe gaan we dit vormgeven, hoe onthalen we de ouders (kan verschillen als het om ouders gaat die je al kent of om nieuwe ouders)?
- Hoe ziet de activiteit eruit?

— Na de activiteit:

- Wat wil je in de nabespreking aan bod laten komen?
- Hoe ga je dat vragen, werken we met open vragen, zetten we een methodiek in ...?

Ook in de **nabespreking** na elke activiteit houden we individuele gesprekken met de leerkrachten, bijvoorbeeld hoe heb je dit nu ervaren, wat heb je eruit gehaald, wat heb je gezien (en wat heb ik als ondersteuner gezien) ...? Die gesprekken waren zeer nodig! Sommige leerkrachten reageerden nogal snel, ‘het is niet geslaagd want niet alle ouders waren er’. Maar daardoor konden we doorbomen over wanneer iets geslaagd is, waar je naar kijkt, hoe je je verwachtingen zo kunt formuleren dat ze invloed hebben op je beleving erna.

— Effecten na anderhalf jaar

Wat ons opvalt is de motivatie en zin bij leerkrachten om iets gelijkaardigs te blijven doen. Vooral de **rijkdom van informatie over de thuiscontext** werkt motiverend, omdat dit helpt om met de kinderen om te gaan. Ze merkten dat het contact vóór de activiteit afstandelijker was en nu aangenamer, vlotter. Leerkrachten waren ook blij met de **feedback van ouders**. Zo zei een leerkracht dat één ouder op de oudercontacten niets inbracht maar na de activiteit wel spontaan begon te vertellen over wat thuis moeilijk liep.

In de drie scholen worden de STB-momenten verdergezet. **Ook andere leerkrachten** willen dit ook omdat ze merken dat er op een andere manier met ouders wordt gecommuniceerd. We merken ook dat **ouders, ondanks taal- of cultuurdrempels, toch dichterbij elkaar komen**, iets wat leerkrachten vaak aangeven als ‘erg moeilijk te realiseren’. Sommige leerkrachten geven expliciet aan dat zij, dankzij deze concrete samenwerkingen en activiteiten, echt een fundamentele shift in visie hebben doorgemaakt. Dat er een **‘aha-moment’** was.”

Visie-ontwikkeling

Visie op een goede ouder-schoolsamenwerking zoekt een antwoord op vele vragen, zoals: **waar staan we voor**, wat willen we precies realiseren en waarom, wie hebben we daarvoor nodig, wat hebben we zelf in huis en waar kunnen we nog mosterd halen, wie betrekken we in dit verhaal, hoe krijgen we het hele team mee, hoe starten we een proces op zodat alle actoren zich betrokken voelen bij waar we naartoe willen?

Een visie ontwikkelen zorgt voor **dynamiek**. Het kan alle actoren – leerlingen, ouders, leerkrachten, ander schoolpersoneel – met elkaar verbinden. Daarom kan het geen top-down-proces zijn. Verbinding ontstaat wanneer ieder zich betrokken voelt en aangesproken wordt om mee te denken. Dit is geen weg zonder hindernissen of zijwegen. Weerstand, angsten, onzekerheden, negatieve ervaringen, bepaalde percepties en vooroordelen liggen mee op tafel als de school expliciete lijnen en rode draden wil uitzetten. Het team professionaliseren betekent dus ook **veiligheid** bieden opdat die drempels bespreekbaar worden, opdat ze niet enkel als last maar als uitdaging worden gezien.

“Je werkt in scholen wel best eerst aan een visie, zeker waar die nog niet sterk is uitgebouwd, anders hebben andere acties niet zo veel zin. In de praktijk merken we dat wanneer schoolmedewerkers niet weten met welk doel ze een bepaalde actie uitvoeren, deze actie weinig tot geen kans op slagen biedt. Vandaar is een duidelijke visie waar alle schoolmedewerkers zich achter stellen een grote meerwaarde.” (Sarah, projectmedewerker en coach in de Gentse proeftuinen, vanuit het Onderwijscentrum Gent)

— De 12 sleutels

Er bestaan vele modellen om het proces van een dynamische visie-ontwikkeling te prikkelen en aan te vuren. Eén ervan is het werken met de ‘12 sleutels’ die door vele proeftuinen als nuttig en inspirerend werd beschouwd. Deze sleutels zijn de uitkomst van een project van de Koning Boudewijnstichting² waarbij **ouders tot 12 belangrijke voorwaarden** komen, die los van de gekozen acties van belang zijn bij het opbouwen van een goede ouder-schoolrelatie. Om de ouders even aan het woord te laten: “Hou deze 12 sleutels steeds goed in je achterhoofd! Want zonder deze sleutels riskeert je project een lege doos te worden en je actie een banaal methodiekje zonder enige inhoud ...”.

- 1 Begin bij het elementaire: glimlachen, goedendag en respect
- 2 Nadenken in en handelen vanuit het (school)team
- 3 De families nemen zoals ze zijn, daar waar ze zijn
- 4 Het is aan de school om de stap naar de ouders te zetten
- 5 Banden creëren alvorens er moeilijkheden opduiken
- 6 Voorrang geven aan mondelinge contacten en visuele ondersteuning
- 7 De taaldrempels overstijgen
- 8 Het impliciete expliciteren
- 9 Aandacht voor de vaders
- 10 Het aantal deuren/ingangen vermeerderen
- 11 Banden smeden met de omliggende organisaties
- 12 Van de tijd een bondgenoot maken

— Praktijken met de 12 sleutels

Enkele (scholen in) proeftuinen vertrokken vanuit de 12 sleutels om het hele schoolteam te **sensibiliseren en te motiveren** rond de samenwerking ouder-school (zie ook kaderteksten p. 180 en 181).

“Wij hebben de 12 sleutels gebruikt om een denkproces op te zetten. Eerst met de leerkrachten, daarna met de ouders en uiteindelijk ook met de twee groepen samen. In de eerste sessie met de leerkrachten werden prioriteiten bepaald door stickers, te verdelen over de sleutels die de teamleden het belangrijkste vonden. Doel was om verder te werken met de drie sleutels die de meeste stickers kregen

en dus als meest prioritair ervaren werden. Het schoolteam werd dan gevraagd 3 groepen te vormen. Elke groep kreeg de taak om voor de drie sleutels een oplistings te maken van de acties die de school reeds doet. Vervolgens dachten we na welke nieuwe acties de school kan ontwikkelen. In de volgende bijeenkomst wordt het team gevraagd na te denken over de voorgestelde acties: wat zouden drempels kunnen zijn en hoe kunnen we de acties concretiseren?” (Miranda, Hogeschool VIVES)

“De 12 sleutels zijn gevisualiseerd in de leraarskamer en die zetten we actief in in de schoolwerking. De invalshoek is: we kijken steeds naar wat de leerkracht en de school kunnen doen om de samenwerking met ouders te verbeteren. We blijven dit opvolgen en laten ons kritisch bevragen door de opbouwwerker en we plannen intervisie met twee andere scholen. De acties die we in de toekomst plannen, zullen we hieraan toetsen. Bovendien kan ik als nieuw aangestelde brugfiguur ook mee het proces activeren.” (Ellen, brugfiguur BS Dubbelsprong, Mechelen)

“Visualiseren versterkt schoolcultuur”

Ann, zorgleerkracht,
en Tamara, directeur
basisschool Sint-
Salvator, Gent

“De **12 sleutels** waren voor het team doorgaans zeer herkenbaar, maar het gaf een aanleiding om ze te **versterken**. Bijvoorbeeld: ‘glimlach’. Je zou je de vraag kunnen stellen, ‘moet je dat nu afspreken?’. Maar door daar bewust mee om te gaan, besef je de impact dat dit heeft op ouders. Je geeft hen het gevoel, ‘je bent welkom’, ‘ik sta open voor jou’. We gaan daar soms wat licht over maar het is eigenlijk cruciaal.

We hebben onder begeleiding van coach Sarah [zie p. 170] elke sleutel met het team bekeken: hoe zit dit in je, waar ben je al sterk in, waar kun je nog werk van maken? We namen ze aan als een soort filter zodat we konden zien wat onze werkpunten waren. Tegelijk maakten we er iets visueel van: **in elke klas hangt een poster** met de 12 sleutels, als een kleine visuele herinnering. We doen dat vaak met prioriteiten: visualiseren, om de haverklap tonen, gebruiken, goeie metaforen zoeken om naar te verwijzen ... Door die posters een prominente plek te geven, zeg je zonder woorden: ‘dit is gewenst gedrag voor leerkrachten in onze organisatie’, ‘dit is belangrijk voor de cultuurontwikkeling van deze school’.

Door die sleutels zetten we nog meer dan vroeger in op ‘**out-reachment**’ als opdracht van de school. Dat wil zeggen: als school altijd zelf het initiatief blijven nemen, ook als het niet lukt, zonder een oordeel te vellen, steeds zoeken naar het breder kijken. ‘Wat kan ik nog meer doen om het aangenaam te maken voor jou en je kind?’

We gaan de komende jaren die 12 sleutels verder uitdiepen en ook introduceren bij de collega’s van het lager onderwijs.”

“Een voortdurende wisselwerking tussen visie en praktijk”

Tais, GO!
Scholengroep
Brussel

“In de drie betrokken Brusselse scholen hebben we de leerkrachten- en ouderbevragingen afgenomen aan de hand van de 12 sleutels, in samenwerking met het Onderwijscentrum Brussel (OCB). Uit de bevragingen bij de leerkrachten bij de aanvang van het project bleek duidelijk dat de schoolteams zich wel inzetten voor een samenwerking met ouders maar weinig een **gedeelde visie** ervaren.

Op basis van de resultaten van de bevragingen gingen we dan op zoek naar acties om de ouder-schoolsamenwerking te versterken. We hebben gemerkt dat een goede wisselwerking tussen visie-ontwikkeling en concrete praktijkacties daarbij erg belangrijk is: het ene haakt in op het andere, ze helpen elkaar vooruit.

De kleuterscholen zijn steeds gekoppeld aan een **lagere school**, die we in de toekomst sterker willen betrekken in dit proces. Een coherente visie vinden we immers in het belang van de kinderen en gezinnen en helpt de transitie naar de lagere school te verzachten.

Deze elementen zijn voor ons **cruciale contextvoorwaarden** voor een levend(ig)e visie rond ouder-schoolsamenwerking:

- een blijvende beleidskeuze van de school of organisatie waarbij gericht tijd wordt genomen en gegeven om als team te blijven groeien,
- een wisselwerking tussen de ‘visie’ en de concrete praktijk,
- betrekken van het gehele schoolleven,
- leer- en experimenteeruimte bieden voor alle betrokkenen.
- partners die de mogelijkheid hebben de school in dit proces mee te ondersteunen.”

groenten

Bibliografie en links

Alle links, onderzoeken, boeken en brochures omtrent de samenwerking tussen ouders en kinderopvang, preventieve gezinsondersteuning en scholen opsommen, zou een boek op zichzelf zijn. Hier vind je een kleine selectie. We hopen op een heerlijke kruisbestuiving tussen welzijnsinstellingen, voorzieningen en (kleuter)onderwijs.

— Websites van de projectpartners

www.steunpuntdiversiteitenleren.be
www.vbjk.be
www.ugent.be/pp/swsp/nl
www.esf-vlaanderen.be

— Boeken, brochures, dvd's

“De staat van het kind. Het kind van de staat. Naar een pedagogiek van de voorschoolse voorzieningen.” Michel Vandenbroeck (2018). Turnhout: Gompel&Svacina.

Dit lijvige boek stelt kritische vragen bij hoe we de kinderopvang en de kleuterschool organiseren en geeft enkele denkpistes om het anders te doen.

“Kinderopvang en ouders: partners in opvoeding.” VBJK (2016). uitg. CEGO Publ.

Deze handleiding helpt organisatoren, verantwoordelijken en pedagogische coaches in de kinderopvang om samen met kinderbegeleiders het eigen ouderbeleid verder uit te werken.

<https://vbjk.be/nl/publicaties/kinderopvang-en-ouders-partners-in-opvoeding>

“Ontmoeten is simpel ... maar niet altijd gemakkelijk. Een rijk inspiratieboek over sociale steun en diversiteit.” Naomi Geens, Inne Hemeryck en Liesbeth Lambert (2017). Uitg. SWP.

Dit boek gaat over de manier waarop je het ‘kleine ontmoeten’ in je organisatie een plaats kunt geven.

<https://vbjk.be/nl/publicaties/ontmoeten-is-simpel>, met verwijzing naar de doctoraatsstudie van Naomi Geens.

Zie ook: www.ontmoetenissimpel.be

“Praten met ouders. Basisgids voor elke leerkracht, zorgcoördinator, opvoeder en leerlingenbegeleider.” Rik Prenen & Maurits Wismans (2014). Uitg. Lannoo.

Inspiratie over hoe je doelgerichte gesprekken met ouders over hun kinderen kunt voeren.

<https://www.lannoo.be/nl/praten-met-ouders>

“Wiegelied voor Hamza.” DVD, uitg. VBJK. Een tocht langs verschillende kindercentra in Europa waarin begeleiders en ouders in beeld komen.

<https://vbjk.be/nl/publicaties/wiegelied-voor-hamza>

— **Inspiratie voor het ontwikkelen van een gedragen visie**

'12 sleutels'

Komt uit de publicatie “Ecoles maternelles et familles en situation de précarité. Ensemble pour accompagner l'enfant dans son parcours scolaire”. Koning Boudewijnstichting, 2013

De DECET-principes

“Respect voor de diversiteit als de grondbeginsel van elke voorziening voor jonge kinderen.”

Uitgave: Europees netwerk voor Diversiteit in Voorschoolse Opvoeding en Vorming DECET (Diversity in Early Childhood Education and Training), 2007. https://vbjk.be/files/attachments/.809/handleiding_Zin_verlenen_aan_praktijk.pdf

Samen met het ISSA-netwerk heeft Decet 5 actiegerichte competenties (individueel en teamniveau) ontwikkeld. <https://biblio.ugent.be/publication/7277717/file/7277718.pdf>

Pedagogisch Raamwerk - Kind en Gezin

Bondige visietekst van Kind en Gezin over kwaliteitsvolle kinderopvang.

<https://www.kindengezin.be/img/pedagogische-raamwerk.pdf>

MemoQ - Kind en Gezin

Zelfevaluatie-instrument voor kinderbegeleiders met 6 dimensies, onder meer welbevinden, betrokkenheid, emotionele en educatieve ondersteuning, gezinnen en diversiteit ... Bij elk ervan zijn reflectievragen en -items uitgewerkt. Ook inspirerend voor kleuterteams.

www.kindengezin.be/memoq

— Links

www.grotekansen.be

Website voor kinderbegeleiders én kleuterleerkrachten. Output van het project ‘Kleine Kinderen, Grote Kansen’ (2016-18) waarin alle Vlaamse lerarenopleidingen kleuteronderwijs nadachten over omgaan met kans/kinderarmoede. (Koning Boudewijnstichting en dept. Onderwijs)

Zie ook ‘Kleine Kinderen, Grote kansen. Hoe kleuterleraars leren omgaan met armoede en ongelijkheid’ (KBS, 2013, red. SDL): downloadbaar via <http://old.steunpuntdiversiteitenleren.be/sites/default/files/Kleine%20kinderen%20grote%20kansen.pdf>

www.samenmetouders.be

Een online coachingstool voor secundaire scholen, ook inspiratievol voor andere onderwijsniveaus. Zes modules: (1) sensibilisering, (2) kennis, (3) inzicht, (4) actie, (5) evaluatie en reflectie, (6) ondersteuning. Met oefeningen en methodieken. (Onderwijscentrum Brussel, Steunpunt Diversiteit en Leren, UGent)

www.diversiteitinactie.be

Met de DIVA-website ga je actief aan de slag met diversiteit: oefeningen, achtergrondinformatie, materialen en praktijkvoorbeelden. (Steunpunt Diversiteit en Leren, UGent)

www.metrotaal.be

Inspiratie voor basisscholen bij het werken aan een effectief en open taalbeleid waar alle talen mogen ‘thuis’ zijn. (Steunpunt Diversiteit en Leren, UGent, en Centrum voor Taal en Onderwijs, KU Leuven)

www.meertaligheid.be

Deze website wil de meerwaarde van meertaligheid bij kinderen in de verf zetten. Informatie en materialen, gebaseerd op recente wetenschappelijke inzichten. (Onderwijscentrum Gent i.s.m. diverse partners actief rond meertaligheid)

— **Klasse**

www.klasse.be/reeks/voor-het-eerst-naar-school/

Welkomstpakket ‘Voor het eerst naar school’ voor ouders van instappende kleuters. Gids met praktische tips, echte verhalen en duidelijke informatie in toegankelijke taal, een vertelplaat en beloningsstickers. Je kan er ook een vertaalfiche (in 18 talen) bijstoppen.

www.klasse.be/reeks/kwaliteitsvolle-interactie-in-de-kleuterklas/
Videoreeks “De klas van Juf Jelke” – Klasse

Kleuters leren ontzettend veel uit kwaliteitsvolle gesprekken in de klas. Als de juf interactie slim aanpakt, ontwikkelen de kleuters er niet alleen taal mee, ze leren ook relaties aangaan (socio-emotionele ontwikkeling). En de leraar kan hen prikkelen om na te denken en de wereld te ontdekken (cognitieve aspect). Deze videoreeks – gegroeid uit het project ‘Kleine Kinderen, Grote Kansen’ – gaat op deze thema’s in en bekijkt ook hoe een ouder-schoolsamenwerking er kan uitzien.

MANIFEST

Van Ouder- betrokkenheid naar Ouder- School- samenwerking

Aan het eind van het AMIF-project, ter voorbereiding van het laatste Lerend Netwerk, vroegen we aan alle proeftuinen om neer te schrijven waarvoor ze staan, wat hun visie op ouder-schoolsamenwerking is. Uit hun inbreng en het gesprek dat erop volgde, schreven we een **manifest** dat hun verworven inzichten in één tekst samenbrengt. Het is tegelijk het sluitstuk van het project én een oproep aan kleuterscholen om je erdoor te laten inspireren.

- 1 In een ouder-schoolsamenwerking staat **wederkerigheid** voor ons centraal. Ouders en school zijn **partners** die elkaar kunnen versterken, bevragen en waarderen. De **dialoog** is dus erg belangrijk en maakt ook discussie en tegen-spraak mogelijk. Werken aan **wederzijds vertrouwen** is het vertrekpunt.
- 2 We beluisteren de **stem van ouders** zodat we hun noden, bezorgdheden en vragen goed kunnen vatten. We gaan ervan uit dat een goede ouder-schoolsamenwerking leidt tot een **verhoogde kwaliteit** van onze schoolwerking. Door de kernvraag bij ouders: 'is deze school een goede plek voor mijn kind?' worden we uitgedaagd om onze evident lijkende **systemen in vraag te stellen**.
- 3 Alle actoren – het kind, de ouder, de leerkracht, het schoolteam, partnerorganisaties – worden meegenomen in een **versterkend proces**. **Empowerment** zien we in het belang van elk van deze actoren en niet alleen in functie van ouders die leven in maatschappelijk kwetsbare omstandigheden.
- 4 Werken aan een ouder-schoolsamenwerking is een voortdurend en **dynamisch proces**. De uitkomst ligt niet op voorhand vast, de zoektocht inspireert. In dit proces leren we goed luisteren, elkaar goed bevragen, leren we omgaan met de diversiteit van meningen, percepties ... Iedereen kan immers vanuit zijn/haar rol of functie expertise aandragen.
- 5 Hierin staan we niet alleen maar worden we **ondersteund** door ons bondgenootschap met buurt, integratie- en welzijnsorganisaties. Bevoorrechte partners zijn de instellingen en organisaties uit de **kinderopvang en de preventieve gezins-ondersteuning**. De samenwerking met hen betekent een meerwaarde.
- 6 Samen met **deze partners** streven we naar het welzijn en welbevinden van kinderen en hun gezinnen en werken we aan een rechtmatige plaats voor iedereen in de samenleving. Door in te zetten op **ontmoeting en onderlinge verbindingen** tussen de verschillende actoren dragen we bij tot een betere **sociale cohesie** in de (lokale) samenleving.
- 7 Voor al deze uitgangspunten is het aan ons, schoolmedewerkers, om het **initiatief** te nemen, om de eerste stappen naar ouders te zetten richting een steviger ouder-schoolsamenwerking.

**“Warm, welkom en wederkerig.
Naar een goede ouder-schoolsamenwerking.
Inspiratieboek voor het kleuteronderwijs.”**

Een uitgave van VBJK, Vernieuwingen in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen.
Met steun van het Europees Fonds voor Asiel, Migratie en Integratie en de Vlaamse Overheid.

december 2018

Projectteam Lerend Network:

- Vernieuwingen in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen (VBJK), www.vbjk.be
- Steunpunt Diversiteit en Leren (SDL), UGent, www.steunpuntdiversiteitenleren.be
Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogie, UGent, www.ugent.be/pp/swsp/nl

Eindredactie: Jan De Mets, medewerker bij SDL

Projectteam en redactie: Katrien Van Laere en Veerle Vervaeke (VBJK), Marie Seghers en Jan De Mets (UGent, SDL), Brecht Peleman (UGent, Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek)

Stuurgroepleden: Prof.dr. Michel Vandenbroeck, Vakgroep Sociaal Werk en Sociale Pedagogiek, UGent – Prof.dr. Piet Van Avermaet, Vakgroep Taalkunde, Steunpunt Diversiteit en Leren, UGent – Sandra Van der Mespel, coördinator Vernieuwingen in de Basisvoorzieningen voor Jonge Kinderen

Vormgeving: Pjotr.be

Fotograaf: Caroline Boudry (© VBJK)
Alle foto's zijn genomen tijdens activiteiten van de proeftuinen.

Druk: Graphius, Gent

Een digitale versie is gratis downloadbaar via de websites van het projectteam en via www.esf-vlaanderen.be.

Met dank aan alle ouders, scholenteams en partnerorganisaties van de zeven AMIF-proeftuinen voor hun rol als *compagnon de route* in deze inspirerende zoektocht.

Uit dit rapport mag onbeperkt geciteerd worden, met vermelding van de correcte bibliografische gegevens:

De Mets, J., Peleman, B., Seghers, M., Vervaeke, V. & Van Laere, K. (2018) Warm, welkom en wederkerig. Naar een goede ouder-schoolsamenwerking. Inspiratieboek voor kleuteronderwijs. Gent: VBJK / SDL / UGent.

“Door het oudercafé heb ik andere ouders leren kennen. Wij praten veel met elkaar. Dat vind ik erg leuk. We hebben ook veel vragen over hoe het er in de school aan toe gaat, wat onze kinderen gaan leren, wat er in de klas gebeurt. De juffen kennen bepaalde kanten van mijn kind, ik ken andere kanten, en daarom is het belangrijk om met elkaar te praten. Zelfs al gaan mijn kinderen hier al twee jaar naar school, ik heb altijd nieuwe vragen. Wat gaat er in de volgende kleuterklas precies gebeuren? Wat leren de kinderen daar? **Het stelt je als ouder gerust** dat er momenten zijn om vragen te stellen zonder dat je schrik moet hebben.” (ouder)

“We hebben langzaamaan het openklasmoment, de ouder-kindactiviteiten, de zachte landing, eigenlijk onze hele visie op ouder-schoolsamenwerking aangepast. En het effect doorheen het jaar is duidelijk: leerkrachten en ouders zijn nu veel toegankelijker voor elkaar. **Die mindset is bij beide partijen duidelijk veranderd.** Ouders hebben nu bij het begin van de klasdag het gevoel: ‘ik kan hier binnenkomen en ik kan iets vragen of doorgeven als ik dat wil!’” (leerkracht)

Zeven proeftuinen – bestaande uit kleuterscholen, voorschoolse voorzieningen en externe partners – zijn ingestapt in het **AMIF-project 369** ‘kleuterparticipatie via ouderbetrokkenheid’. Zij hebben twee jaar (2017-18) geëxperimenteerd met nieuwe vormen en acties inzake een **goede ouder-schoolsamenwerking**. Door een toenemende diversiteit aan gezinnen in onze samenleving worden scholen immers uitgedaagd om het ‘routineuze’ handelen te doorbreken, en om in dialoog te gaan met ouders die niet of onvoldoende vertrouwd zijn met ons kleuter-onderwijssysteem.

Dit boek wil andere kleuterscholen **inspireren**, en bij uitbreiding het lager onderwijs, de kinderopvang en preventieve gezinsondersteuning, en alle schoolnabije en externe partners die van ver of dicht betrokken zijn bij de ondersteuning van gezinnen met jonge kinderen. Het staat boordevol **praktijken en verhalen** uit de proeftuinen, tips en suggesties om zelf ook aan de slag te gaan.

‘Naar een goede ouder-schoolsamenwerking’ lijkt een erg ambitieuze doelstelling. En dat is het ook. Maar de proeftuinen kunnen de lezer alvast geruststellen met deze conclusie: **kleine acties kunnen grote effecten hebben**. Gewoon eraan beginnen.